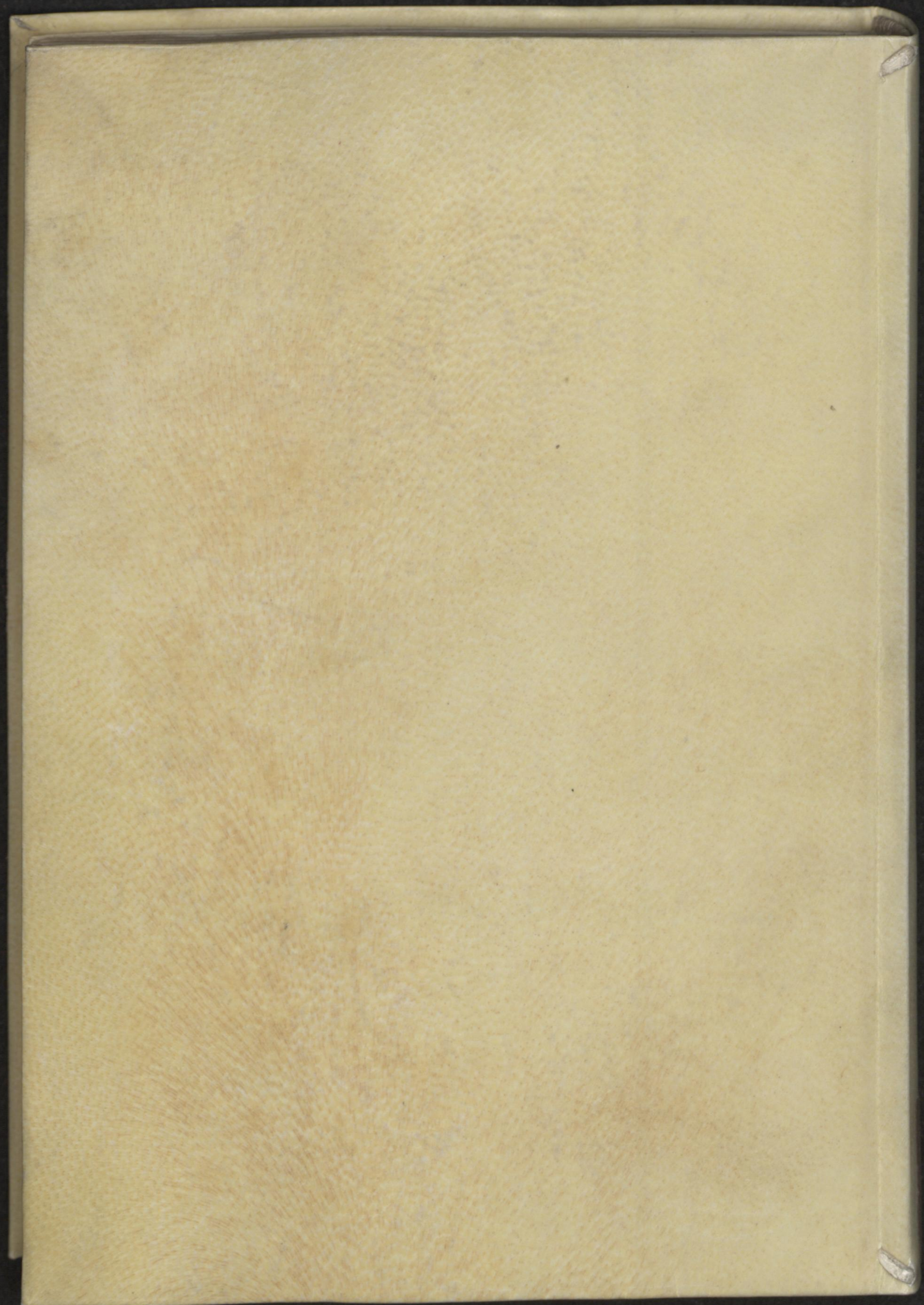

1
6
437

XIII

VILLANII
1641

II

ARIMINENSIS
RVBICON

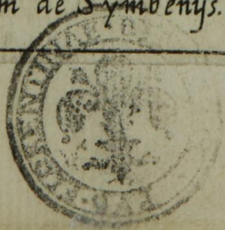
Coll. F.o. ... ad inser

ARIMINENSIS RVBICON IN CAESENAM CLARAMONTII

Authore Iacobo Villanio I.P.D.

ARIMINI Apud Symbenium de Symbenijs. MDCXLI.

Leges defendite, & defunctorum curam habete, ne eorum nomen, & familia pereat.

RVBICON

ONO tandem omine, Cæſena, in CLARO MONTE conſediſti: haud ampliùs ſub ſaxea mole, quæ in tui caſum prona imminet, iacebis ingloria. Admirationes, acclamationes, quòcunq; prouexiſti gradum, tui Scipionis ductu, plenam tibi laudum ſegetem collegerunt. Siſte iam greſſum, teq; ipſam diſce iam pati: imò admotas depone grallas, cum periculo alioquin auctura ſtaturam tuam: ſubito, & tumultuario elata quæſtu ne diuageris in aliena; & quod indonatum ſurripuiſti, iube renunciari, plurimorum caſibus edocta, *quàm miſerum ſit inter ambitioſa vota pendere*. Cęterùm vt ingenuum, ſincerumq; à fuco ſuſtineas colorem, author tibi ſum, & minium, ac ceruſſam, vel ciures, vel perdas, à vultu tuo. Id ſi effeceris, Ariminenſes vnà tibi mecum ſimul occurrent ad gloriam. Ego ſanè quidem, ex quo me Deus genitalem inſinuauit in alueum, & flumen Rubiconis conclamarunt gentes, in eam abiui mentem, non relinquendas dulciſſimas

sedes, nec aliò mihi aufugiendum, veluti perduellionis reo. Quamobrem quid de me, non sine mea, meorumq; iniuria, tibi vel inconstãs adiecerit ætas, vel sui non patiens affinxerit libido gloriæ, effabor ingenuo, liberoq; stylo: detracta persona histrioni huic, amouebo & siparium, vt vel sic scena tota veniat in conspectum, palàmq; fiat omnibus, quanto te iure repetundarum insimulem. Qua in re, nulla mihi ratione cunctandum duxi, ne otiosa dilatione viderer Ariminensibus damnare fidem meam. Proprium est libenter facientis, citò facere: diem de die trahere, nolentis est. Breuis itaq; vt sim, pro Ariminensibus aquas, & verba sic effundo.

SCIentissimus Scipio Claramontius in Conciuium honorem, ad gloriam tui, ò Cæsena, Patriam Historiam fœlici sanè sęculo, musaq; & stylo feruentibus, vt ipse dixit) industrio, pertinaciq; labore absoluit. Verùmenimuerò ad apparatum tantæ molis, necessaria audacia quæsiuit, locauitq; duo nõ impropria fundamenta; quæ vtrùm immota consistant, lectoris esto iudicium.

Ille igitur antequàm opus ipsum propiùs aggre-

aggrediatur, iter ſibi facturus ad Hiſtoriam fœliciori ſtamine contexendam, Apparatum præmittit; eumq; ſatis amplè digeſtum, ſano deinde conſilio bipartitur, ità ut totus ſit Claramontius in probando, tùm Senam eam, quę inter Vmbros, & ad ſuperum mare à Strabone, Plinio, & Liuio collocatur, non Senogalliã fuiſſe, ſed Cæſenam; tùm fluuium eum, qui propè Cæſenam bis mille circiter paſſus ad Orientem reperitur, antiquum eſſe Rubiconẽ.

Quamuis autem (quod attinet ad primam eius Apparatus partem) non ſit quod de Senæ, vel Cæſenæ nomine curem, cùm, vtrouis vocabulo vociteris, parùm id conferat ad diſſidium inter nos dirimendum; mirari tamen ſatis æquè non poſſum quomodò Claramontius tuus ſubobſcura quorundam authoritate veluti manuductus, Senam ad Iſapim fluuium audaciſſimo conatu tranſtulerit, & de nomine Senæ Cæſenam ſingulari penè ſententia eſſe voluerit; cum acritèr ſeſe illi opponat Cæſar Briſſius Nobilis & ipſe Cæſenas, qui Senæ vocabulum ad Cæſenam ſignificandam, uel incautè, uel ambitiosè deductum, tota ſpongia damnaturus, ad Clementem viij. Pont. Max. hæc ſcribit. *E poſta la Città di Ceſena nella*

 nobiliſſ:

nobilißima Regione d'Italia tra'l fiume Sauio, & il nominato Rubicone, come descriue Strabone nella sua Cosmografia con parole, che suonano: Cesena vicino al fiume Sauio, e Rubicone. indè addidit: *E se in alcune tradottioni di Strabone si troua in vece di Cesena, Sina, nel medemo errore è caduto quel Ferrarese, che l'hà tradotto in Italiano, pensando, che quel* καὶ *fosse copula.*

[* Cæsenæ Ciuitas sita est in præclarissima totius Orbis regione Italia inter Isapim, celeberrimumq; Rubiconem, ut ex Strabonis in Cosmographia huiusmodi uerbis elicitur. Cæsena Isapi, & Rubiconi propinqua, &c. Ac si in nonnullis Strabonis uersionibus pro Cæsena Sina reponitur, eodem lapsus est pede Ferrariensis ille, qui Italico illum donauit idiomati, particulam Καὶ copulam arbitratus. *]

Hæc, & cætera, cùm se se obtulerint Italica verba, in latina conuertam, non alia ratione, nisi quòd Claramontius ità fecit, in exemplūquè transcripsit: forsan ut vniuersi legant, & intelligant.

Procopius sanè, & Agathias Gothic. Histor. scripsere Καισῆνα, & Καισῆνα Ptolomeus. Vt proinde mirandum non sit si Aldus Manutius Or-

thogr.

thogr. lib. posteàquàm cum Antonio Casario, Καισῶνα, unica dictione, legendum, idq; de Cæsena intelligendum admonuit, sententiam suam in hæc uerba referat: *Non immutarem* (inquit) *viderer'q; mihi Cæsenæ ipsi iniuriam facere, si conarer detrahere ei litteram, quam tribuunt antiqui lapides*; ex quibus hunc, quẽ subijcio, olim Cæsenæ extitisse commemorat:

A. LVCRETII HISTORICI, AC POETÆ
CONDITORIS VERISSIMI,
CVI OB EXCELLENTIAM INGENII
STATVA CONDONATA,
AC CIVITATI CÆSENÆ
ROMAN. COLONIÆ DEDVCTÆ
IN HOC SACRO MONTE DICATA.

Quamobrem uix locum ullum Scipioni facit excusatio, qui tot tricas Apinasq; ad unam tui, ò Cæsena, historiam congessit. Quædam summo, ut dicitur, pede tangam, non premã: indicabo, non explicabo.

Sena enim, quæ Senogallia est, non mediterranea, sed in littore Hadriatici Maris, & ad Mare semper habetur, & describitur à Polybio, Liuio, Strabone, cæterisq; ex antiquorũ, recentiorumq; Scriptoribus. Hinc Ptolomeus in Togata Gallia, quam Pado, & Apennino

finit,

finit, Vrbes recenſet. *Placentiam, Brixellũ, Parmam, Regium Lepidum, Nuceriam, Tanetum, Mutinam, Bononiam, Claternam, Forum Cornelij, Fauentiam, & Cæſenam.* At in littore recenſendo ſic fatur: *Senonum, AEſis fluminis oſtium, Sena Gallica, Fanum Fortunæ, Piſaurum, Ariminum, Boiorum Gallorum, Rubiconis amnis oſtium, Rauenna, Padi fluminis oſtium.*

Sena priùs à conditoribus *Gallis Senonibus* (ut ait Franciſcus Schottus in Itinerario Italię) dein ad differentiam alterius eiuſdem nominis, quę Thuſciæ applicatur, *Sena Galliæ* nuncupata.

Senones, & Boij non ſunt ijdem; namq; Senones ultimi Gallorum aduenarum in aduentu, & primi Boiorum in diſceſſu. hanc oram ab Aeſi ad Vtentem (ut explicat Sigonius in lib. V. Liuij) occupauere, non ab Vſente ad Atheſim; nam Vſens eſt in ora Campaniæ ad Tarracinam (ut ait Plinius) Atheſis ad Veronam, quæ nihil ad Senonum fines attinent. de finibus Senonum Polybius lib. 2. *Vltra Padum, quæ circa Apenninum ſunt, loca, primi Ananes, dein Boij tenuerunt: poſt hos, ad Hadriaticum Mare verſus Lingones; poſtremi*

omnium

omnium ad Mare Senones: de ijsdem sic Liuius lib. 5. *Pennino deinde Boij, Lingonesq; trãsgreßi, quum iàm inter Padum, atq; Alpes omnia tenerẽtur, Padi ratibus traiecto, non Etruscos modo, sed etiam Vmbros agro pellunt: intra Apenninum tamen se se tenuere. Tùm Senones recentißimi aduenarum ab Vtente flumine, vsque ad Aesim fineis habuere.*

Hos igitur terminos habuere Senones inter Ortum, & Occasum, à Septentrione in Austrum; ideſt à Mari Apenninum uersùs, quàm latè incoluerint, incertum eſt.

Cæsena nunquam in Piceno, sicuti aliquãdo Ariminum, ut ex Liuij Breuiatore lib. 15. *Picentibus victis pax data. Coloniæ deductæ, Ariminum in Piceno, Beneuentum in Samnio.* Ptolomeus, qui & ipse uetustissima plerũq; nouissimis commiscet, sic Picenum describit. *Picentiũ Vrbes sunt, Castrum, Cupra maritima, Truentini fluminis ostium, Potentia, Numana, Ancon, Senonum item, Aesis amnis ostium, Sena Gallica, Fanũ fortunæ, Pisaurũ, Ariminũ.*

Silius lib. 15. de Hasdrubale.

Pœnus inundauit campos: qua Sena relictum
Gallorum à populis traxit per saecula nomen.

de Senogallia, non de Cæsena uniuersi inter-

pretantur,

pretantur, & legunt; item.

Et Clauis, & Rubico, & Senonũ de nõie Sena. non Senæ, ut explicabitur.

An uerò Cæsena sit in nostra planitie eo termino, quo uult Claramontius, ipsa Strabonis uerba lib. 5 ostendant.

Subiacet statim Alpibus planities insignis bis mille, ac centum stadiorum longitudine, ac latitudine ferè aequali; cuius meridionale latus littore Venetorum, & Apennini iugis, ad Ariminum, & Anconem vsq; porrectis, includitur. mox: *atq; his finibus Gallia Cisalpina includitur.* Nescio heic quo pacto concilientur dimensiones Strabonis, & Polybij, dum Scipio uult Cæsenam esse terminum trianguli, eò quòd Cæsena sita sit in extrema planitie, cùm Senogallia propaginibus Apenninorum interrumpatur.

Insuper asserit Scipio, *Situm, quem Polybius Senae tribuit, nullo modo quadrare Senogalliae:* Ego uerò dum sinus falcatus Hadriatici littoris, excursus .s. & recursus ab Tergeste ad Cęsenam in uniuersum cõsideratus, cõtemnitur, Scipionis doctrinam esse penitùs Polybio oppositam, existimo: tùm quia diametros huius curuitatis, quæ à rectitudine

excidit,

excidit, occupat quaſi ſexcenta, & quadraginta ſtadia; & iccirco linea recta ab Cæſena ad Tergeſtem uix longa eſſet mille, & quinquaginta ſtadijs; & tamen Polybius teſtatur magnitudinem Baſis duorum millium, & quingentorum ſtadiorum ſpatio contineri, quæ, ut inueniatur, progrediẽdum erit à Tergeſte per littoris curuitatem uſq; ad Senogalliam. Nec officit triangulo ſi una linea ſit curua, conſtabit enim ex duobus angulis mixtis. Tùm deniq; quia Apennini debent protendi ad tria millia, & ſexaginta ſtadia, quorum protenſioni deerunt quingẽta, & ſexaginta ſtadia ſi terminum conſtitueris Cæſenam, & non Senogalliam. ergo non eſt tàm liberè dicendum *Situm, quem is Senae tribuit nullo modo quadrare Senogalliae, adamußim verò Caeſenae.*

At Sena, Cæſena eſt ex Caſauboni explicatione, ſicuti Bononia Cæſena eſt ex Commentarijs Seruij apud Virg. Aeneid. x. quem locũ ſi uidiſſet Claramontius, facilè altiori methodo Bononiam ad Cæſenatium iura redigiſſet. Seruij uerba ſunt. *Hunc Ocnum alÿ Auletis filium, alÿ fratrem, qui Peruſiam condidit referunt, &, ne cum fratre cõtenderet, in agro Gallico CELSENAM, quae nunc Bona dicitur,*

citur, condidiſſe.

At quid immoror in huiuſmodi Senarum multitudine damnanda? Cauſam inſpiciant alij, & hunc recentem Andream Caſalem, uel agnoſcant, uel condemnent. mihi ſatis, à meo latere procul hanc Senæ Chimęram abegiſſe. Illud unum hìc non omittam tacitus, Italis sẽper uitio datum, amplificare propria ſuprà cęterorum fortunam, & famam; adeò ut Ioannes Barclaius in lib. qui Icõ animorum inſcribitur, cap. 6. uocem hanc ueram, & tanto Viro dignam non ſine ſtomacho effuderit:

Ipſa nomina Vrbium, locorumq; tot Hiſtorijs, fabulisq; vulgata, ad ſtuporem imperitorum valent, ſemperq; alijs ſyncerius, quàm ſibi credentium.

Enio nunc ad alteram Apparatus partem; in qua, omissis iam velitationibus, quæ me hactenus, uel nolentem detinuere propemodũ in castris, collato pede sum tibi propior affuturus. Verùm nè Andabatarum more instituamus hanc pugnam, placet uerba Scipionis ipsius apponere, ut palàm fiat, quibus ille me telis petat; cùm præsertim ea multum habeant ponderis apud Cæsenates.

Demonstrare nunc superest, Fluuium, qui propè Cæsenam bis mille circiter passus ad Orientem reperitur, antiquũ esse Rubiconem.

Id si demonstrauerit Scipio tuus, ò Cęsena, gratiam habebunt, fateor, illi grandem Ariminenses mei, quòd uigili in beneficium cura, non modò abraserit fœlicissima demõstratione à nõnullorũ mentibus scrupulos quosdam, qui eos in hanc diem adeò uellicarunt, ut incerti utram se darent in partem, hęserint semper in ancipiti; sed etiam radicitùs excusserit ualidissima ea argumenta, quę uiris quam plurimis suprà uulgus edoctis facilè suaserunt, me Ariminensibus esse adiudicandum: videlicèt: Fluuium, qui propè Cæsenam bis mille circitèr passus ad Orientẽ reperitur antiquum esse Rubiconem.

non ità pridem exorsi sunt in dubium reuocare Ariminenses.

Non modò in dubium id reuocant Ariminenses mei, sed tanquam fictitium expungũt, & damnant; ne secura mendacia occupent locum Veritatis. Ego sanè, qualiscunq; tandem fortuna meos conatus excipiet, digeram fideli enumeratione grauiora rationum momenta, quibus adducti me sibi uindicãt Ariminenses: deinde necessaria discussione ibo per singula argumenta, quibus me, ceu patrijs è laribus profugum, & postliminiò reducem, tuę reddere ditioni satagit ingeniosè Claramontius tuus. Id antequam aggrediar, monet me suscepti consilij iniecta necessitas, ut duo præmittam, quę primæ rationis meę uim fœliciter sustinebunt: Primum est, fluuiorũ genera diuersa solere communitèr dephęhendi; nam quædam perennia, quędam torrentia: flumina itẽ publica, & priuata: sed illa, quæ flumina nuncupantur, perennia sunt. l. *nemo. §. fi. ff. de re. di.* & dicuntur perennia, ut dignoscantur alia esse ab ijs fluminibus, quę ad tempus fluunt, ut Rapo, Meloncellon, & Pisciatellus, de quo agimus, quæ sunt priuata. Quod uero addit *Gloss.* & est in *§. flumina, inst. de re. di.* qui dicit, flu-

cit, flumina omnia publica esse, debet intelligi (secundùm glos. ibi.) de fluminibus perpetuis, vt sunt Padus, Rhenus, & Lusus, qui sẽper perennis; & licèt modicas, sequaces tamẽ semper trahit undas: priuata verò flumina sũt, quæ manu extracta sunt .l. 1. §. *si foßa ff. de flu. & no. gl. in d.* l. *nemo §. flumina*, quę exemplificant de fossatis in agris positis, quæ crescunt, & decrescunt. Alterum est, flumina constare ex aqua, & alueo, l. *pe. & ibi gloss. ff. de flu.*

His pręmissis, venio ad validissimum argumentum, quo Pissatellum tuum minimè fluuium esse, tùm quia non perennis, tùm quia sine alueo, atq; adeò fluminis cognomine indignum esse, ostendo. Et primò quod spectat ad alueum, Cæsenatum tuorum statutis cautũ fuit pag. 293. *quod lectum Pissadelli cauetur, & reaptetur à Bagnarola vsq; ad Mare, & ab inde supra, si opus fuerit, & si Suprastantes dixerint expedire, & ab vtraque parte dicti Pissadelli fiant, & fieri debeant argines magni, & alti per loca prædicta à latere versus Mesulam, & alias, vt suprastantibus pro vtiliori hominũ Cæsenæ conuenire videbitur, & sint dicti argines ampli in fundo octo pedes ad pedem perticæ.* Quo uerò attinet ad aquæ perennitatẽ, statu-

tis eorumdem edicitur pagina 103. *Quòd Dominus Vicarius, & Anciani, qui pro tempore fuerint, teneantur, & debeant mittere, seù mitti facere flumen Sapis, seù partem dicti fluminis in Pißadellum per eum locum, qui magis videbitur esse conueniens magistris, & alijs, qui tunc temporis fuerint electi ad dictum opus faciendũ.* pag. uerò 292. *Statuimus, & ordinamus, quòd ad euitandum damna, & grauia, quæ per aquã foßæ Lupariæ, seù* Regossæ *continuè inferuntur, quòd per Dominum Vicarium per se, & qui pro tempore fuerit, & Dominos Ancianos eligãtur boni, & idonei Officiales, qui videant prædicta, poßit conduci in lecto, siuè loco, vnde decurrit modo à Pissadello incipiẽdo à Triuio de Farnis, & ducendo per viam de Mala nocte, vsq; in lectum Pissadelli prædicti*. ead. pag. *stat. & ordin. quòd mittatur* Riuus *Matalardi, ita quòd fluat, & labatur aqua in Pissadellum*. pag. 292. cap. supracit. *Illud etiam statuẽdo declaramus, quòd Clauicæ de petra fiant riuis, & tracturis viarum, quæ congruè decurrere possunt in ipsũ Pissadellum per comitatum Cæsenæ*. necnõ pag. 294. *Stat. & ordin. quòd mittatur, & fodiatur, ac reparetur, vbi necesse fuerit, & vtile* Riuus *Manzanibij per homines habentes possessiones*

supradi-

supradictum riuum capiendo de Lauezolo lectū eius, & cursum consuetum, & trahendo vsq; in viam Castri Pissadelli, & ducendo vsq; ad Mōtale, deinde deriuando in Pissadellum. Quid autem esse causæ dixerimus, cur tam multiplici cautione Cæsenates hanc Pissatelli fossam perpetuis quidem, sed inuitis aquis refertam uelint, nisi ut ea ad leuandam pecudum sitim sufficiat? En rursùs prouoco ad ipsa statuta Cęsenatium, in quibus pag. 296. *Sancitur, quòd manuteneantur duo vadi, qui intrent Pissadellum ab vtroq; latere, vnum ad Sanctum Pelegrinum, & aliud super Carraria de vignolo, vbi vtiliores fuerint, ita quod bestiæ vadant ad bibendum in Pissadello.*

Dignum sanè Pissatello institutum, ut scilicet emendicatis, imò undiq; corrasis aquis nō fluat nisi ad pecudum sitim? Quàm igitur fœlici errumpat omine in meæ causæ beneficiū conclusio ultrò ueniens ex argumento, ipsa uides, ò Cæsena. Adde in firmiorem argumēti constantiam, flumini cuicumque caput & pedes deberi: capitis nomine fontem intelligo, à quo trahat originem: pedis autem uocabulo, terminum, eumq; non alienum, qui tādem illud sistat .l. 1. §. *hæc interdicta*, uersi. *caput.ff.*

put. ff. de aqua quo. & acti. ut ex test. cũ gloss. in .l. *seruitus aquæ .ff. de ser. rust. præ.* & ità uult Bar. in tractatu *de insula* in 7. col. At Pissatellus absq; capite, hoc est, fonte (ut oculis ipsis conijcere licet) atq; adeò non flumen, sed fluminis monstrum: pede autem alieno deuoluitur in Adriam; nã in Flumixellum Castri Sabiniani deflectit iter, & confusis cum eo undis mare subintrat: ergo Pissatellus sine capite, & alieno decurrens pede, flumen appellari nõ potest. Imò, si uerum urgere licet, ex allatis Cæsenatium statutis abundè colligo, Pissatello non solùm fluminis, uerùm nec Riui nomẽ deberi; Riuus enim est locus per longitudinẽ depressus, quò aqua decurrit .l. 1. §. 1. *ff. de riuis fluminum*; seù, ut inquit Festus, *riuus appellatur tenuis fluor aquæ, non specu, consilioue factus, verùm naturali suo impetu:* Pissatellus autem si quas aliquando trahit undas, eæ non naturali ueniunt impetu, sed aliunde abducũtur, uel inuitæ, ut iam uidimus; eo uidelicèt consilio, ut habeãt pecudes undè leuent sitim.

Hìc sisto, ac sapientiæ Viri, & grauitatis meritum non parùm admiror, quod de me illi inciderit credulitatis argumentum proponenti pro Fluento, aut Fluuio amniculum,

cuius sit formæ, & honoris (*ex circumcolentium æstimatione*, vt ait Bart.) genus suum in frōte gerit *Pissatelli*.

Ariminenses suadere ipsi conantur eo antiquitùs nomine amnem nuncupatum, qui est ad Occidentem Arimino, ab eaq; Ciuitate sex fermè millibus passuum abest, populariq; nunc nomine Lusus dicitur.

Nullo id conatu agere satagunt Ariminenses; quippè qui tam prompta ratione flumen commune, & perenne licèt modicis aquis, nō priuatum tamen, & manu extractum, vt Pissatellum, sustinent; quòd antiquitùs nomine Rubiconis indè in Lusi, siuè Vxij, at Plusę cognomen est mutatum; postremò à Malatestis flumen Bellaeris nūcupatum: ex antiquis scriptoribus do Plinium, & Strabonem: Plinius sanè lib. 4. cap. 5. *Ariminum Colonia cum amnibus, & Aprusa: Fluuius hinc Rubico.* quem verborum sensum sic Italicè expressit Christophorus Landinus. *Arimino Colonia con due fiumi Arimino, & Aprusa; dipoi Rubicone fiume già confine d'Italia.* Strabo verò lib. 5. *Rubicon iam Arimino propinquior est:* (vt verba ibi benè trāslata sonant) Vibius Sequester de fluminibus: *Rubicon Galliæ iuxtà Ariminū olim diuidens Galliam ab Italia.* Item Strabo lib. sup. cit. *Rubicon inter Ariminum, & Rauennam.*

uennam. Ex regiſtro Inſtrumentorum Malateſtæ Domus, qui liber Pandulpheſcus adpellatur: pag. 71. ſub anno 1186. conijcitur euidenter Rubiconem fuiſſe, qui nunc Luſus. Ad hęc accedit geographica totius Orbis ſummo ſtudio elaborata tabula Genuę compoſita anno 1540. à præclaro Viro Vicecomite Maiolo, reperta in Aedibus familiæ Sacratæ; cui ductus è priſco Francorum Sanguine ſplēdor acceſſit, in B. Maiolo, qui aſſiduè ſacris addictus (Sacratus idcircò dictus) cognomē, ęquè ac pietatem in hanc familiam trecētis ab hinc annis tranſmiſit; quam luculenter adauget in dies Illuſtriſſimus, ac Reuerendiſſimus Co: Alphonſus Epiſcopus Sacratus, & candore morum, & multitudine meritorum: apud hunc igitur humaniſſimū Præſulem inuenies chartam, quæ te docebit Luſum inter Ariminū, & Rauennam eſſe Rubiconē, ſicuti inter Anconam, & Senogalliam, Aeſis flumixinus dicitur; inibi enim quæcunq; digna ſunt ſcitu, recentioribus nominibus conſignātur: ex quibus tùm antiquis, tùm cęteris pro tempore Scriptoribus, & ſcripturis perclariſſimè conſtat, Rubiconem ſemper extitiſſe in agro Ariminenſi, non Cæſenaten. ipſiſſimumq; fuiſſe,

qui nunc Lusi, nomine venit, vt ex dicendis facillimè patebit.

Interim, vt controuersiæ status magis constet, fluuios describo, de quibus ambigitur.

promissa non implet Scipio tuus; cũ nullũ flumẽ, prȩter Pissatelli riuulũ ab eo describatur.

Fluuius ergo noster, quem antiquum Rubiconem asserimus, ab Austro fermè in Septentrionem fluit.

inter prima, & ampla vota hoc est.

Viam Æmiliam, nonnullis Flaminiam, nunc Romanam scindit.

An Flaminia Cæsenam, vsque protendatur; an verò Arimino terminetur, Historicorum esto sententia.

Vbi ligneo ponte transmittitur.

ligneum pontem compegere, ne transitu cõmuni in defossum Pissatelli alueum via sterneretur, sicq; riuuli vestigia abirent in planitiem: audiamus illorum statuta pag. 293. hoc iussu; *Quòd fiat, vnus Pons lignaminis suprà Pissadellum in buccha viæ, &c. per quem currus, bestiæ. & homines transire poßint, ne per transitũ hominum, & bestiarum Pissadellus deriuetur.*

Antea ostio ipse suo in Mare excurrebat, vt ex statuto nostro elicitur, & tẽpestate id sua accidisse memorat Blondus, in eoquè tum ostio Portum fuisse nostrum asseuerat: nunc in Sauiniani amnem influit, &c.

Statuta audiuimus, vidimusq; neque de Portu vlla mentio. Quòd uerò pag. ſtat. 293. cautũ ſit, *Quòd lectum Piſſadelli caueτur, & reaptetur à Bagnarola vſque ad mare, & ab inde ſuprà*: & in cap. præd. habeatur. *Quòd clauicæ de petra fiant riuis, & tracturis viarum, quæ congruè decurrere poſſunt in ipſum Piſſadellum per Comitatum Cæſenæ.* Hæc omnia eò tendunt, nè Piſſatellus traducatur in ſiccum, non autem, vt eleuetur in Portum; Quamobrem Blondus de Portu Cęſenatico accipiendus eſt, nam eodem ipſo teſte. *In via item Flaminia Sauignanum Oppidum interſecat Pluſa vetuſti nominis fluuius; qui ſub Bellaere Caſtello mare influit Adriaticum*: niſi fortè uelim ire in ſententiam doctiſſimi Philippi Cluuerij, qui lib. 1. It. c. 28. hæc habet. *Idem Blondus memoratis erroribus hunc inſuper addit, quòd Rubiconem, quem vult nunc eſſe Piſſatellum, ad Portum Cæſenaticum dicat in mare effluere.* Hæc illi confirmat errorem ipſe Sabellicus Aenead. 6. lib. 7. ità de Piſſatello putato Rubicone: *priuſquã ad mare deueniat cum amniculo quodam congreſſus, obſcuro nomine in Adriam vadoſo voluitur oſtio.*

Et credibile non eſt ſpatio 30. circiter an-

norum in auram, & fumum illum portum trā-
ſijſſe; de quo apud Scriptores, & manuſcripta
nulla mentio.

In ripa Fluminis Cæſenam versùs in via ipſa Æmilia Columella erecta, illiq; impoſita Tabula marmorea, in qua ſequens iuſſio vetuſto ſculpta charactere legitur ab vſq; Blondi temporibus, annis ab hinc fermè ducentis.

IVSSV MANDATVVE P. R. COS.
IMP. MILI. TYRO COMILITO
MANIPVLARIVE CENT. TVR-
MAEVE LEGIONARIOE ARMAT.
QVIS QVIS ES HIC SISTITO. VE-
XILLVM SINITO NEC CITRA
HVNC AMNEM RVBICONEM
SIGNA. ARMA. DVCTVM CO-
MEATVM EXERCITVMVE TRA-
DVCITO. SI QVIS HVIVSCE
IVSSIONIS ERGO ADVERSVS
IERIT, FECERITVE ADIVDICA-
TVS ESTO HOSTIS P. R. AC SI CON-
TRA PATRIAM ARMA TVLERIT.
SACROSQ. PENATES E' PENE-
TRALIBVS ASPORTAVERIT
SANCTIO PLEBISCI. SENATVS
VE CONSVLTI VLTRA HOS FI-
NES ARMA PROFERRE LICEAT
NEMINI.

S. P. Q. R.

Hanc

Hanc Tabulam marmoream, in quam, ceù in ſcopulũ, impegere nonnulli, qui ponè ipsũ ſcripſere, Blondus vel effinxit, vel poſuit: & tamen ſupra fidem eſt, quàm molliter in hoc adulterino lapide conquieſcant Cęſenates, tãquam de uictoria ſecuri. ſed pręcidã ego hanc ſegetem, qua luxuriant: de iſto lapide hæc Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis, qui Fuluij Vrſini calculo, ſibi vniuerſæ Romanæ Antiquitatis ſuppellectilem comparauit: In lib. qui Hiſpanicè, & Italicè bis Romæ editus, & Iconibus auctior etiam latinè editus Antuerpiæ ab Andrea Schotto, Soc. Ieſu. *De numiſmatibus, & Antiquorum monumentis Dialogo xi.*

B. *Voſtra Signoria mi hà promeſſo di parlare delle Medaglie, & inſcrittioni falſe: hoggi m' è venuta gran voglia di ſaper queſta origine, perche sẽza ſapere ſeparare il certo dall' incerto non ſi può hauer ſtudio con fondamento, e ſe nelle Inſcrittioni, che ſi referiſcono per prouar qual ſia buona ortografia ſi ſeruono d'inſcrittioni falſe, non ſarà proua concludente, & ſe io mi voleßi valere di quella inſcrittione in qualche altra coſa, mi trouarei burlato, & altretanto mi può occorrere nelle Medaglie, che ſe*

io non

io non sò quali ſiano buone, ò quali ſiano falſe, non mi poſſo ſeruire d'eſſe in coſa alcuna. A. è gran tempo, ch'io ſono di queſta opinione, e così hò prouato in queſte coſe non credere facilmente ſicome dicono, che è vn detto d'Epicarmo Poeta Comico Siciliano, il quale fù tradotto dal Greco dà Quinto Tullio fratello di Marco Cicerone: Neruos, atq; artus eſſe Sapientiæ non temerè credere. E con tutto che io ſteſsi accorto, ſono ſtato ingannato alcune volte, mà io hò veduto la maggior parte dar credenza à quelle, che io reputaua falſe: dirò d'vna Inſcrittione, che ſempre io l'hò tenuta per falſa, & hò trouato huomini, i quali non dico la teneſſero per vera, mà diceuano hauerla loro letta nella pietra originale doue era ſcritta. domando adeſſo à V. S. che gli hauerebbe riſpoſto? B. ò V. S. gli teneua per huomini di credito, ò nò? A. Io gli teneuo per tali, & ancora letterati. B. doueua V. S. cauarſi di fantaſia, che tal coſa foße falſa, e ringratiargli, che l' haueſsin' diſingãnato. A. Io non feci queſto, anzi gli reſpondeuo, che non era poſsibile, che quella inſcrittione foſſe antica. B. queſto era vn dirgli, che nõ diceuano il vero, & hauergli per inimici. A. in Roma ſi tratta trà huomini dotti con gran piaceuolezza, e non s'entra in

colera in quei paesi, come si fà in questi, io gli rē deuo ragione de dubij, che io haueuo come quella inscrittione fosse finta à mio parere, così per quel che conteneua, come per le sue parole, & di lì à pochi mesi tornando d'Alemagna feci il camino da Bologna à Roma per la Romagna, e giunto à Cesena passai il fiume Rubicone tanto nominato per quel che Cesare fece in tal luogo, e viddi vna pietra molto antica scritta in due luoghi, e quel che era in vno era quel, ch'io diceuo, che non era antico. B. dunque V. S. s'ingannò à non credere à quelli, che l'haueuano veduto? A. anzi loro s'ingannorno nel pigliare per antico quel, che era moderno. B. V. S. non finisce di dire se la pietra era antica? A. anzi troppo antica; ma io dico la pietra, e non la sua inscrittione almanco in vna parte, che seruì per Epitaffio d'vn' soldato, e quelle lettere mostrano grand' antichità, mà nella medema pietra da i lati messero con lettere, che si conosce, che sono assai moderne, vn comandamento, che nessuno Capitano, ne Soldato hauesse ardire di passare il Rubicone, che diuideua la Gallia dall'Italia, come fece Giulio Cesare. B. non poteua esser vero, che fosse stato quel comādamento. A. qualche Autore ne hauerebbe fatto mentione, mà nō

bisognaua, perche già loro sapeuano, che nessuno poteua vscire dalla sua Prouincia con gente di guerra, e passando Cesare il Rubicone con gente incorreua nelle pene delle leggi, che proibiuano tal cosa, e così Cesare si fermò iui, e disse passando iacta est alea, *come chi getta il suo, resta con pochi punti.* B. *come comincia questa Inscrittione?* A.

IVSSV MANDATVVE P. R. COS.
IMP. MILI. TYRO. COMILITO. &c.

B. *Se la inscrittione è moderna, non accade farui fondamento in essa.* A. *dice, chi la vidde, che era vn Editto antichissimo, e che la cauò dal suo originale, e mette l'anno.* B. *e me ingannaria facilmente, perche trattando di quella Historia tanto rara trà gl'antichi, e cantata da Lucano, io hauerei pensato hauer trouato vna gioia.* A. *V. M. vuol vedere come l'è falsa non cerchi di vedere altro, che quelle parole* COS. IMP. MILI. TYRO. COMILITO. *Chi mai vidde* Senatusconsulto, *doue si mettessero queste parole. Chi comandò ad vn Consolo solo, che nō vi mettesse* Ambo, alteruè, si eis videatur? *perche lasciò di nominar gl'altri Magistrati, come Proconsoli, Pretori, & i Tribuni de Soldati di guerra, i Prefetti, & i Centurioni? Chi comādò*

 à i Sol-

à i Soldati, & à Tironi? Io non voglio passare più innanzi, perche tutta è di questa sorte.

[* Pollicitus es mihi disceptaturum te de numismatibus, & Inscriptionibus adulterinis; hodie magna me incessit lubido noscendę huius originis; etenim absq; falsi à vero eliminatione, opus est absq; opere; atq; si ex mendosis inscriptionibus orthographiæ pręcepta depromũtur, veritas testimonio inani fulcitur; quòd si ego ijs alicubi utar, facilè eludar; idemq; in numismatibus fiet, quorum mihi usus omnino nullus, ni spuria discernam. A. diù est ex quo versor in hac sententia, uerumquè in his axioma Epicarmi siculi Comici, quod à Q. Tullio Marci fratre latinitate donatum est experior; *Neruos, atq; artus esse Sapientiæ non temerè credere*. Et licèt euigilarem, non semel falsas pro ueris habui. Iuscriptionem proponam, quam semper suppositam duxi, nouiq; homines non ueram asserentem tantùm, uerùm quàm ex ipso fonte depromptam exhiberent. nunc sciscitor ex te quid respondisses. B. eos probatæ fidei Viros arbitrabaris, nec ne? A. non ità tantùm, uerùm & eruditos. B. dare manus igitur debuisses, ijsq; gratias habere, eo quòd ex errore eduxissent. A. ab hoc ego ab-

horrui;

horrui;imò eius antiquitatem penitùs negaui. B. hoc erat aſſerere eos mentiri, ijsq; bilem excitare. A. Romæ in eruditorũ colloquijs blandè agitur, nec ibi tam facilè ſonat ore canino littera. eis ego ambigendi rationes exponebã, ut mea ſententia ea Inſcriptio fictitia eſſet; tã ex eo, quod indicabat, quàm ex ipſis uerbis. Ac intrà paucos mẽſes ex Germania reuerſus iter habui Bononia per Aemiliam, Romam; ubi uerò Cæſenam adij, Rubiconem ex ibi geſtis à Cæſare tàm inſignem tranſmeaui, & in lapidem uetuſtate olentem duplici loco notatum offendi: Ex his inſcriptionibus altera meaptè ſententia uetuſtati ignota erat. B. hallucinatus itaque es, fidem ijs non habens, qui teſtes oculati erant. A. imò ij oculati teſtes hallucinati ſunt antiquitati donantes id, quod nõ nouit antiquitas. B. atqui lapis uetuſtus ſit nec nè, non egeris. A. imò uetuſtiſſimus, ſed non cum lapide cõſentit Inſcriptio, ſaltem ex parte, quæ militis cęnotaphium exhibet, multam oſtentat antiquitatem, ſed eiuſdem lapidis lateri inſcripſere (characteribus, qui recentes uiſũtur) Iuſſionẽ, ne quis Dux, milesuè Rubiconis uadũ tẽtare auderet, ut potè Italię, Gallięq; limitis, ut Iul. Cæſ. patrauit. B. tam à ueritate ab-

horret hæc iussio, ut ei conciliari nequeat. A. author aliquis de ea mentionem iniecisset. atqui inanis erat; quibuslibet enim innotuerat, legibus cautum esse, ne quis è Prouincia armatas educeret copias. Cæsariq; cum copijs Rubiconem prætergredienti instabant leges obiectiuæ pœnales; idcircò ibi Cæsar constitit, progressus ait: *iacta est alea*, ut lusor fortunæ reliquum credens. B. Ecquod uerò Inscriptionis exordium? A.

IVSSV MANDATVVE P. R. COS.
IMP. MILI. TYRO. COMILITO. &c.

B. si inscriptio recens est, nullum affert pondus authoritatis. A. eam sibi uisam asserit; uetustissimumq; esse Edictum; & ex fonte eam hausisse, annumq; recenset. B. quin & ego hallucinarer dum in ea tam inter antiquos celebri historia, & à Lucano decantata, lapillum, siuè margaritam præmijs, & precio accumulatam me inuenisse nō formidarem asserere. A. teneris ne desiderio eam in partes discerptam, qualis sit inuestigare? hæc tantùm uerba scrutare. *Cos. Imp. Mili. Tyro. Comilito, &c.* Quis unquam uni *Cos.* iussionem dedit, quin addiderit ambo, alteruè, si eis uideatur? non .n. cęteros recensere lubet Magistratus, ut Proconsules,

Prætores,

Prætores, Tribunos militum, Præfectos, & Cẽturiones? Quis militibus, & Tironibus imperauit? nolo ulterius progredi, tota est enim huiusmodi.*]

Hunc lapidem pro falso agnouit Philippus Cluuerius Italia antiqua lib. 1. cap. 28.

IVSSV MANDATVVE, &c.

Verùm quum opidò, quam barbara, atq; inepta hæc sit Oratio; meritò prudentissimus quisque, marmor hoc pro adulterino, ac longè posteriori demùm sæculo, vt innumera alia per vniuersã Italiam, confictò habet. Quòd si hæc posita fuisset lex, quum Iul. Cæsar amnem cum exercitu traijceret, bellum Pompeio Magno moturus; certè eam respexisset; certè respectam ei, lectãquè retulissent Auctores, Suetonius, Plutarchus, Appianus; qui hunc eius traiectum contra legẽ Senatus, Populiq́; Romani adcuratè narrarunt.

At rursùs eodem libro paulò inferiùs. *falsissimo igitur loco supra memorata Inscriptio hodie duobus millibus à Cæsena ad superiorem Rubiconis partem conspicitur, & ipsa sanè falsa, nec minùs adulterina, quàm barbara; barbaro sæculo ex Cæsaris rebus gestis imperitè, ineptèq; confictа.*

Ianus Gruterus etiam hoc monumentum

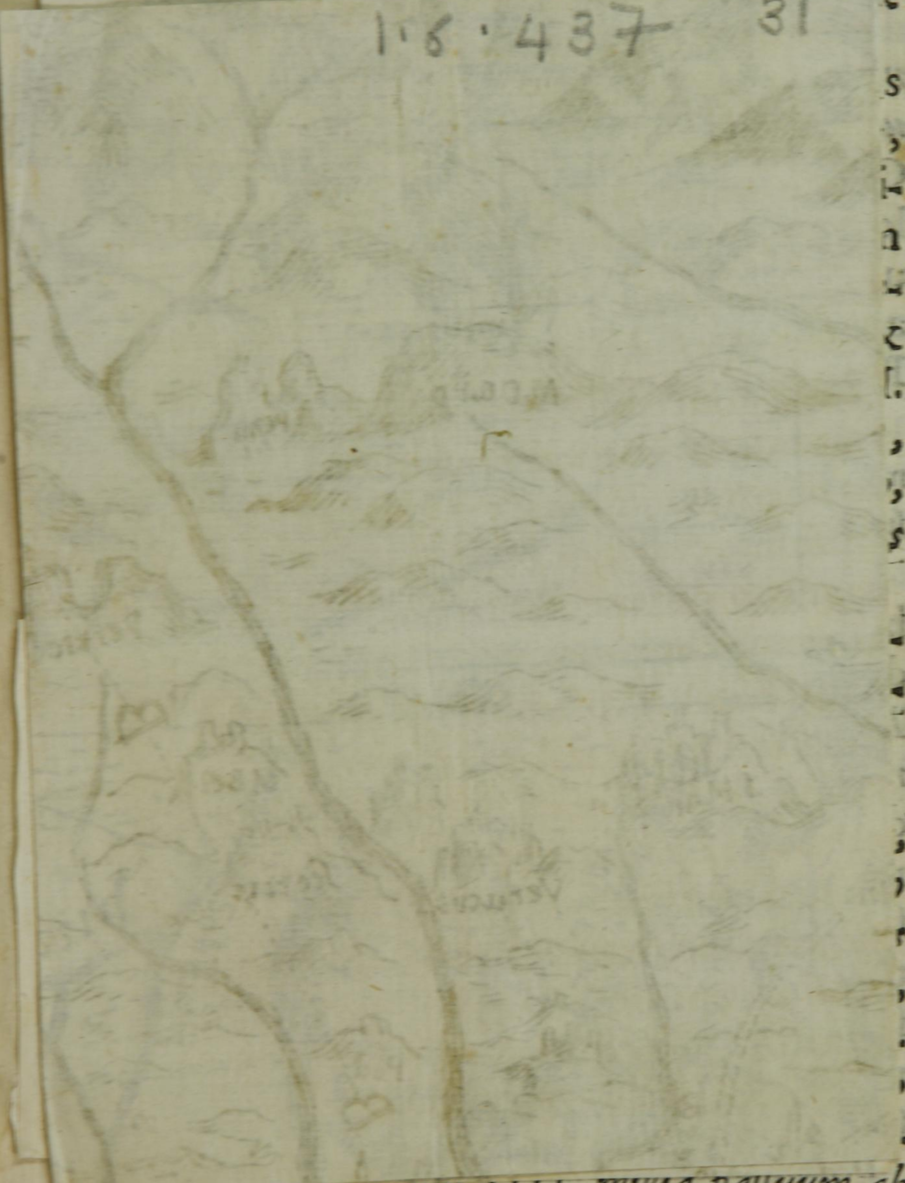
inter ſpuria, ac ſuppoſititia repoſuit. Heus tu adeſto mihi, Cæſena: ſtabuntne parietes, ſi ipſa corruunt fundamenta?

Curſus totius amnis hæc eſt deſcriptio. Sub Strigaræ Caſtello propè Montis Campi Villam eius eſt Scatebra, & Fons. Inde per Montis Leonis, Montis Iani, Subriuoliq; conualles delabitur; totoq; eo tractu, qui octo circitèr milliarium eſt, vſque fermè ad Æmiliam viam Rico vocatur. In Piſſatelli inde nomen tranſit, quod vſq; ad finem retinet. præterlabitur reliquo curſu decem fermè millium paſſuum Villas Riconis, Ruffi, Bagnarolæ.

Poterat facilè hæc deſcriptio non tàm firmare ſententiam meam, quàm alienæ conciliare fidem, ſi immunis eſſet à culpa. Inter flumina Rubiconis, & Sapis aliquot non infrequentes numerantur riuuli, foſſæ, ſiuè canales notiſſimi, quorum vocabula ſimplicitate agreſtium adcolarum ſunt impoſita, videlicèt Piſſatellus, Matalardus, Argoſſa, ſiuè Regroſſa, & Sabinianenſis flumixellus, qui omnes diuerſimodè è propinquis agris, undiq; ſuſceptis aquis, decurrũt pluuioſo tẽpore, mutuoquè ſe iungunt alueo ad littora Adriatici Maris in Ariminenſi ditione. me verò ipſum, quãtus quantus ſum, alibi opportuniùs exhibebo. Interim prę oculis ponam ſyncero ſtylo deductam tabulam, ut rei ueritatem uel ipſe exploret obtutus.

His iam

His iam habitis reliquum sermonem dispertiar, primò quæ pro nobis sunt proponam; pro nobis igitur est euidens

[illegible] is; qui IIII. milia passuum ab

Vrbe

Meridies.

Arnus Fl.

A

C

C

A

A

B

M. carp

Penn

Isaurus. Sive Folia FL.

Oriens.

Pertic

B

M Bel

S. M

Verucul

Scorti

Catol

Crustumium mons

Conca FL.

Pod

B

RIM

S. Archang

Aprusa

Ariminus nunc Marecula FL.

Rubicon nunc Lucus FL.

Pissatellus.

Cesena

Isapis FL.

A. A. A. Linea Apeninor ab Apice tendens & propagines ad Senogal.

B.B.B. Iugum continuarum a Baltys usq ad opid. S. Archang.

C.C. Flexio Apeninor.

Ad pag. 30

Septen.

inter ſpuria, ac ſuppoſititia repoſuit. Heus tu
ad
ſa
C
Ca
For
con
liar
In
pra
Vi

ma
lia
te
in
ca
ta
lic
gr
di
pt
q
ri
tu
I
el
ploret obtutus.

His iam

His iam habitis reliquum ſermonem diſpertiar, primò quæ pro nobis ſunt proponam: pro nobis igitur eſt euidens Strabonis teſtimonium, qui Cæſenam noſtram, quam ipſe Senam vocat, Iſapi dicit, & Rubiconi propinquam.

Germanum ſenſum in Strabone quęrens Claramontius, iure merito in Senam incidit, non in Cæſenam; nam ibi Sena, Iſapis, Rubico, & Ariminum, Apennini flumina, quorum uicinitatem inter ſe, & (ut ità loquar) correlationem frequens Scriptorum antiquitas, & recentium memoria demõſtrat. Lucan. lib. II.

In læuum cecidere latus, veloxq; Metaurus,
Cruſtumiumq; rapax, & iunctus Sapis Iſauro,
Sennaq; & Adriacas, qui verberat Aufidus vndas.

Ex quo Boccatius de Fluminibus. *Sena fluuius eſt in littore Adriatico inter Sapim, & Aufidum.* Sil. Ital. lib. 8. de Vmbris.

Hos Aeſis, Sapisq; lauant, rapidasq; ſonanti
Vortice contorquẽs vndas per ſaxa Metaurus,
Et leuat, ingentem profundens flumine ſacro
Clitumnus Taurũ, Narq; albeſcentibus vndis
In Tibrim properans, Tiniæq; inglorius humor,
Et Clanis, & Rubico, & Senonũ de nōie Sena.

Et Cluuerius Italia antiq. in deſcriptione antiquæ Vmbriæ. *Eſt autem hic Sena, ſiue Seno haud dubiè is, qui IIII. millia paſſuum ab*

Vrbe

Vrbe Senogallia Occidentem versùs, vulgò nūc adcolis vocatur CESANO. Et idē l. 2. cap. 4.

Et Sapis, & Metaurus, & Rubico, & Seno amnes sunt in Hadriaticū Mare inter Rauennam, & Aesim se se effundentes. Si uerò Cæsena, non Sena legendum: Strabonis sœculo Pissatellus non aderat, quia nondum excauatus, & ad modum Torrentis aptatus: at si aderat, de eo non est locutus Strabo, sed de Rubicone uerè naturali fluuio, ut Isapis.

Leander Albertus grauis, & ipse Scriptor hoc vno argumento adductus Ariminensium sententiam refutauit, nostræ subscripsit.

Quantum sit ponderis in Leandri Alberti historia, non sine stomacho palàm fecit suprà datus Cluuerius. *Hæc ita apud Blondum in Italia illustrata leguntur, quæ Leander, vt pleraq; alia in Italiam suam transcripsit*. Blondus uerò, & Albertus, duæ Columnæ, quas non ultrà sensere Cæsenates: Vterquè enim scriptione ad argumentum erroris efficta oscitantes in deuia traxere non auditores tantùm, sed & Scriptores; *ipsiq; de Rubicone ingens viris doctis reliquerunt certamen*, ut ait sedulus Clu. lib. 1. cap. 28. antiq. Ital.

Et nunc præsertim duos transilisset à Cæsena fluuios, Pissatellum, & Sauiniani, & tertium ab illis Lusum, &c.

non

non duos, ſed quatuor, vt iam uidimus, de Scipionis ſententia fluuios, & quintum ab illis Luſum, &c. de hoc numero, ac ſerie fluuiorum nulla mentio apud Geographos, Hiſtoricosq; veteres. Luſus tantùm, vtì demonſtratur, verè flumen; cęteri canales.

Ariminenſes Scriptores cęteri non viderunt, vel vidiſſe diſſimulauerunt Strabonis locum.

Solummodò Cæſenates viderunt, & diuerſimodè (vt conſtat) interpretati ſunt Strabonis locum; nam Briſſius de Patria anxius, cùm cerneret minimè in laudes Cæſenæ Scriptores antiquos ſe dare, nullamque de Cæſena nunc Vrbe mentionem haberi, tacitus omiſit eos, qui apud Strabonem loco citato Senam, non Cæſenam, dicerent.

Eruditus Porta vidit, & declinare conatus eſt: at non ſatis felici euentu. Summa reſponſionis eſt deſcriptam à Strabone Cæſenam Rubicone non ob propinquitatem, ſed ob celebritatem.

Porta à quo declinauerit, quouè euentu, ad eruditiſſimum Claramontium ipſe uerba reportet. *Doueua pure ricordarſi* (de Leandro Alberto) *che nel medemo luogo haueua viſto Strabone, il qual daua à Ceſena da vn lato il Sauio, e dall' altro il Rubicone, luogo anche mal inteſo da lui, come dirò poco appreſſo: e per tor-*

nare à Plinio ; situato, che egli hà Rimino, com' è veramente, frà l' Ausa, e la Marecchia, seguitando verso Occidente, soggionge . Hinc Rubico quondam finis Italiæ, *volendo dire, che partendo dalla Città di Rimino posta frà i due sudetti fiumi, il primo, che s' incontra verso quella parte, è il Rubicone, termine già dell' Italia, & io per me non sò vedere, come più sicuramente si raccoglia, che (LVSO) fiume di Bellaere, sia il vero, antico Rubicone; e questo luogo debbano quelli hauer diligentemente osseruato, & inteso, che tengono parere, conforme à noi, del Rubicone: al quale non è contrario il luogo di Strabone, come parue all' Alberti; percioche, sebene egli disse.* Cæsena Isapi fluuio propinqua, & Rubiconi, *non tolse, che Luso sia il Rubicone; perche nominò Strabone questi due Fiumi famosi, non si curando di far mentione del Pisciatello, anzi Rio, che fiume; e conferma questa verità Plinio nel sopradetto luogo in dicendo;* ab eo Sapis, Vitis, & Anemo, *facendo anche questo Autore trapasso dà Luso, allhora Rubicone, come si è mostro, al fiume Sauio, & al Viti, hoggi Ronco, & all' Anemone, hoggi Montone ordinatamente, non curãdo anch' egli vn Rio, qual' è il Pisciatello. Resta perciò assai prouato,*

che l' an-

che l'antico Rubicone sia il medemo Luso, e che questo non sia l'Aprusa di Plinio, e che nō hãno quelli errato, che risolutamẽte decreta l'Alberti.

[* Nec missum facere debebat ibidem Strabonem alteri Cæsenæ lateri Isapim, alteri Rubiconem assignantem, cuius textus nec genuinum ipse nouit sensum, ut infrà exponam. Atquì, ut ad Plinium reuertar, sito inter Aprusam, Maridamq; Arimino, in Occidentem vergens hæc habet. *Hinc Rubico quondam finis Italiæ*. innuens Ariminum deserenti, primũ Rubiconem occurrere: atq; egomet non noui quin ex his tutiùs, pro Luso Bellaeris fluuio veterum Auctorum stet Rubico: textusq; hic attentè per eos repensus fortasse fuit, quorum opinio de Rubicone in eadem nobiscum est naui: à quo nec Strabo discrepat, imò ibi in Strabone Leander fit Strabo: licet enim Strabo asserat: *Cæsena Isapi fluuio & Rubiconi propinqua:* non exinde alium à Luso Rubico asserit. Hos nempe, ut potè celebres fluuios recenset Strabo, Pissatellum riuum magis, quam fluuium negligens. Huic & Plinius subscribitur ueritati hęc prodens. *Ab eo Sapis, Vitis, & Anemo*. ordinatim & ipse recensens a Rubicone nunc Luso (ut ex dictis constat) Isapim, Vitim,

nunc Roncum, & Anemonem, hodie Montonem, silentio obruens ignobilem riuulum, cuiusmodi est Pissatellus. Videtur igitur satis palàm factum, veterem Rubiconem cum recẽti Luso idem esse, neq; hunc Plinianæ Apprusæ rationem induere; Nec illos omninò lapsos, quos Cæsenatium veridicus, grauissimusque Ptolomeus, Leander Albertus recenset. Censuram deinde non prætereo inconsideratam.

Ad Anemonem nimirùm *Lamone*, non autem *Montone*, vt Porta non rectè exponit.

Plinius enim post Isapim, Vitim, & Anemonem ordine recenset, uidelicèt *Sapis*, *Vitis & Anemo*; quæ flumina per ordinem Rauennates uniuersi uulgari uocabulo. *Sauio*, *Ronco*, *& Montone* appellant. Vitis enim ab Oriente, Anemo ab Occidente Rauennam proximè alluunt, & quandoq; circumeunt. Fluuius uerò, qui *Lamone* dicitur, Vrbem Fauentiam diuidit; *Fantinum* corrupto uocabulo, sed antiquitùs propriè *Fauentia*; à quo flumine ipsa denominata Ciuitas. ultrò uenit in hanc sententiam Aligherus Danthes, dum cantu xxvij. Inferni canit.

La Città di Lamone, & di Santerno
Conduce il Leoncel dal nido bianco;

Che

Che muta parte da la State al verno.

Vrbes Lamonis, & Santerni: Fauentia sunt, & Imola; sic Christophorus Lãdinus exponit. *intende Faenza appresso della quale corre il fiume Lamone: & Imola oue corre Santerno.* [* de Fauentia loquitur apud quã fluuius Lamonis defluit, necnón de Imola, cui vena perennis aquæ Santerni est irrigua. *]

At non est mos Geographorũ alienis, non proprijs fluminibus, & demũ limitibus Regiones, Ciuitatesue describere.

Permittamus modò locum Strabouis sic esse legendum: *Cæsena Isapi, & Rubiconi propinqua;* non tamen hæc oratio possessionem, sed situm indicat; nam vicinitas rem non definit, nec omninò determinat (vt in eodẽ Strabone lib. v. & alibi) sed quò res loco sit, ostẽdit. præsertim abest à Strabonis consilio, qui, flumina in Geographia adhiberi, dicit ad definiendas Regionum magnitudines, & figuras. verba eius sunt. *Nam flumina in primis ad totam præsentem materiam conducunt, cum ea magnitudines, & figuras Regionum naturalitèr determinent.*

Causam meam tutantur, quæ opponis; cõfessa .n. res est, Prouincias, & Regiones fluminibus, non pertica, palo, atq; ad instar agrorũ (vt annuunt Cæsenates) riuulis, vel aqueductibus intersecari, & definiri. Sic uerò Sarmatias, Europęam ab Asiatica, Tanais, Armeniam

maiorem

maiorem à minori disterminat Euphrates, Sala Germaniæ fluuius Salabas diuidit à Thuringis, item Ister Pannonias ab Iazygis Metanastis, ac Rhenus Galliam à Germania, &c. Aesis ergò, ac post eum Rubicon, flumina à fontibus fluentia per campestria vsq; ad mare Italiā à Gallis diuisere, non uerò Pissatellus è fluminum numero expunctus.

Prętereà si ob celebritatē erat Rubico ad definiendā Ciuitatē aliquam adhibendus, cur non reseruasset eū Arimino?

Vrbem, cui cum fluuio commune sit nomen, ab ipso fluuio seiunctam apud Geographum nullum reperi: quinimò fluuium ipsum primo semper loco post Vrbem necessitate dictū. dabit exemplum idem Strabo. *Portum habet Ariminum, & fluuium cognomine*. Plinius in 3. naturalis Hist. etiam illi amnem Ariminum assignat, quia pręcipuè amnibus nomina indebant veteres, quasi immortaliùs duraturis.

Attamen si Lusus Rubico fuisset, ad Ariminenses, tum vicinitate, tum celebritate pertinuisset.

Pendet hoc ex Plinij testimonio, loco suprà citato, cap. 15. ubi hæc habet; *Ariminum Coloniam cum amnibus Arimino, & Aprusa, hinc Rubico*. Applicantur enim Ariminensi Vrbi tres ij fluuij, ut adnotauit Guilhielmus Gode-

leuçius in *Colonia xlij. Arimini Annot. in T. Liuij lib.* 4.

Neque verò Arimini fluuij, & Rubiconis par celebritas.

Nequè etiam par antiquitas. quamobrem ob recens celebritatis è Rubicone nomen, minimè Ciuitati consonum antiquum eius flumē Arimini relinquendum.

Secunda ratio pendet ex Plinij dicto, quo is apertè Rubiconem a Lusi fluuio distinguit; adeoq; Ariminensium opinioni refragatur, & suffragatur nostræ. verba sunt lib. 3. nat. hist. ca. 14. *Octaua Regio determinatur Arimino Pado, Apēnino in Ora fluuius Crustumium, Ariminum Colonia cū Amnibus Arimino, & Aprusa, hinc Rubico quondam finis Italię, &c.* ex hoc loco patet Rubiconem ab Aprusa distinctū. Aprusam verò Lusi flumen interpretantur Blondus, & Leander Albertus.

Ad hæc respōdeat Doctissimus Cluuerius, multi nominis vir in re tum Geographica, tum Historica. uerba sunt lib. Italiæ antiq. cap. 5. pag. mihi 605. *Cæterum Plinius prædicto lib.* 3. *cap.* 15. *Ariminum,* inquit, *Colonia, cum amnibus Arimino, & Aprusa: fluuius hinc Rubico. Aprusa hic amnis omnibus hoc sæculo Italiæ Scriptoribus exponitur Plusa nunc fluuius. quo nomine nullum heic reperiri; confictumq; hoc esse vocabulum à Blondo primùm ex vero, genuinoq; amnis nomine, qui 7. millia passuum ab Arimino versùs occasum Solis dissitus vulgò*

dicitur

dicitur Lusa; supra lib. 1. cap. 26. docui. Ego ex præscriptis Plinij verbis colligo, longè propinquiorem fuisse Aprusam Arimino. Sic quippè ibidem paulò post ait, Rauenna Oppidum cum amne Bedese. & cap. 14. Pisaurum cum amne: & item cap. 13. Truentum cum amne. quæ sanè oppida cuncta ijs omnibus absoluebantur. Præfluit hodie Ariminum ab orientali parte amnis vulgari vocabulo Ausa; qui haud dubiè ille Plinij est Aprusa.

Scriptores Ariminenses vltrò suscipiunt Lusi flumen non esse Rubiconem à Plinio memoratum: sed Lusę, vel Plusę ab eo nomine appellatum asserunt.

Qui res ab Ariminensibus gestas collegerunt non sine laude, ij sunt, uidelicèt Marcus Battaglia Gotij Cardinalis Battagliæ Nepos, ex quo Ludouici filius Battaglia, qui ob paruitatem corporis Battaglinus dictus; ab eo exindè omnes de familia Battaglia nuncupati Battaglini.

Vbaldus Branca è familia extincta, uel aliò translata. Brolius, seù Broglia, qui Augusta Taurinorũ relicta sedem fixit Arimini. Hic Dux militum fortissimus, militarem artem apprimè edoctus, eã in alios fœlicissimè effudit, præcipuè in Tartaliã, quẽ & singulari semper amore coluit, & in filiũ, ac hęredẽ adoptauit: hæc

uit: hæc legimus in libro rudi ſæculo m. 5. qui extat apud hęredes Equit. Cęſaris Clementini.

A narrare le virtù operate di tãti Capitani, li quali vſcirono dalla Scola dello Excelsò Capitano miſſer lo Broglia, nõ baſteriano carte, &c. perche tutti nelli tẽpi loro fecero coſe alte, e grãdi, &c. leguntur prętereà inſerta carmina.

Son l'opre ſue ſi diuulgate, e ſparte,
Quando ſi loda in arme alcun eſperto
Si dice, egli è brogliеſco in ogni parte.

Fatto gli è tal honor per degnò merto,
Che fù inuentor de la più magna ſcola,
Che foſſe mai nel mondo chiaro, e certo:

Da lui diſceſe quel da Cotignola
Segnor Lorenzò Sforza in arme fino
Di cui la fama gloriando vola.

L'altro fù quel valente Paladino
Tartaglia del Lauel, che ſempre vinſe,
Caualier valoroſo, e Ceſarino.

Hæc licèt barbarè conſcripta, quia barbarò tẽpore dictata, tamen de Brolia exſcripſi, cùm nonnulli arbitrati fuerint, hunc Authorem fabulæ locum dare.

Raphael Aloysius puro item, & patrio sermone in diurnos commentarios multa retulit.

Ioannes Antonius Rigatius Medicus, & Ariminen: patritius occultis quędam suo tempore commisit chartis, quæ paucis ab hinc annis reperta apud Franciscum Rigatium I.V.D. asseruantur.

Io: Baptista Monticulus ex antiquis Veronensium Dominis, qui fortunæ procellis (vt omnes norunt) agitati, ad hanc Prouinciam digressi, in Fauentinorum primùm, deinde in Ariminensium Nobilium ordinem adscripti, gentilitium decus abundè sustinent in pręstātissimo viro Thoma Monticulo, qui nunc tēporis Narnensis Ciuitatis regimen tenet.

Adimarius I. V. D. Equitem Nicolaum de Adimarijs sortitus patrem à nobili familia, quę adhuc Florentiæ uiget incolumis, res Ariminenses leui manu attigit, quæ deinde ab re fusiùs pertractatæ, superioribus annis uidere lucem.

Eques Claudius, & Doct. Alexander, nobiles de Pasijs, res ab Ariminensibus gestas præclarissimis monumentis consignarunt & ipsi, quamuis morte abrepti opus non absoluerint.

Videant qui uelint hos Authores; ex his .n.

nequa-

nequaquam habebunt, quæ de Scriptoribus Ariminenſibus vltrò comminiſcitur Claramõtius: quãquàm & hic tandem ad unum Clementinum prouocat, cuius, & uerba refert. ita Cæſar Clementinus lib. p. Hiſt. *Gl' Arimineſi all'incontro ſono di parere, che il Rubicone ſia il loro fiume Vſo chiamata da Plino Luſa dal nome d'vna Donna*. [* contrà, Ariminẽſium ſenſus eſt, eundem cum Rubicone Lusũ eſſe, qui penès Plinium ex muliebri Pluſę nomen ſibi uendicat *]

At apage, Scipio, ecquid affert Clementinus, quod Ariminẽſes de cauſa deturbet, cùm ſentiat Rubiconem eſſe Luſum ipſum? Quod verò Rubicon in Luſi nomen abierit, & Luſus ipſe à Luſa muliere nomen habuerit, quid tum inde? in id fortunæ uenit & Iſaurus fluuius, qui adhuc ſeruat quod à Folia libidinoſa muliere ſortitus eſt nomen.

Porta cum primò extenderit Apruſam Plinij ſignificare Aueſam torrentem ad ortum Arimino, & Rubiconem ſignificare Luſum; poſtea in Apologia aduerſus Supplementum Chronicorum Veruculi, vt ſunt curæ poſteriores iuxtà adagium meliores, in priorem Clementini ſententiam uenit nomine tantùm Luſæ in Pluſam mutato: verba ſunt fermè ad libri calcem in Epilogo. *Di maniera, che reſta aſſai prouato, che non ſi dia quella celerità militare imaginata dall'autore ſudetto, e da quanto hò diſcorſo, che Ceſare da Luſo noſtro*

 fiume,

fiume, Rubicone all'hora, e Plusa di Plinio. [* Ita vt satis sit confirmatum non eam dari celeritatem militarem ab Auctore supradicto excogitatam, qua Cæsar à Luso nostro flumine tum Rubicone, & a Plinio Plusa *]Id modò dissimulo nunquam à Plinio vocem Plusæ adhibitam, sed Aprusæ tantùm; at non moror nouationem nominis, esto Plusam à Plinio memoratum non fuisse Lusum, cùm asserant Ariminenses hunc à Plinio Lusam, vel Plusam fuisse appellatum, non Rubiconem.

A principio repetam. Porta cùm primò extenderit Aprusam Plinij significare Auesam torrentem ad ortum Arimino, &c. Scipio, qui prouidè Pissatellum dixit fluuium, hìc callidè Aprusam, uel Apesam Torrentem adpellat, quasi differat ab amne Plinij, qui libro supracitato his utitur uerbis, *Ariminum Colonia cum amnibus Arimino, & Aprusa*. At Apesa, siuè Aprusa Plinij fluuius est, non Torrens; semper enim viuus, adeò ut, si placeat, ex aquarũ ui facile sit Portum in Apesa constituere: quod ut fiat, Senatusconsulto apud nos non ita pridem sancitum fuit, glarea, & arena Maretiæ ostium identidem obstruentibus. Interim in Statutis Ariminen. lib. 4. cautum est; *Quòd nemo conducat vinum, vel bladam, vel panem, vel portum faciat à flumine Apesæ vsq; ad Taullum, &c.* Abraham certè Ortelius de Ciuitate Ariminensi hæc habet: *Quæ duobus fluminibus*

nibus circundatur, ab Oriente Aprusa, & ab Occidente Maretia, quod quondam Ariminum vocabatur. Sed causæ nostræ impensiùs instemus: Portæ, & Clementino dies dicitur à Scipione, qui eos immanis criminis reos exposcit in Iudicium, quòd videlicèt Plusæ nomen innouarint, Plusamq; Plinio authore Lusum esse uoluerint, minimè uerò Rubiconē. Verùm nō est cur tam acer insurgat in Scriptores nostros Claramontius tuus; Porta enim, & Clementinus Blondum, ac Leandrum Albertum secuti, Plusam non innouarunt, sed ab his innouatam retulerunt. nouitium id nomen detexit Cluuerius loco iam dato, in hæc uerba; *apud Sauinianum Oppidum Plusam, qui nullus vnquam extitit: Blondusq; id vocabulum ex nomine Lusæ effinxit; vtì tandem ex Plusa Plinij eliceret Aprusam: quem apud ipsum Ariminum fluere, infrà suo loco patebit;* cùm superiùs dixerit. *At quum Leander Bononiensis sæpius hac via iter fecerit, & Blondi quoq; Patria Forum Liuij xij. haud ampliùs millia passuum dißita sit, mirari ego satis nequeo, qui illi flumina, quæ recensent, nominaq; eorum ignorare potuerint: quippe amnis, qui apud Castellū Bellaere in mare effunditur, non vocatur Plusa, sed*

ſa, ſed Luſa. nec tamen huic adpoſitum eſt Oppidum Sauinianum; ſed illi, quem IIII. millia paſſuum in dicta via à Luſa remotum. Auctoris utriuſq; do uerba. Blondus in regione 6. Romandiolæ. *Et in via item Flaminia Sauignanum Oppidum interſecat Pluſa uetuſti nominis fluuius, qui ſub Bellaere Caſtello mare influit Adriaticum.* Frater Albertus in deſcriptione Italiæ ſub Romandiola, uia Æmilia. *Seguitando detta uia ſi ritroua eſſer interrotta dal fiume Pluſa da Plinio dimandato Apruſa, che sbocca nella marina ſotto Bellaere aſſai nobile palagio fatto da i Malateſti al lito del mare. ſcende queſto fiume dall' Apennino: era anticamente quiui nell' Emilia un ponte di pietra, che congiungeua detta via inſieme, di cui inſino ad hoggi appaiono i veſtigi.* & inferiùs. *Et perche appreſſo di molti è dubbio, ſe queſto Piſciatello ſia il Rubicone, ouero quell' altro, che habbiamo deſcritto per Pluſa, &c.* [* interſecatur eadem uia per Pluſam flumen, Plinio Aprusã, mare influens iuxta Bellaere inſigne palatium ex Malateſtarum copijs ad maris littus extructum: ex Apennino delabitur hic amnis, atq; inibi in Æmilia pons erat marmoreus uiã eandem iungens, cuius hodie extant ruinoſę reliquiæ.

quiæ. *(inferiùs verò)* quoniam autem plerisque insurgit hìc dubitatio, sit ne hic Rubico, an ille superior amnis, quem ut Plusam descripsimus. *] Clementinus, & Porta, licèt Lusum ab incolis, Plusam à Blondo, & Leandro uocitatum. quę tamen Blondi, & Alberti assertio cōclamantium Plusam esse Plinij Aprusam, omninò negatur; nam, uti suprà ex Cluuerio retuli, Aprusa est Apesa, seù Auesa.

At videamus Scriptores Romana tempora consequutos, qui à nobis stant. Ioannes Boccatius *(in opsculo de Fluminibus, &c)* in voce Rubicone hac habet: *Rubicō fluuius est: vbi quodam Italiæ Prouincia inter Ariminum, & Rauennam à Prouincia Galliæ Cisalpinæ à Romanis Ducibus separatur, paruus quidem è vicinis montibus in Adriaticum effluit: hodie vocatus ab incolis Pisciatello, vix cognitus.*

In opusculo item Hermanni Torrentini, in quo fluuiorum, montium, &c. nomina, hęc habentur: *Rubicon fluuius in Italia separās Galliam à Flaminia. Lucanus.*

Puniceus Rubicòn: cum feruida canduit æstas: est aūt inter Ariminū, & Rauēnā, à rubore aquæ appellatus. Verùm de Arimini Vrbe hæc ab eodē dictātur. *Ariminū Vrbs vetus in Flaminia iuxtà Rubiconē fluuiū. qui Galliam à Flaminia separat.* Sed inter Scriptores Romana tempora consequutos, ante Boccatium inuenio Dantem, qui Cæsenam absq; Rubicone

cant. 27.

cant. 27. Inferni deſcripſit.

E quella, cui il Sauio bagna il fianco,
Coſi, com'ella ſi è tra'l piano, e'l monte,
Tra Tirannia ſi viue, e ſtato franco.

Darius uerò Tibertus Poeta, & Ciuis nobilis poſtea ſic cecinit:

Vrbs Cæſena mihi patria eſt, quã diuidit vnda
Cæſis, & à patrio flumine nomen habet.

Blondus antiquitatum eruditiſſimus apertè nomen antiquũ Rubiconis noſtro Piſſatello ad udicat, &c- verba ſunt. *ſuccedit Torrens paruus Rubico terminus olim Galliæ Ciſalpinæ, Italiæq; infra Flaminiam viam, Piſſatellum vocant, ſuprà Riconem florente Romana Republica vetabatur, ne quis armatus illum abſq; Magiſtratuum licentia tranſiret; quæ iuſsio nunc quoq; ibi legitur in marmore elegãtiſsimè ſcripta.*

Iterum Blondus? ſed ſenſus, & adlocutio non paulò uariata: Hæc lego in Regione ſexta Romandiolæ, ſiuè Flaminiæ. *ſequitur magni quondam nominis Torrens perexiguus Rubicõ, Ciſalpinæ Galliæ, & Italiæ arua diſterminare ſolitus: Piſſatellum nunc, qui ſub Flaminia via, Ruconem qui ſuprà accolunt, vocant. fuitq; olim ſtante, & integra Republica Romana lege prohibitum, vt quiſpiam armatus illum iniuſſu Magiſtratuum tranſgrederetur, eaquè lex loco mota, in quo ab initio fuit poſita, marmore litteris inciſa elegantiſsimis etiam viſitur, quã libuit hìc ponere.*

IVSSV

post legem, subiungit hæc. *Notiora sunt, quæ de huius amnis, & legis transgreßione C. Iulij Cæsaris scripta sunt a multis, quàm vt ea à nobis hic scribi oportere iudicemus, satisq; fuerit, & locum, legem indicasse.* Quòd ad locum mihi non satis; licèt enim sub Flaminia uia modicas traham undas, nihilominus nunquam indicatus pro fossa, siuè (vtì est Pissatellus) perexiguo Torrente; sed ab vniuersis Scriptoribus pro fluuio, & amne perenni.

Quòd verò ad Iussionem eam attinet, dictũ satis ab Archiepiscopo Tarraconensi; cuius sẽtentiam retuli supra pag. 25. Afferam solummodò, quæ Blondo adposuit Leander in Romandiola, via Æmilia: his uerbis: *Scriue Biõdo lui hauer veduto detta Tauola di marmo, nella quale era tal proibitione del Senato, & Popolo Romano, mà io souente quindi passando, & diligentemente cercandola mai l' hò potuta vedere. Ben è vero, che egli dice hauerla veduta istratta dal proprio luogo: la onde potrebbe occorrer, che la sia stata portata altroue, ouero di terra coperta in processo di tempo.* [*memoriæ tradidit Blondus conspexisse se marmor hoc, necnon in ipso eiusmodi exharatũ

Senatus Consul. atqui ego persepè id itineris agens nunquàm eius rei oculatus testis effici merui, licèt id inquirerem: asserit quidē Blōdus vidisse se marmor proprio situ extractum, indeq; aliò asportatum, & tractu temporis terra opertum non incredibile putarim. *] Cum Leandro stat Cluuerius, qui Ital. antiq. lib. 1. cap. 28. hæc ait. *Vbi Leandri tempore latuerit, item quo loco eam conspexerit* 80. *annis ante Leandrum Blondus, equidem ignoro*. & inferiùs. *falsißimo igitur loco supra memorata Inscriptio hodie duobus millibus à Cesena*. Quamobrem author sum Cæsenatibus, vt tabulam illam, vel obruant denuò, vel sepeliāt, & fœliciori sœculo, annuentibus vltrò Ariminensibus, iterum refodiant. Blondum interim saxo alligatum prętergredior.

Nicolaus Perottus celebris eruditionis Vir, &c. (in Cornucopia, siuè Commentarijs linguæ latinæ) Disertis verbis Rubiconem Cæsenæ tribuit, verba Viri hæc. *Sunt qui existimant Cęsenam quoq; Flaminię Vrbem à cędendo appellatā, quòd exiguo intus amne casa, hoc est, diuisa sit, vel quod ager eius duobus fluminibus Sapi, ac Rubicone sit diuisus.*

Hęc Perottus, qui de suo nihil ponit, ignoraturq; an ad ironiam referat verba illa, *Sunt qui existimant, &c.*

Itaq; Rubico in agro Cæsenate ex sententia eius, & corū

præthereà

præterea quorum dimissis nominibus sententiam refert.

Itaq; non stat, in agro Cęsenate adesse Rubiconem, neq; de eius sententia, quæ non exprimitur, neq; ex sententia eorum, quorum nomina ignorantur.

Marcus Antonius Sabellicus in Suetonium hęc de Rubicone, *Is* (Inquit) *finis olim fuit Cisalpinę Galliæ, & Italię* Lucanus.

. . . . qui gallica certus
Limes ab Ausonijs disterminat arua Colonis.

Hodie corrupto nomine Riconem accolæ vocant, & paulò post subiungit.) *Priusquam ad mare sit ventum proximo amniculo insinuatis aquis, & nomine confusis in Adriam inter Ariminum, & Rauennam deuoluitur*. Hæc duo, quæ Rubiconi tribuit Sabellicus nostro, non Luso conueniunt. vocatur enim hic Rico ab accolis vsq; scilicèt ad Flaminiam viam, & cum flumine Sauiniani iungitur; neutrum horum Luso conuenit.

Riconis, seù Rigonis riuus non à Rubicone fluuio, sed *à Ricone, seu Rigone Rizzardello* viro nobili nomen habuit; In cuius familiæ æquè ac cęterarum Ariminēsium, antiquissimo nomine conscribendo, hoc temporis desudat inclyti Petri Belmontis industria.

De *Rigone* in Statutis Cæsenaten: legimus pag. 292. sub titulo, *quòd riuus Matalardi mittatur in pissadellum*: infra alia, quæ illo capitulo, uel ordinatione continentur. *Item statuimus, & ordinamus, quòd fiat unus pons*

lignaminis ſuper Matalardum in via lauicoli propè Piſſadellum iuxtà Tumbã Domini Rigonis Rizzardelli, & vnus pons de petra fiat in riuo, qui dicitur vlcus iuxtà Piſſadellum.
Non eſt difficile cognitu, riuum Rigonis, ſeu Riconis, ſicuti Tumbam Rigonis nomen à ſupradicto Domino Rigone ſumpſiſſe. Id uerò, quod ex Sabellico addit Claramontius, non ſubſiſtere conſtat ex communi notitia Rubiconis; licèt enim tenui fonte cadã, modicisq; impellar vndis, ex memetipſo tamen ortus, & oſtij ius priſtinum, & locum retineo; nulliusq; patiens imperij, meis vndis, in Hadriatici ſinũ euoluor. Non abijciam fluuij regalis gloriã, ſed memor limitis Italiæ à Gallia, ingenti Imperij augurio, ac magna Cæſaris fortuna inter fluuios integer, indiuiſus, ſemper purpuratus abibo. Peccant enimuerò largiter in meum nomen, qui me capite, pedibusq; fędè mutilant, vt uel ſic iaceam inglorius. Ecquid, ò Cęſena, Sabiniani amniculum mihi effingis imperitãtem? quænam rerum cataſtrophe? ita ne priuſquam ad mare deueniam, proximo amniculo inſinuatis aquis, & nomine confuſis, nõ ampliùs Rubico, ſed Rubiconis buſtum, in anonymo Sabiniani fluuio ſepeliar? videndus

hìc eſt

hìc est Iulius Cæsar Scaliger, qui *in Epitaphio eorum, qui ad Viennam pro libertate Christiana bello Turcico ceciderunt*, epist. XCIX. qui de fluuijs, & amniculis in Padum intrantibus hæc protulit. *Nam qui ex Alpibus Gallicis, atq; Apennino se se in eum induunt fluuij, & numero pauci, & potentia pusilli, & nomine subobscuri: Quid enim est Tarus ipse? quid Bononiensis Rhenus? quorum nomina, quàm vsus, atq; commoditates, notiora sunt sanè. cæteros verò uix auditione accepistis, Duriam vtrūq; Chisonam, Sangonum, Macram, Granam, Horcum, Nonum. Quos omnes fluuios unum in alueum si conferas, vix sunt vno cum Ollio comparandi*. eò minus Matalardus, Pissatellus, Butrium, seù Argossa, vel Regrossa in alueum torrentis Sabiniani incurrentes; qui omnes simul, & quidem hyemali tempore, uix fluunt ad talos.

Andreas Baccius (lege Alexāder Braccius) Reip. olim Florētinæ à secretis in versione Appiani Alexandrini, dicit, Rubiconem antiquum, nunc Pissatellum vocari. sunt verba. *Arriuò con veloce camino sul fiume Rubicone, il quale si chiama hoggi Pissatello, e passa trà Rimino, e Rauenna.* (Reliqua adde, q̄ suppressit Scipio) *& diuideua anticamente Italia dalla Marca, doue si fermò alquanto, &c.*

[* Peruenit veloci cursu ad Fluuium Rubiconem, quem hodie Pissatellum appellant: fluit verò inter Ariminum, & Rauen-

Rauennam, *ac antiquitùs Italiam à Piceno ſeparabat; ibi aliquantulum cunctatus, &c.**] Braccius vir bonę fidei, rem hanc in examen non adduxit, ſed aliorum ſententię per errorem adhęſit. ea enim ratione ſum Piſſatellus, qua olim terminus fui inter Italiam, & Picenum.

Frater Albertus, vt pro nobis ſit, & contrariam ſententiam confutet, iam vidimus.

Accedat iterum Leander Albertus, qui in unam, & eandem paginam tot mendacia congeſſit, ac ſomnia, vt uidimus. Ne graue ſit, quęſo te, ò Cæſena, legere animi gratia, quæ de Oppido S. Archangeli, quod non procul ab alueo meo diſtat, effingit Leander. *produce il Territorio di queſto Caſtello buone, e ſaporite frutte, e trà gli altri rape di ſmiſurata grandezza da vguagliare à quelle di Terno d'Vmbria.* loco cæpæ rapas poſuit.

Auctor Supplementi Chronicorum Veruculi eidem ſententiæ patrocinatur.

Philippo Antonino iam ſatis dedit Porta.

Dimitto Malombrium, quem Porta ipſe adducit dicentem, Rubiconem nunc Piſſatellum vocari.

Quò magis numerum auges Authorum, minùs adimis facultatis ad id mihi ipſi faciendum ſatis.

At Porta

At Porta exponit Pisciatellum fortè pro Luso accipere, qui exponendi, & detorquendi verba pro arbitrio vsus, & ausus si permittatur: nihil adeò falsũ, quod defendi nõ possit.

Non putabam in tam Sapientem Virum tantum culpę cadere potuisse, ut apud se non bonæ censuræ suspicionem haberet. at non potuit Scipionis mens in tanta sui effusione satis prouidere, ne quid elaberetur inconcinnum, & imprudens. *si tua virtus, meus candor,* cum Scaligero asseram. Sed accuratè perscrutemur querelam. Portam excitemus detorquentem uerba pro arbitrio, &c. Epist. ergo ad Clementinum deponit hæc. *Fà maggior trapaßo Tolomeo, che se ne và da confine à confine: perciòche dà Fiumisino anticamente Asio, non ricorda fiume dal Rubicone in poi, il quale modernamente il Malombra si è lasciato ingãnare à chiamarlo Pisciatello; se ben forse egli hauerà creduto, questo esser il nostro Luso; poiche nel medemo luogo, che è al terzo libro, alla tauola sesta della Geografia di Tolomeo, non mentoua mai Cesena, ma passando dà Senogaglia à Pesaro, & à Rimino, doue finisce la Marca d'Ancona sotto nome de Senoni, nella Romagna, non fà mentione alcuna di Cesena, mà solo mentoua il Rubicone, e Rauenna, come*

se Cesare

se Cesena non fosse in rerum natura, non che hauesse che fare col Rubicone, il qual vien dato dal Malombra subito passato Rimino verso Rauēna, non ostāte, che nella tauola detta, esso Claudio Tolomei ricordi Cesena; se mi si rispōdesse, che il non esser Cesena Città littorale fà, che nō sia ricordata, io risponderò, che nella medema tauola il medemo Malombra mentoua altre Città frà terra, come può ciascuno accertarsi.
Ex his quàm tuto sit loco Claramontij sententia, vnusquisq; dijudicet. mirū sanè est, quod in enormē hunc errorem transierint Scriptores, uel inscij, uel inuiti, & quàm palmari mēdacio contrà propriam iuerint mentem cæca nonnullorum authoritate veluti manuducto. Quod sanè quidem in aliā non retulerim causam, nisi quia languenti sæpè per incuriam calamo, aut pæto oculo scribimus scripta, narrata narramus. Non retulisset Malombrius Pissatellum, si ore alieno uocabulum non dixisset; nam de flumine eo loci existenti, quò nunc Lusus, disserit Malombrius. eandem fortunam, seu (rectiùs dixeris) casum nolentes secuti sunt Iacobus Philip. Berg. in Suplemento Chronicorum, & Abraham Ortelius in Synonima Geographica. verba Bergomensis sūt

lib. 6.

lib. 6. in Ciuitate Arimini. *Hæc enim* (inquit ille) *portum habet, & eiuſdem nominis fluuiũ, in quo nauigia tutè à fluctibus Maris conſeruãtur, habetq; Rubiconem fluuium propinquum: qui fluuius cum paruulus ſit ab accolis Piſciatello appellatur*. Abraham de Piſſatello cautè anceps, ita ſub mei nomine. *Flaminiæ flumẽ Italiæ quondam, & Galliæ terminus. Georg. Fabricius ſcribit hodie Runcone appellari, L. Albertus Piſſatello. Hìc hærerem, niſi hunc nodum mihi ſolueret Blondus*. Hæc illi, qui nimirũ faciles in aliorum fidem, aliud ſcripſerunt, aliud ſenſerunt.

Certè hic Scriptor in oĩbus alijs locis, & reliqui Scriptores Ariminenſes omnes vni noſtro nomen Piſſatelli tribuunt.

Non negamus, ex quo rerum extat memoria, riuulum illum, ſordido ſanè uocabulo à meientibus uiatoribus deducto, ſemper Piſſatellum eſſe dictum, ut nomine ipſo palàm fit; quod eſt ualidiſſimum in Hiſtoria argumentum.

At cęteris dimiſſis ex publicis Ariminenſium tabulis, quas ipſi pro ſe afferunt clariſſima redditur, & euidentiſſima concluditur ſententia noſtra. Clementinus igitur Hiſt: in confirmatione aſſertæ opinionis eſſe Luſi flumen Rubiconẽ, adducit Federici primi Imperatoris Diploma ſub anno 1165. die 21. Martij, & iudicium prętereà coram Vberto Viceccomite arbitro inter Caſenates, & Ariminenſes in controuer-

 ſia de fi-

ſia de finibus, exſcribit verò in eodem opere Imperatoris Diploma lib: 3. cuius ego, cæteris omnibus omiſſis hanc partem pono. *Qui fidelibus noſtris Ciuibus Ariminenſibus Imperiali aulæ conſtitutis totum comitatum, & diſtrictum ſuum ſicut trahit Rubicon, vſq; ad Mare à latere Caſenę, Piſauri vſque ad Foliam, & Ariminum liberā poteſtatem concedimus.*

Mutila eſt, & manca hæc appoſita particula diplomatis Federici Imperatoris; nam ſagax quidem, ſed in publicam fidem iniurius Claramontius, per maximam fraudem ſubticuit verbum alterum *A latere Piſauri;* ità ut limites, & confinia ex parte Piſauri abraſerit: latera enim limites, & confinia ſonant, uſu, & ſtylo communi Notariorum. Hæc in Diplomate habentur, quæ etiam de uerbo exactè Torrinus, Pacius, ac in lib. 3. Clementinus retulerunt. *In Nomine, &c. Qui fidelibus noſtris Ciuibus Ariminenſibus Imperiali aulæ cõſtitutis totum comitatum, & diſtrictum ſuum, ſicut trahit* Rubicon *vſq; ad Mare à latere Cæſenæ: à latere Piſauri vſq; ad* Foliam, *&* Ariminum *liberam poteſtatem, & meram iuriſdictionem concedimus.* Quibus ex uerbis habetur à lateribus Cæſenæ, & Piſauri ager Ariminenſis, qui à finibus Piſauri, uſq; ad Foliam protenditur, à finibus autem Cæſenæ non habetur uſq; ad Rubiconem, neq; uerò dixerit

quiſpiam,

quiſpiam, debere intelligi uſq; ad mare; nam Imperator mentione facta de latere Cæſenæ, nil præterà ſubdit, ſed ſtatim gradum mouet ad latera Piſauri, quæ protrahit uſq; ad Foliã, ideſt Iſaurum fluuium. lateri autem Cæſenæ præponit uerba illa *vſq; ad Mare*, quę ad Rubiconem referuntur, ita ut mens Imperatoris ſit, eum liberam poteſtatem, & meram iuriſdictionem concedere totius Comitatus, & diſtrictus ſui, ſicut trahit Rubicon uſq; ad mare, hoc eſt à fonte, ſeu principio originis Rubiconis uſq; ad oſtium, per quod ei patet aditus ad mare; deinde, ne in dubium reuocetur, an territorium inibi initium ſumat, uel conſiſtat, addit *à latere Cæſenæ*. Quis autem Rubiconẽ cis Cæſenam eſſe negat? Nulla igitur ratione argumentari poteſt Piſſatellum tunc fuiſſe Rubiconẽ, imò cùm ijſdem ipſis temporibus adfuerit Piſſatellus, ſicuti Iſaurus Folię nomine fuit appellatus, ita & Rubicon Piſſatellus uulgato nomine fuiſſet notatus: quod tamen accidiſſe ſapiẽs quiſq; negauerit. Verùm quid plura? Diploma hoc Federici Imperatoris, quod cõtrà Ariminẽſes meos audacia maiore, quàm fide, protulit Scipio, inferiùs floccifacit, & reijcit, imemor Gloſſ. in cap. *ex eo. 38. de Reg. Iur.*

 in ſex.

in ſex. ibi. *abſurdum eſt quem redire ad id, quod ſemel renunciandum putauit . C. de re cred.* l. *ſi quis iusiurandum* . & facit uulgata regula, *qꝑ ſemel placuit, ampliùs diſplicere non potuit* .

Ex lib. eodem poſt multa refert acta Procuratorũ earũdẽ Ciuitatũ corã memorato Vberto, eiusq; iudiciũ, *& quę ſequũtur*

Libellos, & petitiones partium cum arbitrio dato ab Vberto Vicecomite Bononiæ tũc aſſerto Prætore, uidelicèt *Anno à Nat. Domini* 1222. longo ſermone de uerbo ad uerbum, ſibi plau dens exſcribit Claramontius: ſed breue gaudium.

In libellis ijs de controuerſis finibus, fateor, loco Piſſatelli nomen ſępè Rubiconis adhiberi, qua de re interdubius Clementinus conſuluit Portam, ùt uidere licet lib. primo Hiſt. exiſtimans hęc non fortuita, & conficta, ſed certa quędam, & magni alicuius momenti firmata. At quidquid ſit, pro certo eſt haud benè expoſitum, & merè falſum, quia euidenter contra factum.

Anno autem 1222. ſupramemorato non Vbertus Vicecomes, ſed Gualfredus, ſiue Giufredus de Pirouanis, Mediolanenſis, Bononię Prætor. Inſuper eodem anno nulla diſsẽſſio, ſiue bellum inter Ariminenſes, & pro Cæſenatibus Bo-

tibus Bononienſes, ſed prelium hoc in annum 1216.retrahunt Scriptores Bononienſes,quos, ambo te,audiamus. Ghirardaccius Bononiē. lib. 4. ea,quę anno 1216. euenere, deſcribens, in rem noſtrā hæc habet. *Haueuano in queſto tempo gli Arimineſi preſe l'Armi contra Ceſenati, & data loro vna grandiſsima rotta, & erano reſtati captiui mille ottocento de nemici,che furono condotti nel Caſtello di S. Archangelo, ſotto la cuſtodia di Antonio Tarentino; quādo i Ceſenati diſpoſti di liberare i loro prigioni,ricorſero allo aiuto de Bologneſi, & l'ottennero; mà perche Bologneſi beniſsimo ſapeuano,che gli Arimineſi erano fauoriti da Peſareſi,Vrbinati,Faneſi,& da altri, toſto conduſſero fuori il Carroccio, & furono in ſuo aiuto Faentini con Guido Lambertini lor Pretore; Ferrareſi con Ridolfo Borgognone, & Bernardo Cornazano con Reggiani. Seruirono anche à Ceſenati in queſto fatto i Forliueſi, & Bertanoreſi. Fatta la maſſa delle dette genti, eſſendo Capitano Generale il Viſconte Pretore di Bologna, eſſo con l'eſſercito paſsò ſopra S. Arcangelo, & poſe à ferro, & à fuoco tutto quel paeſe;& hauendo aſſediato quel Caſtello, & datogli molti aſſalti, in termine di quattro giorni l'hebbe, facendo prigione Antonio Ta-*

tonio Tarentino, & suoi seguaci. il perche Oddo Mandelli Pretore di Rimini addimando la pace à nome della sua Communità, la quale gli fù concessa à di primo Settembre, e fù scritta nè campi vicino al Carroccio con queste leggi.

Che i prigioni Cesenati fossero lasciati liberi, & condotti sani insino al Carroccio, ò doue al Visconte fosse più aggradito.

Che da ambedue le parti fossero liberati tutti li prigioni, fuorche il Tarrentino, & li compagni (i quali poi, come huomini seditiosi, in Bologna furono fatti morire.) che si ponesse il Vessillo di Bologna in S. Archangelo in segno della Vittoria, ma che l'Essercito Bolognese non entrasse nel detto Castello; & che tutti li Castellani con le loro facoltà fossero salui.

Carolus Sigonius Hist. Bon. lib. iv. in eod. anno 1216. ista describit.

Eo anno bellum maximè memorabile cum Ariminensibus Bononienses gessere. Ariminẽses, cum prælio Cæsenatum exercitum profligassent, mille octingentos è Cæsenatibus ceperant, eosq; in Arcem S. Archangeli coniecerant, atq; ibi præfecto Antonio quodam Tarentino custodiebant. Cæsenates, captiuos suos recuperare cupientes, proprijs diffisi opibus ad Bononienses

ad bono-

ad honorem suum rati pertinere, supplices socios pro viribus subleuare; præsto se futuros respõderunt, & quòd Ariminenses à Pisaurensibus, Fanestribus, Vrbinatibus, alijsq; adiuuari sciebant, continuò Regiensium, Fauentinorum, & Ferrariensium Praetores, ac copias acciuerunt, atq; ex ijs, & maximo delectu Ciuitatis exercitum firmißimum contraxerunt, & Carroccium educendum decreuerunt. Praetor cum hoc apparatu egressus octauo Idus Augusti ad S. Arcangeli Castrum peruenit, idq; omni ope oppugnare instituit: praelijs cum hostibus contrahẽdis, agro vastando, atq; Oppido omni tormentorum genere quatiendo, res in exitum mensis extracta est. Tandem expugnatum Oppidum, muris deiectis, & hostibus profligatis in ditionẽ cum Tarentino peruenit. Kal. Septemb: in castris ad Carrocium, pax cum Ariminensibus his legibus scripta est. Ariminenses, captiuos Caesenates, & qui modo de exercitu Bononiensium capti sunt, restituunto Vicecomiti Praetori Bononiae in cactris, in quibus nunc sunt Bononienses ad carrocium, aut tabernaculum Praetoris, prout ei placuerit: vexillum Bononiensium in Castro S. Archãgeli poni permittũto. Bononien: & Caesenates captiuos Ariminẽ. reddũto.

Quin

Quin & ipſemet Claramontius Bononienſe bellum, & Vbertum Vicecomitem Prætorem refert in annum 1216. Cæſen. Hiſtor. lib: 8. pag. 279. Ego ſanè multò antè quàm Vbertus eam ſentētiam dixerit in Ariminenſes, Piſſatellum extitiſſe, & Piſſatelli nomen, ac locū occupaſſe, ex ipſis Cæſen. Annalibus, imò, & ex Claramontio ipſo didici lib. 7. Hiſt. Cęſen. pag. 257. cuius verba accipe.

De ſconficta facta in Ariminenſes.

Anno Domini milleſimo octuageſimo primo, die decimo octauo Auguſti. cum Cęſenates tenerent Caſtrum Bulgaria, venerunt Ariminenſes cum Montefeltrano, qui fuit tunc Vexillifer eorum cum tota militia Montis Feltri, cum Berardinis, & cum tota militia Comitis Piſauri, & Vrbini, & expugnātes ipſum Caſtrum cęperunt Dominum Garatonem quibuſdā alijs, quo facto venerunt vſque ad Pontem Piſſatelli.

Rubeus Hiſtor. Rauenn. lib. v. author eſt Anno 1138. xij. kal. Nouemb. traditum fuiſſe Azoni Camaldulenſium Præfecto à Gualterio Rauennate Archiepiſcopo D. Apollinaris in Claſſe Cœnobium, & quæ ad illud attinerent, vniuerſa, aliaq; cōplura in diuerſis territorijs exiſtentia; quæ verò ad Ariminenſe agrum ſpectabant in hæc verba recenſet.

In Ariminenſi, Maſſa Vtriana, Caſtrum Gahium, Maſſa Branchese, & Rufienſe; nec

non &

non & curtis integra, cum castro, quod Pissatellum apellant; curtis item integra, quam vocabant Fontanam Sabbati, Sala quoq; noua, & vetus iuxtà fluuium Pissatelli, & littus maris. & Castrũ Casalidiũ, & Mõtis Albani, pluraq; alia. In Cæsenati; ipsaq; Vrbe Cæsena, domus, curtisq; Succumana, ac fundi prætereà multi.

Hoc idem ex Rubeo desumptum refert &, Claramontius sub initium lib. 7. Hist. Cæsen. cuius hæc sunt verba,

Horum locorum Branchese, siuè Branchisium, Rufiense, siuè Rufium, Castrum Pissatelli quando extabat, Sala noua, & Sala vetus, & Castrũ Casalidiũ Cęsenatis territorij sunt, & semper fuere (quod asseritur gratis, & contrà factum) licèt Ariminenses litem de aliquibus intenderint, at Cæsenates semper possedere vltimis his temporibus.

Placet subijcere testimoniũ Io. Antonij Magini Mathematici celeberrimi, qui in Topographia Romandiolę fluuium nostrum Pissatellũ inscribit Italicè *Pisatello, e Rubicone.* eundé in Italię vniuersa Tabula Rubiconis nomine describit

Placeret & mihi, nisi tanti Viri testimoniũ leuissima F. Leandri anthoritate, quam superiùs reieci, fulciretur. Magini verba habes in expositionibus in Cl: Ptolomeum, descriptione Flaminiæ, seù Romandiolæ. *Gli antichi addimandarono Gallia Togata quella parte*

della Romagna, che per sentenza di Plinio, di Catone, e di Sempronio è frà Ancona e Rimino, e più oltre insino al Rubicone, il quale hoggi, come piace à Leandro, si nomina Pissatello.

Si quid hìc peccatum, Leandro dabis; cùm etiam damnes alioquin temeritatem in sententia Magini, qui idem in Ptolomęum de fluminibus Italiæ piscosum Rubiconem explicauerit. *Hà ella similmente buon numero de fiumi si nauigabili, & atti à cōdurre mercantantie, sì abbondanti d'ottimi pesci, & il Pò, è d'essi più prestante, il Rubicone, il Teuere, l'Arno, il Mincio, il Ticino, l'Ollio, e l'Adda.*

Cachinnis dignum, ex arenti Pissatello piscium quemquam capi cupidine; nisi forsan in lutulēto imbre cum Tassone velis ibi pisces exquirere, de quib⁹ cantu 2. Poem. *la Secchia* cecinit.

Non han però gli agricoltori industri
Tutte asciugate ancor le natie vene,
Mà vi son fondi di perpetui vmori,
Che sogliono abitar pesci canori.

Ioannes paritèr Nicolaus Dollionus in Europa sua Italicè conscripta cis Sauinianum ad occasum scilicèt, imò cis Butrium Rubiconem ponit, eūq; Pissatellum nūc vocari asserit.

Quàm minuti sit nominis Author hic, qui

in uerba

in uerba Blondi, Leandriq; iurauit, ab eo ipso disce, dum in Romandiolæ descriptione hæc effingit: *Ma ritornando alla via Emilia, viè Sauignano, & poi trouasi il fiume Plusa da Plinio detta Aprusa, e discende dal Monte Apennino, entrando in Mare presso à Bellaria. Iui oltre si incontra nel torrente Butrio, che hà vicino Longiano nobil Castello.* post Sabinianum ponit Lusum, siuè Plusam: Hoc unum sit satis ad iudicandum de Authoris fide.

Aldus Manutius nostrum hunc pro Rubicone pariter agnouit, dum anno 1565. in eius ripa Columellam erectam, & Edictum idem, quod in solo hoc nostro, & tunc reperiebatur, & nunc reperitur, se legisse asseuerat. exscribo verba eius in lib. de Orthographia pag. 766. *TYRO nouus miles cum Y non cum I ex inscriptione Edicti vetustissimi, quę adhuc in Rubiconis ripa cōspicitur à me superiore ãno MDLXV. cùm Venetijs Romam redirem diligentèr exscripta.*

Maximum inesse rationi huic pondus ex Manutij authoritate desumptę autumant Cęsenates: cui tamen Antonius Augustinus Dialogo xij de falsis numismatibus, & Antiquorũ monumentis iam satisfecit.

IVSSV MANDATVVE P. R. COS.
IMP. MILI. TYRO &c.

In questo modo è messa da Aldo minore nella

 seconda

ſeconda impreßione della ſua Ortografia, per prouare con eſſa, che TYRO s'hà da ſcriuere con Y, e forſe nella prima ſi prouò con la medema pietra, che TIRO ſi ſcriueua con I, & ancorche ſi dica, che le coſe ripenſate la ſeconda volta ſono megliori, nondimeno era coſa più ſicura ſtarſene con la prima Ortografia, e confirmarla con i Digeſti di Fiorenza, doue è ſcritto Aimilio Tiro, *nel titolo* de effractoribus.

[* Sicq; exhibetur ab Aldo min. in ſecunda Orthographiæ editione, ut eius teſtimonio TIRONEM cum Y ſcribendum probet: fortè eodem Lapide in priori editione pro altera parte decretum eſt; licètq; Adagium aſſerat, res iterum digeſtas probatiores eſſe, tutius fuiſſet priori ſententię inſiſtere, eamq; Florentinis .ff. ubi habetur *Aimilio Tiro*. tit. *de effractoribus Fulcire.* *] Non omitto hìc illam ex Tacuino, & Appiano ſanã Inſcriptionẽ Aquileæ, antè oſtium Eccleſiæ Monialium.

IMP. CAES. INVICTVS. AVG
AQVILEIENSIVM. RESTITVTOR
ET. CONDITOR. VIAM. QVOQVE
GEMINAM. A. PORTA. VSQ. AD
PONTEM. PER. TIRONES. IVVEN
TVT.

TVT. NOVAE. ITALICAE. SVAE
DELECTVS. POSTERIORIS. LONGI
TEMPORIS. LABE. CORRVPTAM
MVNIVIT. AC. RESTITVIT.

Tibiq; varios offero Lapides, in quibus conſpicies, vocem hanc (TIRO) littera I, non verò Y, ſcribi.

Bononiæ in propylęo D. Stephani ad portam ſiniſtram.

DOMINAE
ISIDI. VICTRICI
NOMINE
M. CALPVRNII. TIRONIS
ET SVO. EX . . . .
PARTE. PATRIMONI. SVI
SEXTILIA. M. L. NOMVLLA
PER ANICETVM. M. LIB
SVVM. VT FIERET. TEST
CAVIT

Foro Sempronij in Piceno.

AVGVSTALES. VI. VIR
C. PESCENNIVS. CLEMENS
L. VETTIENVS. C. F. TIRO. &c.

Mutinæ

Mutinæ, vt teſtatur Sigonius de Antiq. iure Italiæ lib. 3.

Q. AMBILIVS T. F
POL. TIRO MVTIN
MILES COHORT. VII PRAET
Ↄ GRACINI. VIXIT ANN
XXXII. MILITAVIT AN. XII

Ex leuiſſimis inſuper coniecturis, ideſt numiſmate reperto, in quo facies admodùm iuuenilis conſpiciebatur, & in limbo litteræ HONORIO MAXIMO: & præterea his Claudiani carminibus *in ſextum Honorÿ Conſulatum* Paneg.

. . . . vetitumq́; propinqua
Luce frui, ſpatÿs decernens gaudia paruis
Torquebit Rubicõ vicino nomine Tybrim?

Indicat Scipio, delectatum Cæſenæ eiuſmodi receſſibus Honorium Auguſtum; quòd ſi numiſma illud Sententiam Scipionis confirmaret, ad Ariminenſem agrum ferè omnes Reges, Imperatores, Conſules, quandoquè diuertiſſent: cùm numeroſè diuerſorum, & quorumcumq; metallorum ſit Ariminum in numiſmatibus vetuſtis ferax.

Veriora

Veriora indicia, firmioraq; argumenta habet Ariminum meum, Honorium Augustum Ariminensem Vrbem incoluisse, vt uidere est in Actis S. Barbatiani, vbi sic dicitur. *Et dum Ecclesia B. Stephani primi martyris in mœnia post muros Ciuitatis Ariminensis ab ipsa Augusta construeretur, & ipsa illuc ad supplendum eam cum suo filio Augusto demoraretur, Sanctissimus vir, & Confessor Christi nocturnis horis dum euigilasset, ipsius vigilijs infirmatus est, qui Domini Dei Omnipotentis iussum, & finem vitæ eius appropinquare nuntiatur Sanctissimo Patri Librifico Petro Rauennati Episcopo, qui omni celeritate misit Nuntium ad Augustam, vt ei indicaret finem rei, quæ ipsa Augusta cum suo filio quàm citiùs properantes venerunt, &c. Qui Sanctissimus Pater Petrus Episcopus vna cum Galla Placidia Augusta, & filio eius Valētiniano Augusto sepelierūt &c.* deinde legitur, *ipsa verò Dei familia Gallia Placidia Augusta vna cum suo filio Augusto reuersi sūt ad opus S. Ecclesiæ perstruendū, &c.*

At numisma, & Claudiani versus suffragātur Cæsenatium Scriptori, sicuti in eodem lib. Histor. pag. 134. dicitur attestari lapideam columnam, quam in peculiare signum Con-

stantino

ſtantino Imperatori Cęſena exhibuit. Inſcriptio columnæ eſt, quæ legitur.

D. N. IMPERATORI CAESARI
CONSTANTINO
MAXIMO
P. F. VICT. AVG
PONT. MAX
TRIB. POT. XXIIII
IMP. XXII. CONSVLI
P. P. PROCONSVLI
HVMANARVM RERVM
OPTIMO PRINCIPI
DIVI CONSTANTI FIL
BONO R. P. NATO
M. P. XV

Literas haſce extremas hoc modo exponit Claramontius [monimentum poſuere decem Viri, vel quindecim Viri. Ex qua inſcriptione (ſequitur idem) Ordo tum fuiſſet ad quindecim Viros reſtrictus, cùm enim non ſit interpunctio inter X. & V. potiùs quindecim Viros, quàm decem Viros ſignificant notæ.

Ridicula, pace tanti Viri, explanatio; nam *millia paſſuum quindecim* ſignificant; & hæc columna terminus milliarium eſt, ad confinia proximæ Ciuitatis Arimini deſignanda, reperta in Vil-

ta in Villa Bulgaria anno 1625. exiſtensq; olim, ac erecta in Ariminenſi territorio: altera conſimilis, licèt abrupta, apud Portam S. Bartholomęi conſiſtit Arimini, his literis.

D. N. I. . . . . C A E S
F I CONSTANTINO
M A X I M O
P. . . . VICTORI AVG
PONT. MAX
. . . .

Et vt certior ſis, haſce columnas terminos fuiſſe, accipe ex Borghini Dialogis referentis in Monte Pulciano, in columna publica hæc haberi.

IMP. CAESAR
DIVI TRAIANI
PARTHICI. FIL
DIVI NERVAE NEP
TRAIANVS HADRIANVS
AVG. PONT. MAX
TRIB. POT. VII. COS. III
VIAM CASSIAM
VETVSTATE COLLAPSAM
A. CLVSINOR FINIBVS
FLORENTIAM PERDVXIT
K MIL-

MILLIA PASSVVM
XXCI

Et è Sarayna: Veronæ ad D. Ambroſium Vallis Polycellæ.

IMP. CAES
FL. VAL
CONSTANTIO
M. P. VIII

atq; è Reſendio, qui vidit; ad duodecimum ab Vrbe Ebora lapidem, in prædio, quod vocant Tabularios, in columna.

IMP. CAES
MAXI
MIANO
PIO. FELI
CI. AVG. EBO
RA. M. P
XII

Vnicum adhuc contrà Ariminenſes ſupereſſe argumentum cuipiam videri poſſet, petitum ex Gennadio Proconſule, quem Rubiconis incolam vocat Claudianus; Cæſenatem ciuē,

non

non Ariminensem Claramontius facit lib. 4. Cæsenæ Histor. pag. 134., reponitq; Epigramma ipsius Poetæ, quod iterum heic suppono eruditorum iudicio: Verùm cum Rubicon diuidat Galliam ab Italia, & Cæsena Galliæ supponatur, decernatur an Gennadius Ariminensis, uel Cæsenas sit habendus.

Italiæ commune decus, Rubiconis amœni
Incola, Romani fama secunda fori,
Graiorum populis, & nostro cognite Nilo;
Vtraq; gens fasces horret, amatq; tuos:
Carmina ieiunas poscis solantia fauces:
Testor amicitiam, nulla fuisse domi.
Non mihi mox nidum pennis confisa relinquũt,
Et lare contempto non reditura volant.

Ationes Ariminensium iam audiamus: earum leuitas à multarum nos consideratione excusaret; at placet singillatim excutere.

Iam grauitatem, magnitudinēq; Cæsenatium rationum, & leuissima, vel in ipso pondere saxa perpendimus; Iam verò leuitas Ariminensium sit in statera. Prudens lectoris iudicium ex *vx.* rationibus, quas Claramontius pro Ariminensibus adducit, exprimat sana mente verum, falsumq; procul eliminet.

PRIMA RATIO.

At esto id dici à Vibio Sequestro Rubicon Galliæ flumen iuxtà Ariminum, & alios nō procul Arimino eum collocare, nihil tamen (inquit Scipio) indè elicitur, vndè concludi possit nostrum Pissatellum non esse Rubiconem.

Eò minùs concluditur Rubiconem esse Pissatellum, qui ab Arimino magis distat, quàm Lusus. *Iuxtà* idem est ac *Apud*, vel *Propè*; Cic. *Sepultus est iuxtà viam Appiam ad quintum lapidem*: ad Att. Virg. lib. 4. Æneid.

. . . . . . *humilis volat æquora iuxtà.*

Aliquando est *simul & coniunctim*. Varr. *de Vita P. R. Cùm intereà lucubrando facerent iuxta ancillas lanam*, idest simul cum ancillis.

cillis. Ex his infertur, uerba hæc referri debere ad proxima, uel ad actum proximum esse restringenda: adde, uerba referri debere ad ea, quæ magis conueniunt, decis: 8. n. 13. p. 2. *diuers*: magis autem conueniunt prędicta uerba Fluuio Lusi, quia proximior Arimino, quàm Pissatello; cùm à Vibio Sequestro antiquo de fluminibus Scriptore, & ab alijs flumen Rubiconis designetur iuxtà, uel propè Ariminum, siue non procul Arimino fluuio. Nec quidquam obest ratio, quę ex aduerso posset adduci pro Pissatello, quòd uidelicèt uerba, quę nõ possunt interpretari per prius, interpretantur per posterius, Baldus in.l. *fin.* per d.tex. in not. 4. & 5. C. *de hæred. instituendis*; sed nequè adstaret ratio pro Pissatello, imò potius pro amne Sabiniano, qui in nostra Diœcesi post Lusum, citràq; Pissatellum in Mare influit: In utrumuis ergo te des sensum, Pissatellus excluditur, & semper Ariminensis est Rubicon; sed enim uerba hæc accipi possunt, & debent de flumine Lusi uti à proximis, non accipienda à remotis, ut de amniculo Sabiniani, neq; à remotioribus, ut de riuo Pissatelli. Sequitur ultrò Claramontius.

Mos enim Geographorum est, fluuios ex ostijs describere,

id obſeruare licet in principe Geographorum Ptolomęo, &c. ſatis hæc ad declarandum cur Ariminum propè Rubiconem collocent Geographi, vel Geographos ſequuti Scriptores, cùm eius oſtio ex locis maritimis ſit omnium proxima illa Ciuitas.

Id equidem obſeruare licet: ſed quonam Ptolomęo? cùm potius in Ptolomęis dicendũ.

Quos ipſe varios in tot exemplaribus
Græcis, Latiniſq; pariter adinueneris.

Vt agnouit Ioãnes Aurelius Augurellus noſter. Ptolomęos uidi nempe adnotatos ab Eboliense, Magino, & Malombrio, minimèq; incidi in hanc obſeruationem, ut ab oſtio tantũmodò flumina deſcriberentur, ſed quãdoq; à fonte, ſiue capite, modo uerò ab oſtio, uel pede, ut ſitus ipſe locorum expoſtulat: Ptolomęum inſpice, pręcipuè tamen libro ſeptimo; habebis enim flumina ferè omnia inibi per fontes deſcripta. In cœlatis autem tabulis fluuijs adnotantur fontes, & oſtium, ac inſuper ad loca celebriora demonſtrantur, ſicuti Romæ Tiberis, Arnus Piſis, uel Florentiæ: Ortelius uerò ſolet in medio quoq; fluuiorum curſu eorũdem meminiſſe. in ſubſequenti ratione, quam nullo ordine ſecundam facit Scipio, ſubdit:

Et adiacentia loca maritima oſtio apponuntur.

Par eſt ſolicitè indagare in Ptolomęo an ſit

appoſita

apposita loca adiacentia ipsi ostio fluminum! minimè sanè, at potius adiacentia loca capiti, uel fonti fluuiorum adposita uidi in libro 3. eiusdem Ptolomęi sub Gallis Bois, hæc scripta inuenio.

Padi ost.

fluuij caput: quod iuxta Larij paludem est.

Eius cum Doria admixtio.

Doriæ fluuij caput iuxta pœnium lacum, &c.

Satis ergo uon liquet, cur Rubiconem iuxta Ariminum terminum collocarint Romani; placet interim in hac re subijcere Philip. Cluuerij uerba Ital. antiq. lib. 2. *Plinius itaq; non tam ipsos limites Aesim, & Rubiconem respexisse videtur, quam Vrbes celeberrimas, quæ limites proximè præcedebant, Anconam, & Ariminum.*

SECVNDA RATIO.

Alia Scriptorum testimonia ad eandem probandam conclusionem inducunt, quæ ferunt inter Rauennam, & Ariminũ Rubiconem esse, ac fluere; vtuntur Strabonis testimonio. ***Rubicon est inter Ariminum, & Rauennum.*** Item Ambrosij Calepini. ***Rubicon fluit inter Ariminum, & Rauennam.*** Ex his inferunt Rubiconem esse Lusum, non Pissatellum; cùm Cæsenæ scilicèt non meminerint.

Verba ipsa Clementini repono, in quo uidere po-

dere potes hominis ſynceritatem,atq;adeò cã-
dorem lib. n. p. pag. 78. & 79. *Et perche l'opi-
nione de Riminesi è ſenza dubbio vera, ſtimo,
che non ſia fuori di propoſito il moſtrarlo. dico
dunq; che gli Antichi, e più graui Scrittori ac-
conſentono all'opinione noſtra; Vibbio Seque-
ſtro altretanto antico, quanto famoſo Autore,*
Rubicon eſt Galliæ flumen iuxta Ariminum,
olim diuidens Galliam ab Italia. *Strabone,*
Rubicon eſt inter Ariminum, & Rauennam.
*Sillio Italico accenna il medemo nell'ottauo lib.
quando fà mentione delle Città fedeli, che die-
dero aiuto à Romani contra Annibale: Gl'e-
ſpoſitori di Lucano,* quia Rubicon amnis eſt,
haud procul ab Arimino: *il ſimile affermano
Appiano, Plutarco (come s'è moſtrato) & infini-
ti altri antichi, che per breuità laſcio, de quali
è ſeguace Ambroſio Calepino, dicendo:* Portus
Arimini non procul à Rubicone amne: *& al-
troue;* Rubicon fluit inter Ariminum, & Ra-
uennam in mare Adriaticum. *Si che non ve-
do, che alcuno mai faccia, per picciola, che ſia,
mentione di Ceſena, ò perche in quei tempi non
foſſe in quella ſtima, che è hoggidì, come pare,
che ſi raccoglia dall'vltima delle famigliari di
Cicerone, e da quãto ſcriue M. Portio Catone.*

Hæc

Hæc non Clementini ad rem adornatio, siuè argumentatio (ut prolatat Scipio) sed rei dilucida, simplexq; enarratio. Clementinus asserit Pissatellum non esse Rubiconem, quia Rubicon (inquit Strabo) *fluit inter Ariminũ, & Rauennam*, cùm re uera Pissatellus fluat inter Ariminum, & Cæsenam. verumenimuerò, quia Lusus fluit inter Ariminum, & Rauennam, & quia de Isapi, & Sabiniano pariter inter Ariminum, & Rauẽnam fluentibus nulla unquam fuit, neq; est apud Cæsenates dubitatio, vter eorum sit Rubicon, necessariò deducit Clementinus Lusum esse Rubiconẽ. Claramontius verò pag. 29. & seq. fucato ad integritatem colore, enormi Syllogismo firmas, planasq; Clementini rationes sic laciniosè deprauat.

Rubicon inter Ariminum, & Rauennam fluit:
Lusus inter Ariminum, & Rauennam fluit:
Ergo Lusus est Rubicon.

Nequaquàm canone istovsus fuisset Clementinus, si argumentum struxisset; quinimò Claramontiũ hoc medio termino adortus fuisset.

Rubicon inter Ariminum, & Rauennam fluit:
Sed Pissatellus inter Ariminũ, & Rauẽ. nõ fluit:
Ergo Pissatellus non est Rubicon.

Minoris propoſitionis ueritatem fulcire potuiſſet, tum quia Piſſatello non ſemper conuenit fluere, nam more torrentium continua non fluit unda; tum quia Piſſatellus inter Ariminum, & Rauennam ſe mari non immiſcet, ſed antequam mare aſſequatur, vectigalem in Sabinianum euoluit undam. Deniquè ſi per oſtia (Claramontio Authore) deſcribuntur flumina, & adiacentia loca maritima oſtio apponũtur, Piſſatellus oſtiũ nõ habet per quod inter Ariminum, & Rauennam in ora maritima intret in mare, cuiq; ad illius deſcriptionẽ loca adiacentia apponantur.

Apparet igitur Piſſatellum non fluere inter Ariminum, & Rauennam; & cùm non habeat oſtium in mare, ab Arimino, Rauennaq; adiacentibus non poſſe deſcribi. Strabo igitur ſi Piſſatellum pro Rubicone deſcripſiſſet, non Arimini, nõ Rauẽnæ, ſed Cæſenæ meminiſſet. Nihil enim habet, nihilq; ei adiacet per quod demonſtretur niſi Cæſena; nam caret fonte, oſtio, alueo, rupibus, aqua; indiget enim ope humana, ut excauetur, deficientibus pluuijs non fluit, mare non contingit, ac proindè ſola ſupereſt Cæſena, quam Strabo appoſuiſſet ſi Piſſatellum pro Rubicone deſcripſiſſet.

TER-

TERTIA RATIO.

Quid verò, dum adducunt testimonium pro se Silij Italici? dicunt autem: *Silius Italicus idem libro octauo innuit dum Ciuitates fideles memorat, quę auxilium Romanis aduersùs Annibalem prestitere*. At innuitne Rubiconem esse Arimini fluuium, an potius Senæ apertè iungit? nimirum Cæsenæ ex iam ostensis: ità Silius lib. eodem octauo, & loco indicato ab Ariminensibus.

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Senæ.

iungit Senę scilicèt Cęsenę Rubiconem Silius: Arimini ibi, & in eo toto Catalogo Ciuitatum opem ferentium Romanis nusquam meminit, vt constet non satis accuratos esse, an non satis veros? in testimonijs pro se afferendis.

Vexillum erigit in captiuitate Claramontius. tanto tamen acriùs obsistam ego, quanto vehementiùs conatur ille me repellere. nondum Silij verba benè accepit Scipio.

Et Clanis, & Rubico, & Senonũ de nõie Sena:

non *Senæ* legẽdum admonet Cluuerius lib. 2. Ital. antiq: Heicq; Vrbes, & populos sub nomine fluuiorum apertissimè Silius intelligit. Quis quis tandem penitùs non ignarus sit iudex: integrum textum exscribo.

Hos Aesis, Sapisq; lauant, rapidasq; sonanti
Vortice cõtorquens vndas per saxa Metaurus,
Et leuat, ingentem perfundens flumine sacro
Clitumnus Taurũ, Narq; albescentibus vndis

In Tibrim properãs, Tiniaq́ inglorius humor:
Et Clanis, & Rubico, & Senonũ de nõie Sena.

Quòd uerò Sena flumen ſit ex ſententia præclariſſimi Viri loco iam ſignificato, ad lucem Solarem, non uero Lunariam ità redactũ eſt. *Errarunt vtriuſq; Poetæ exſcriptores ſimul, & Commentatores; alteri, apud Silium plurali numero Senæ ſcribentes; alteri, apud Lucanum litera* n *geminata, Senna ſubijciente s: quia prima ſyllaba longa. At non erat heic* ε, *ſed* η *quemadmodum in ipſo Vrbis vocabulo; quamquàm apud inferioris ſæculi Gramaticos Græcos, vtrumq; TZetZam, id fluminis nomen per* ε *legitur* Σενον *. idq; nugis immanibus inuolutũ, &c.* Quas ergo gratias hinc refert Scipio? Si de re, quam non habuit, modò capiat.

QVARTA RATIO.

Contra illa Clementini uerba iam audita: *itaq; non video à quopiam mentionem vel minimam Cæſenæ haberi.*

Videtur autem eſſe ratio (*Cõmentatur Scipio*) quam hìc iacit Scriptor: in deſcribendo Rubicone nulla mentio Cæſenæ; ergo non eſt is fluuius Cęſenæ propinquus.

Minimè

Minimè iacit hanc ſequelam,ſed potiùs, Ergo is fluuius ad Cæſenam non attinet, cùm ſecùs per ſpatium xij. mil. paſſ. in ſententia Strabonis, nec iuxtà, nec procul à Cæſena ſim habendus.

At iam, vt vidimus, non rectè conſequitur; Non eſt cuiuſpiam in deſcribendo flumine Ciuitatis facta mentio: ergo non eſt illi propinquum flumen. Tiberis enim non eſſet propè Romam, cuius in eo deſcribendo nequaquam meminit Ptolomęus. item Arnus non fuiſſet Piſarum, non Florentiæ,eandem ob cauſam. Prætereà vero neminem meminiſſe Cæſenam occaſione Rubiconis falſum eſſe, iam vidimus.

Geographo non ea eſt lex impoſita, ut rerũ habeat ſingularem deſcriptionem,ſed tantùm ut eas deſignet;Geographia namq;deſignatrix eſt, uel imitatio picturæ, ut ipſe Ptolomęus declarat.

Non eſt autem alicuius momenti commẽtatitia Scipionis ratio: Tiberis enim non eſſet propè Romam,cuius in eo deſcribẽdo nequaquã meminit Ptolomęus.

Ad id enim non tenetur Geographus; ſatis illi fuit,hanc terræ partem habitabilem nobis cognitam oſtendere, videlicèt quomodo natura, ſituq; ſe habeat; quamuis, ut uidi per Bernardum Syluanum Eboliensem, & Tiberis nomen Romæ, & Arni Piſis adpoſuit Ptolomęus 6. Europæ Tabula ad formam ipſius

Ptolo-

Ptolomęi, cum ſint Romę, & Piſæ loca inſigniora.

Verùm diſtinguere oportet, non parùm intereſſe inter deſcriptionem locorum ex fluminibus, & fluminum ex locis. loca enim mediterranea ex fluuijs deſcribuntur, tumq; propinqui prorſùs, niſi findant Vrbem, aſſumuntur.

Si Mediterranea ex fluuijs deſcribuntur, ergo immanis error Ptolomęi, qui mediterranea deſcribens, fluuiorum nuſquā meminit.

At Fluuij ex oſtio, & locis maritimis propriè deſignantur.

Hoc regulariter non negamus; ſed aliquādo, vt uidimus, è fonte ſolummodò deſignantur: prætereà verò per loca etiam (ſi celebriora, vel inſigniora ſunt) mediterranea demonſtrantur: idcircò ſi celeberrima fuiſſet Senonū Cæſena, iure puniendi Scriptores, qui in deſcribendo Rubicone Cæſenam in calamo reliquiſſent. At partes Scipionis meliores fuiſsēt dubium Clementino ſoluere, non implicare, cur vniuerſi Scriptores tùm hiſtoriæ, tùm poeſeos, & Rubiconis, & Cæſenæ non meminerint.

Addo nunc præter communem eam cauſam hìc peculiarē fuiſſe, quamobrem adducti Auctores tum Cæſenæ non meminerint; nam occaſione illi itineris Cæſariani Rauennæ Ariminum, Rubiconis meminerunt. per eam autem viam pergenti Cæſena non occurrit.

Cauſam prænarratam, & diſtinctionem ad-

mittit

mittit Clementinus: ergo consequitur à cęteris Auctoribus, qui de hoc Cæsariano itinere non agunt, Cæsenam Rubiconis commemorari: quod erroneum, ac falsum est.

At Ariminensis Scriptor aliorsùm reticentiam Cæsenę accipit: amarulentam nempe interpretationem aspergit: *Quoniam* (inquit) *vel Cęsenę tum non ea erat, quę nunc existimatio, vt ex vltima Epist. Fam. Ciceronis, & ex Capite Catonis X. elici posse dicit, aut quoniam Rubico cum in agro Ariminensi, eiusq; ac Italiæ finis esset, non erat cur Cæsenę meminissent, quæ qualiscunq; esset extrà ditionem Romanam reperiebatur, adeoq; nec ibi Edictum posuißent, nec Boÿ, aliiuè Galli ei regioni imperantes id tulissent.* At poterat non necessariam hanc causam omittere, cum & Cicero de alia Cæsena exponat Paulus Manutius Vir eruditissimus, & Catonis locus sit somnium Scriptoris nusquam in Catone reperiatur. poterunt .n. aliqui credere ex vomica antiqui olim inter has conterminas Ciuitates odij dictum errumpere.

Poterat equidem Clementinus, vt Historicus, nudis verbis rem Cęsenatem demonstrare: tamen prudenter in dubio reliquit, quæ asseueranter affirmare potuerat; itaq; æquissimo animo citrà amarulentiam, atq; acerbitatem protulit: *vel Cæsena tum non ea erat, quæ nunc existimatio.*

At querela sine causa: Clementinus namq; in controuersiam egit, ne veritas saltem adũbraretur, & haud proprio fulgore elucesceret. Iam audiuimus Scriptores, *non tam ipsos limites Aesim, & Rubiconem respexisse, quã Vrbes*

celeber-

celeberrimas, quæ limites proximè præcedebant Anconam, & Ariminum. Qua de re intelligere possumus, cur iure merito necessariam hanc causam Clementinus non omiserit. Paulus uerò Manutius in ultimam Cicer. epist. de Cæsena secùs existimandi nonnihil loci cuiq; dedit; concludit autem his verbis: *deliberent eruditi, quo modo sit legendum. Liuius quidem lib. 9. de Cesennia meminit, Oppido non admodum celebri: vt fortasse non ineptè pro, Cesenã, Cesenniam, hic legi poßit. antiquus liber è Cypro, Cesenam.* Aldus etiam Pauli fil. postremò traduxit: *perche cotesti due appena son degni, che all'vno Cesena, all'altro i fondamenti delle Tauerne Cossutiane si cõmettano. [* nam isti duo vix sunt digni, quibus alteri Cæsenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas *]* Cic. epist. ut suprà.

Vtrùm uerò elici possit, non magnæ existimationis Cęsenam teneri in libro fragmentorum Catonis *de Originibus*! non est laborandum, cùm eodem cap. quo Flaminiæ, Æmilięq; Ciuitates, & loca ipsa recenset, nihil habeat de Cæsena. Quapropter elici potest, Cæsenam minimè reduci posse ad somnium Scipionis.

Pote-

Poterant enim aliqui credere ex vomica antiqui olim inter has conterminas Ciuitates odij dictum erūpere.

Eſſet hæc iniuſta violatio non iniuſti iuris, quo famam ſuam obtinet Ariminum. Strabonem audiamus, qui poſthabita Ciſalpina Gallia, lib. v. ad noſtram regionem hæc uerba refert. *Ad reliquam Italiam, & montes Apennini Thuſciæ imminentes, & Aeſis amnis, & poſtremò Rubicon: vtriq; Adriaticum intrantes pelagus. Horum virtutem locorum: tum ipſa hominum probitas teſtatur, tum Oppidorum magnitudo, tum verò diuitiarum amplitudo: quibus omnibus huius Regionis habitatores Romani cæteris antecellunt Italis.*

An verò Ariminenſes antiquum ſuſtentent odium, debitumq; uindictæ concedant locū, integerrimè teſtati ſunt anno 1377. ſex millia Cæſenatium. uel, ut reperi in perantiquo libro illa ætate m. s. octo millia, qui ab excidio, & uoragine Britonum tanquam ad Aſylum, & ſecuritatis, humanitatisq; portum Ariminum confugere. Codicis uerba ſunt. *Venne in Arimino* (ex Cæſenatibus) *circa otto milla frà piccioli, e grandi: & andauano mendicando per le limoſine, ſaluo che certi artexani, che ſe procacciauano dà lauorare.* non negantur hæc ab

ipſo Claramōtio lib. 14. Cęſen. Hiſt. pag. 657. Cæſenates, qui excidio, & occiſioni ſuperfuere, multi Ariminum conceſſere ad octo vſq; millia; in hos omnes humanum, & miſericordem ſe Galeottus præſtitit: quibus officijs miſerorum captauit animos, eiq; ad dominatum præbuit aditū. Artifices ſuis ſe artibus aluerunt, ac imperiti artium Ciues ægriùs tolerauere vitam. Ariminenſes tamen, matronæ pręſertim tulere benignè opem, & qui multi oſtiatim quæſiere panem, alimenta indè reperere.

Sint equidem in exemplum ipſę contermin æ Ciuitates, & vicinæ; nempe Piſaurum, Vrbinum, & Rauenna, cum quibus tot olim interceſſere bella, & diſcordiæ. Quære Coſmum Paulucciam è reſtituta Calbula ueterē Comitem, qui eximia cum probitate, & humanitate tibi Foroliuienſium m. s. Hiſtorias indicabit, ex quibus pag. 35. hæc excipies. *Forliueſi ricordeuoli dell' affronto riceuuto da Ceſenati andorono con le genti à Ciuornio, che inteſo da quelli domandorono agiuto à Rimineſi, & ad altri ſuoi amici, quali volontieri andorono.* Teſtis & tu ipſa accedas, ò Cæſena, de amiciſſimis in gentem tuam officijs Ariminēſium. erumpant ex Cæſenatibus fœminæ nobiles, matronæq; graues, Hortenſia Dandina probitatis omnigenæ in præclariſſimis Comitibus de Bandis, Vrſina Iſea acri ingenio, & ſingulari prudentia non mulier, ſed Virago:

Virginia

Virginia Fracassa optimi tum uultus, tum animi, illa Diotalleuis, hæc Seraphinis nuptui data. Peto igitur qua mente effinxerit Claramontius, adhuc in antiqua odia incalescere Ariminenses? Abijt fortè in Scaligeri sententiam, qui *Exercit.* 261. in Cardanum Romandiolos maligno suspendit naso, dum ait, *Corsis nihil crudelius, & Flaminijs, quos Romaniolos vocant. Non à victorum rabie cunæ tutæ: non à memoria veteris cædis pronepotes. Nunquàm odium, nunquàm animi immanitatem, nunquàm spem futuræ deponunt vltionis*. Quæ sententia, ut non est absurda, ita multas certè patitur castigationes. Huc usq; scilicèt Ariminum, uia Flaminia munita fuerat; sed Romãdioli Æmiliam potiùs incolunt, quàm Flaminiam. *Durat huius regionis* (idest Romandiolæ) *longitudo à Bononia vsq; post Ariminũ in Rubicone fluento;* inquit Annius in Sempronium de diuisione plani Italiæ. Exarchatus Prouincia *in Romagnam* nomine mutata, *vt quibus odiosum nomen Romanum fuerat, ijs vicinum, ac familiare efficeretur*, docet Rubeus *Rauen. Histor.* lib. 5. At Ariminensibus nunquàm odiosum Romanum nomen, sed uenerabile, amabile, charum: sic decantauit Basinius Poe-

us Poeta Parmensis epist:ad Sigismundum Pādulph. Malatestam, atq; ad Ariminenses simul.

Ausoniæ decus, atq; Italum fortißime gētis. &c.
Numina cūcta fauent: Italos vos esse necesse est.
Nūc stirpē antiquā, & priscos iactare Quirites
Audete, & vobis tantum defendite nomen:
Barbaricasq; acies stricto prosternite ferro.
Nō hic Hānibalē, seuæ aut Karthaginis arma
Cernimus: aut duros Numidas, sæuūq; Iugurthā
Vltima fex hominū, genus hæc et barbara turba
Nobis sūt animi, & bellorū experta iuuētus; [est.
Et Patriæ venerandus amor, Latioq; salutem
Antiquo parimus: serisq; nepotibus altum
Imperium, æternumq; decus.

Aliquandò Ariminum (non nego) in Vmbria, in Piceno, in Gallia, in antiqua Italia; sed in Exarchatu, modò uerò Romandiola, nunquàm certè? Etenim anteactis tēporibus nullius unquàm Prouincię ditioni Ariminum extitisse subiectum, sed multarum Vrbium caput (utì ex dicendis satis superq; constabit) inuenies finitimis sæpe sępius imperitasse: hinc *Prouincia Arimineà, Duces Ariminenses, Ariminum Pentapolis, Respub. Ariminensis,*

Ducatus

Ducatus Arimini, & ultimò *Vicariatus*, siuè *Dominium Malatestarum*. Neq; mihi facessit negotiū nostra ætate inter Exarchatus Vrbes Ariminum etiam enumerari, nam Pontificię uoluntati respondet illud opere, splendore, pretio. neq; tamen desperandum (mi Scipio) post lapsum; neq; nos pudet, pigetuè post morbos nouos, valetudinem iterare. A purpura disce, uel à supremo Solio.

. . . . nascentem tuere
Quæ vario micat ore Lunam;
Pars vna lumen fundit, & altera
Vmbrata mœret, nec vaga terminos
Vmbræ coarctat, lux coruscum
Exerat, aut retrahat nitorem.

At reliqua rationis pars flaccessit prorsùs; nam vel arbitratur cùm Edictum posuere Romani, ad Rubiconem Imperium tū eorum finitum: & siuè Lusus, siuè Pissatellus Rubico fuerit, æquè ratio procedit, vel in nostro nullam habet vim, vel æquè in Luso habet: aut non finiebatur Rubicone imperium, vt verè non finiebatur, & corruit argumentum.

Ab ortu terminus primùm fuit inter Boios, & Senones Vteis fluuius, teste Liuio lib. v. *ac postquam Senones à Romanis deleti fuere, terminum tunc Romani inter se, atq; Boios, siue*

inter

inter Italiae nomen, & Galliam Cisalpinam, constituerunt Rubiconem amnem. ità Cluuerius Ital. antiq. pag. 273. Clementinus tamẽ nequaquàm ultroneus affirmauit Edictum illud denominatum à Cæsenatibus de transitu Rubiconis armatorum extitisse: sed lib. 1. testes & Authorem de huiusmodi iussione, uel Edicto refert. *Non sò per qual cagione i Cesenati habbino rinouato quell' Editto, & honoratosene, asserendo Cesare Brißio nobil Cesenate, & diligente Scrittore della sua Patria, esser stato posto da Romani nel Territorio d'essa*. hęc Clementinus. Hæc verò Cæsar Brissius. *mentre fiorì l' Imperio Romano militò* (nempè Cæsena) *sotto il suo dominio, come si hà da molti Histor. & lo manifesta l' Editto tanto principale, che anticamente posero i Romani sù la riua, ouero sopra il Ponte del fiumicello Rubicone non lontano da Cesena più d' vn miglio, nel quale prohibiuano à chiunq; fosse il portare l' armi verso Roma oltre quell' onde*.

Si uerò damus, Edictum extitisse, & extare, ut dictitant Cæsenates, contrà eos, qui armati audeant amnem meum superare, uidetur saltem effingendum, illud emanasse, antequam Cæsar bellum Patrię indiceret; & ideò non ab

re asse-

re aſſerendum Imperium finitum, ſimulq; non finitum. debellauerat equidem Roma totam Galliam, ſiuè omnes Gallos; at tamen eorum Prouincias non ſubiectas omninò, nec pacatas nondum habuerat: Cęſar enim militibus ſuis commemorans quæ ipſe, & ipſi feciſſent, fruſtrà iactaſſet, quod eius ductu IX. *annis Rēp. fœliciſſimè geſſerint, plurimaq; prælia ſecunda fecerint, omnem Galliam, Germaniamq; pacauerint.* Incaſſum Iuuentus Ariminea apud Lucanum indignabunda conclamaſſet.

O male vicinis haec mœnia condita Gallis:
O triſti damnata loco: pax alta per omnes,
Et trãquilla quies populos: nos praeda furentũ,
Primaq; caſtra ſumus: meliùs fortuna dediſſes
Orbe ſub Eoo ſedem: gelidaq; ſub Arcto,
Errantesq: domos: Latij quàm clauſtra tueri:

At Edictum cùm fictitium, falſumq; ſit, cadit quidem argumentũ; nam deſtructo principali, corruit etiam acceſſorium.

QVINTA RATIO.

Proponit quinto loco Diploma Federici, & ſententiam Vberti poſt acta Cæſenatum, & Ariminenſium.

Quæ

Quæ pro Ariminensibus efficacissimè conclu-
dere supra iam perspeximus pag. 58. usquè ad
pag. 65.

SEXTA RATIO.

Annectit idem Scriptor aliam rationem, dum Edictum illud stetit, nullum in Rubicone ius habere Cæsenates, quicunq; is fuerit, siuè scilicèt quem ipsi, siuè quem nos contēdimus. Quæro ergo vnde ipsi desumant nullum ius Cæsenates in Rubicone habuisse, an sibi somnia fingunt?

Supinus enimuerò stertit Claramontius tuus, ò Cæsena, dum Ariminensibus somnia affingit. Quęrit ille, unde desumant Ariminēses nullum ius Cæsenates in Rubicone habuisse: respondetur, id indè desumi, quia Cęsenates nunquàm finibus Rubiconem, sed aliquando neq; Pissatellum attigerunt.

Verè pusillum Oppidum fuisset Cæsena, cuius fines non abfuissent bis mille passuum à Pomœrio?

Sanè quidem fines Cęsenę non abfuisse mille passuum à Pomœrio, probatur tum testimonio Hieronymi Rubei Hist. Rauenn. tum iuribus Monasterij Classensis ab ipso Rubeo adductis, tum columna sub Constantino Imperatore in terminum erecta, de qua superiùs pag. 72. tum deniq; uarijs membranis ab Egreg. Viro Cap. Clementino Eq. Clementini

filio, in

filio, in Ariminensi VRBANA ARCE nunc Strenuo Custode, traditis, quas vndiq; deductas in nouum Episcopatus Archiuium immisit Solertissimus Princeps ANGELVS CÆSIVS hoc temporis Episcopus Ariminensis; quo gregis mei Pastore magis lætor, quàm Cæsare totius Romani Orbis Imperatore.

Verumenimverò faciamus Cæsenæ agrum tum ad Rubiconem non peruenisse, & Ariminenses vltrà Pissatellum protulisse fines. adhuc modò Pissatellus sit Rubico est, quod nos contendimus contrà Ariminenses. Non est enim controuersia vtrius fuerit Rubico: sed vter fluuius Lusus, an Pissatellus Rubico fuerit. Disputator è statu causæ delabitur.

Hoc proposuit, & satis egit Clementinus; ait enim lib. 1. Hist. pag. 77. *Nasce in proposito della sopranarrata Istoria di Cesare dubbio frà i Riminesi, e Cesenati, qual sia il fiume Rubicone, tenendo questi, e con loro alcuni moderni Historici, che sia vn' certo Fiumetto, ò riuolo, che chiamano Pissatello, il qual nasce sei miglia incirca sopra la lor Patria, passa due distante, & in breue perde il nome, perche sboccando nel fiumisino (maggior fiume) di due, vno se ne forma, e questo dà tributo all' Adriatico; si che i passaggieri, che transitano da Rauenna à Rimino non conoscano questo Rubicone. I Cesenati dunque sù la riua del Pisciatello, come se*

fosse fiume antico del loro Territorio, hanno rizzata vna Aguglietta, & al piede postoui il seguente Editto del Senato, e Pop. Rom. che per la discrepanza del Merula, di Pietro Appiano, del Crinito, e d'altri, non mi lascia risoluer d'approuare se sia già il vero Editto, posto ouunque fosse, l'antico Rubicone.

IVSSV MANDATVVE, &c.

Satis hęc ad declarandum Rubiconem non esse Pissatellum. Verùm decurramus dictum Viri, ab eoq; pręcipuas excerpamus rationes.

Primò, *che sia vn certo fiumetto ò Riuolo:* Rubicon non riuulus, sed flumen, atq; limes naturalis diuidens olim Italiam à Gallia. *limites naturales magis probant territorij finem, quàm alij.* Io. Garſ. Hiſp. *de expenſ. & melioratio.* cap. 22. *n.* 46. fol. 335. T. 17. *fueruntq; inuenti ad diuidendum dominia, & regna.* Hieron. de Mont. *de finibus regund.* cap. 15. n. 1. fol. 336. T. 1. *& illi erunt fines æterni, in quibus verum semel, semper est verum,* vt tradit. à Bald. & Barba. & Fely. in c. *cùm causam de prob.* Rubicon excurrit in Mare, Pissatellus non excurrit, sed in amniculum Sabiniani; non est igitur verũ,

Pissa-

Piſſatellum fuiſſe Rubiconem, qui limes erat Italiæ, & Galliæ. *Limes Regionis huius* (inquit Strabo lib. v.) *quam citeriorem Galliam vocamus, quo ab reliqua Italia diſtinguebatur, mons Apenninus conſtitutus eſt, & Aeſis fluuius; poſteriori verò tempore Rubico: ambo in Hadriaticum Mare effluentes.*

Secundò, *che chiamano Piſciatello*. ab hac denominatione dignoſcitur Piſſatellum non eſſe fluuium, ſed riuum. *Flumen à riuo, magnitudine diſcernendum eſt, aut exiſtimatione circumcolentium. Bart. & Cap.*

Tertiò, *il qual naſce ſei miglia incirca ſopra la lor Patria, paſſa due diſtante*. In tam breui alueolo pluuiales Alpium aquæ ad incrementum Piſſatelli nihil facere potuiſſent in expeditionem Cæſaris; niſi certè intellexeris Luſũ, quem ab Alpibus oriri Lucanus innuit.

Et madidis Euri reſoluta flatibus Alpes.

Et Mantuanus indicatus à Claramontio.

Venerat Alpini paruũ Rubiconis ad amnẽ.

Quartò, *Et in breue perde il nome, perche sboccando nel fiumiſino, &c.* Per ingreſſum amnis in alterum amnem, nomen ipſius deletur, ac motus; ſic Bregę, & Briga illicò, & curſu, & nomine deſtituuntur, vbi Danubij miſcentur

 aquis:

aquis: ſicuti Argoſſa in Piſſatellum, & Piſſatellus (exigui torrentes) in amniculum Sabiniani Arimin. Diœceſ. imbres, & pluuiam deferũt. Fontes fluuiorum (vt explicat doctus Vegleſis in libello *de ortu Danubij)* alij ſunt regij, & originales, alij tributarij. Regij, & nomen, & curſum retinent; tributarij regalibus iuncti, tum nomen, tum etiam curſum amittunt, & aquis proprijs regios amnes ditant. ſic res ferunt, *Imbecilliores ſunt præda potentium*. Claud. de 6. Honorij cõſulatu. de Almo fluuio.

Eſt locus in Tiberim, quà lubricus influit Almo,
Et nomen magno perdit in amne minor.

Si igitur damus, Piſſatellum eſſe flumen, & ingenti fortuna appellari Rubiconem; fateamur neceſſe eſt, Rubiconem concedere nomen, & undam amniculo Sabinianenſi. quare habebunt ſanè vndè glorientur Oppidi illius accolæ, flumixellum habere: in quem Rubicon infert nomen, & tributum.

Quintò, *Si che i paſſaggieri, che tranſitano da Rauenna à Rimino nõ conoſcano queſto Rubicone* [* etenim tranſeuntes Rauenna Ariminum hunc Rubiconem non vident. *]

Decurrat in ampliorem fidem Cruceius, qui apud

apud Gaudentium Merulam *Antiquitatis Gallorum Cisalpinæ* lib. 1. cap. 3. *bis*, inquit, *per loca illa circa Ariminum, mihi transitus euenit, nunquam tamen* Rubiconem *(quod sciam) tranaui: quamquam diligens extiterim in inquirendo hoc tam celebri fluuio*. nullibi nãq; inuenitur ostium Pissatelli in ora maritima inter Ariminum, & Rauennam.

Sexto, *I Cesenati dunq; sù la riua del Pisciatello, come se fosse fiume antico del loro Territorio hanno rizzata vna Aguglietta, & al piede postoui il seguente Editto del Senato, e Popolo Romano*. Pissatellus olim in agro (ut uidimus) extitit Arimini, sed nequaquàm pro Rubicone habitus; at eum ponamus (vt modò est) in agro Cæsenæ, nunquid tamen pro Rubicone habendus? apage. Pissatellus semper idẽ. licèt Cęsenates ad vitiosam causam sustentandam ad ipsam Pissatelli ripam falsum erexerĩt monumentum, addita insuper hac Epigraphe.

PAVLO III. PONT. MAX. DE EDICTO COMMVNIT. ROMANDIOLÆ PRÆS. ALEXANDER PASOLINVS, REALMVS DE FORTIS. ALEX. PASINVS, ANDREAS MANCIANVS, PETRVS AN-

tonius

TONIVS ANGELINVS, ET IACOBVS CECCARONVS CONSERVATORES CÆSENÆ CIVITATIS EDICTVM HOC TREMENDVM ERIGI CVRAR. M D X L V.

Hoc scilicèt ad comprobandum Pissatellum esse Rubiconem? nugæ meræ, & somnium Orestis.

Octauò, *Che per la discrepanza del Merula, di Pietro Appiano, del Crinito, e d' altri, non mi lascia risoluer d' approuare se sia il già vero Editto, posto ouũq; fosse l' antico Rubicone.* ita facilis Clementinus ratiocinatur, non disputat: & satis hæc ad asserendum, Pissatellũ haud esse Rubiconem. Numnè igitur è causę statu dilabitur disputator?

At vrgeo dictum Viri: ager Cæsenæ ad Pissatellum non peruenit: id sibi vult, dum (quicunq; fuerit Rubico) in agro Cæsenate fuisse negat. Quęro ergo cuius fuerit vltrà Cęsenates fines? si Arimini dicant; at finis agri Ariminensis erat finis Italiæ, & finis Italiæ erat Rubico: id ipsemet Scriptor asserit: ergo inter Cæsenam, & Pissatellum erat Rubico. fortè erat riuus ille illac fluens, quem vulgò Matalardum dicimus.

Iam negari nõ potest, Romanos ad definiẽdam Italiam à Gallia limites naturales, nempè fluuios Aesim, & Rubiconem, adhibuisse; quęro ergo,

ro ergo, si eis non placuisset post Aesim, Rubiconem esse limitem Italię, quia scilicèt amplior Italia, quodnam flumen post Rubiconē assumpsissent? forsan Matalardum? minimè verò; sed post Rubiconem, necessitate Sapim: non enim est, quod habeat rationem fluminis ab Arimino Cæsenam, nisi Lusus, & Sapis: cęteri, qui intercedunt, parui torrentes, uel riuuli: at placuit Quiritibus Rubiconem in terminum eligere, & vlteriùs in Italiæ finem non progredi. Quamobrem finis Italiæ fuit Rubicon; imò ipse Rubicon finis etiam Arimini, & non tantùm Arimini (inquit Clementinus) sed simul in territorio, & finis Arimini. *essendo il Rubicone nel territorio di Rimino, e confine d'esso*. lib. 1. Hist. pag: 79. [* cùm Rubicō defluat per Ariminēsē agrū; sitq; finis eiusd.*] Ariminensium fines ex diplomate Federici habuere primùm fontem Rubiconis, *sicut trahit Rubicon*, deinde ab Occidente latus Cæsenæ, ab Oriente verò latus Pisauri, atq; Isauri, seù Foliæ initium: tantum ager Ariminensis vltimò constantèr patet. Sic intelligendus de Situ Arimineo Matthęus Brunus suo tempore non tenuis famæ Iurisconsultus, perantiquus Ariminen: patritius, è celeberrima de Parcitadis

propa-

propagine, quæ olim Malatestarum simultate victa fuit; cuius tamen viget adhuc surculus in Franc. Maria Bruno è sacra familia Min. de Obseruãtia, viro Theologia, ac Philosophia apprimè erudito, litterisq; tum sacris, tum humanioribus sic exculto, vt è suggestu dicens in sui admirationem rapiat auditores. Sed hęc est descriptio Situs Ariminei.

Vrbis Arimineæ si quæris noscere fines,
Hos lector versus perlege docte meos.
Huius prima suos gressus pars Solis ad ortum
Tendit, vbi sedes amnis Isaurus habet.
Solis ad occasum Zephyro iam flante pererrat
Altera, vbi Rubicon proijcit amnis aquas.
Tertia & ad nigrũ, pluuialeq; aduenit Austrũ,
Apenninus vbi cornua longa trahit:
Vltima ad horriferum Boream, septemq; triones
Pergit, vbi Adriaci fluctuat vnda sinus.
Frugibus hos inter fœcundum circuit Æquor.
Fertilis & colles vndiq; Bacchus amat.
Muscosi fontes, oleæq; in collibus altis,
Plenaq; maturis fructibus arua patent.
Flauus in Adriacas percurrit Ariminus vndas,
Pinguia vi secum semina sæpè trahens.
Cernitur hac diui Pons Cæsaris vrbe vetustus,
Arcus quinq; manu regia, & arte gerens.

Iam

Iam fuit & gemina hic ſtatio tutiſsima nautis;
Vnica nunc feſſos ſemiperempta capit.
Alter & Apruſa hãc qui nomine diuidit amnis,
Littus & ad curuum pergit ab vrbe maris.
Naſcitur ex paruo propè mœnia mõte frequẽti
Fons gelidus curſu, clarus & vrbe iacet.
Alta hic cernuntur populi, Sanctiq; Senatus
Fundamenta Arcus marmore ſtructa diù.
Hac via quadrato pertranſit lata lapillo
Flaminia, & ſecum iungitur Aemilia.
Hic quoq; collapſi veſtigia ſumma Theatri,
Nauita arenoſo littore ſpectat ouans.
Sacra quaterq; decẽ Diuorũ hac tẽpla ſuperſũt,
Viginti ac oras poſsidet iſta duas.
Hãc circũ, & duo, bina decẽ nũc curuus arator
Rura colit, vites pampineasq; putat.
Collibus, & plano totidem nunc oppida ſulcat,
Iam ſexaginta heu fertiliora nimis:

At non conſtat quinam Cæſenæ fines fuerint: quinimò an fines, & agrum habuerit Cæſena illa ætate, qua Rubicon erat finis Italię, non legitur à quopiam traditum. Quòd ſi tantum agri habuiſſe Cæſenam, quãtum eius fines nõ abfuiſſe à Pomœrio bis mille paſſuum, probari certò nequit, ad quid Rubico, Sena, & Brẽnus? nimis .n. laxè hæc propalantur.

SEPTIMA RATIO.

Ab experientia itidem naturali suppetias petunt. verba sunt: *In oltre gl' Ariminesi (Clemen. pag. 81.) in aumento delle loro buone ragioni. aggiungono con l' esperienza in mano quest' altra, che tutti i fossi, riuoli, e fiumi di questa parte da 150. anni in quà habbino allargato li loro letti altretanto, quanto haueuano prima; e così si può credere verisimilmente, che habbino del continuo fatto per l' adietro. Il Pissatello di presente non occupa in lunghezza di terreno più d' vna canna e meza: adunq; 200. anni sono era assai minore: 1500. anni per consequenza douea essere vn picciolissimo fosso: e perciò non pare, che habbi molto del verisimile, che potesse seruire per confine di Prouincie, e forse Regni, com' è l' Italia, e le Gallie.* [* Vlterius Ariminenses pro incremento rationum suarum hanc aliam ab experientia ductam addunt, fossas omnes, riuulos, & amnes huius regionis 150. ab hinc annis prolatasse tantũdem alueos suos, quantum anteà: quod & in præteritum sẽper accidisse æquum est credere. Pissatelli nunc latitudo nõ est sesquipertica amplior; ergo 200. ab hinc annis multo minor; ergò 1500. fuisse minimã fossam fateri oportet; adeoq; non admodum verisimile est, potuisse pro limite Prouinciarum, & fortè Regnorum, quales suut Italia, & Gallia, deseruire *] At infirmæ substractioni falsam rationem superstruunt. Fundamentum (inquam) quod 150. quibusq; annis duplo maiora facta fuerint huius Regionis fluenta. Quod neq; ex naturali philosophia sumitur, neq; non experientiæ refragatur. Arist. 1. Meteor: docet flumina primò crescere, deinde in statu permanere, post multum senescere, scilicèt diminui; & demùm exsiccari, &c.

Mihi probandum, dilatationem fluuiorum desumi ex Philosophia; eamdemq; experientiæ non refragari. Sed priùs videndum, an

Arist. 1. *Meteor.* doceat, alueos fluentorum primò crescere, deinde in statu permanere; post multum scenescere, scilicet diminui, & demum exsiccari. videtur enim Arist. eodem loco de permutatione, & vicissitudine aquarum, & continentis agere; nihilq; præterea docere, affirmat doctissimum Conimbricense Collegium tract. 9. cap. 6. nisi, cùm fontes quibusdam in locis aliquando deficiant, & in alijs denuò erumpant, ibi loca exsiccari, & senescere, hìc uerò uiuificari, & aquosa fieri, esse necesse. sicut enim plantæ, & animalia statū habent, & senectutem, ita per quandam similitudinē in aliqua regione deficientibus fontibus, & in alia denuò erumpentibus, illic secundum partem senescunt, ubi hi delentur; hìc uerò ubi erumpunt, terræ uiuificantur: id licèt per accidens succedat, mihi tamen religio est fluminibus non tribuere fontes perennes, cùm ipsi perpetuam causam habeāt, quibus siue in sententia Sapientis à mari suggeritur cōmeatus, siue Stagiritæ, aer in aquam cōuertitur. Nostra uerò quęstio est de prolatatione alueorum, non de aquis fluuialibus. Fateor imperitiam meam: ignoro enim quomodo Claramontius ex hac Arist. doctrina conclu-

 sionem

ſionem iſtā deducat: ergo flumina non poſſunt dilatare alueum; atq; de facto contra Clementinum definiat: ergo huius regionis foſſæ, riuuli, &c. centum quinquaginta annorum ſpatio alueos tantundem non dilatarunt. Eſto, in aliqua regione flumina aliò tranſlata defeciſſe: in hac tamen noſtra, neq; apparet, neq; defectus memoratur, qui nihilominus ſi adeſſet, nihil contrà Clementinum probaret; deficientibus enim fontibus, in eorumdem fluuiorum alueis aqua pluuialis, & ſolutarum niuium ſuccederet; ſicq; fieret dilatatio, ut in torrentibus, & foſſis quotidiè paſſim euenire uidemus. Cùm ſemper ego magni fecerim Scipionis auctoritatem (uti noſtræ ætatis in omnibus Scientijs, Artibus, atque diſciplinis Profeſſoris apprimè clari) pluries conatus ſum hanc concluſionem contrà Clemētinum eruere: ergo foſſæ, riuuli, amnes huius regionis alueos non prolatarunt; ex aliqua uidelicèt præmiſſarum Ariſtotelicarum primi Meteor. ſed non niſi quid chimęricum deducebā, itaut *humano capiti ceruicem equinam iungere mihi viderer*; quod quàm uerum ſit, accipe uerba, & propoſitiones eiuſmet Ariſtotelis; ijsq; ſingulis prædictam iunge concluſionem. *Non*

ſemper

ſemper autem (inquit Ariſt.) *eadem loca terræ aquoſa ſunt, neq; arida, ſed permutantur ſecũdum fluuiorum generationem, & defectum.* Ergo foſſæ, riuuli, fluuij huius regionis 150. ab hinc annis alueos non prolatarunt?

Subdit deinde Ariſt. *Sicut corpora plantarum, & animalium ſtatum habent, & ſenectutẽ:* Ita aluei foſſarum, riuulorum, amniumq; huius regionis 150. ab hinc annis non ſunt prolatati? & paulò poſt idem ſic habet. *Loca aliquandiù aquoſa poſſunt permanere, deinde exſiccantur, & ſeneſcunt iterum, alia autem viuificantur, & aquoſa fiunt ſecundùm partem:* Ergo foſſæ, & fluuij iſtius regionis 150. annorum ſpatio alueos non dilatarunt? Quid magis abſurdum?

Intelligo quid ſit in cauſa: exoptat Scipio, ut fluuij omnes Piſſatelli ingenio deſeruiant; qui, niſi leges Cæſenates eum ſeruaſſent incolumem, iamdiù interitum paſſus fuiſſet; Sed apage te cum iſto argumentationis genere, quo utitur Claramontius tuus: nam flumina non ſolùm habẽt à natura alueum, per quem fluant, uerùm etiam uires, & cauſas, per quas alueum conſeruent, & augeant: quas quidem à Philoſophia naturali ſine ſudore deſumi probatur

batur exceſſus imbrium, niuium, glacieiq; & aquarum fluxus ad loca humiliora, alliſio, ſiue repercuſſio ad latera riparum, mollefactio, & rarefactio terræ, conuulſio & præcipitium crepidinum, amniumuè labrorum, ſumuntur à philoſophia naturali; quia de his omnibus, uel tamquam de obiecto partiali, uel tamquã de cauſis, & proprietatibus corporum naturalium agitur in philoſophia naturali: ſed dilatatio aluei fluẽtorũ fit ab exceſſu imbrium, & à cæteris enarratis: ergo dilatatio fluuiorum ex naturali philoſophia deſumitur.

An uerò experientiæ refragetur, uideamus modò. Ipſi fluuiorum accolæ ſint teſtes; dicantq; cur ſæpè ſæpiùs apponant trabes, ſepes, conſerant ſudes, ſtipitesq́; & uaria obijciant in curſũ aquarum? ad quid in fluminib⁹ eleuatio riparum, lapidum, vel terræ coaceruatio? ad quid palorum, tignorumq; congeries, niſi agrorum, uiciniue loci muniendi gratia? quæro abs te, ò Cæſena, qua de cauſa id faciant, ut reſtringant, an ut dilatent alueos? non ut reſtringant, reſpondebit Claramontius tuus nam in caſſum laborarent, cùm ex eius ſententia ſeneſcant ſemper, & minuantur alueri: neq; ut dilatent, quia de natura aggeris

eſt im-

est impedire dilatationẽ; ponit enim impediens prohibens: ergo dum uidemus fieri aggeres, experientia docet flumina suapte natura non diminuere, sed alueos prolatare. mihi crede, neq; Scipio tuus campos suos immunitos ulli fluuiorum uicinio committeret; nam si tantisper ab opere aggerum desisteret, diminutione prędiorum, prolatationem aluei, uel ætate grauem illum doceret experientia.

Cuius rei nobis præualidum argumentum Pons ipse Ariminensis fluuij iussu Augusti conditus suppeditat, qui intra eadem nunc aluei latera, intra quæ tunc exędificatus fuit, consistit: alueus ergo idem nunc, qui eo tẽpore, perseuerat. At verò incrementum illud altero tanto centenis quinquagenis annis, quod Scriptores ijdem profitentur. quantum si calculus ineatur ab omni veritate abhorret? ego ratiociniũ ex fluuio ipso Arimin. progressione vsus (vt vocant Arithmetici) supputo, &c.

Ponti Arimineo nunc eadem esse latera, quę tunc ei fuerunt, cùm Cæsar Augustus, ac Tiberius illum dedere, non inficias eo; quia mœnia Ciuitatis, multaq; alia murorum ædificia in eiusmet marmorei pontis defensionẽ condita, illa eadem conseruarunt: uerùm ubi tot tantaq; non fuerunt apposita propugnacula (vt oculus uidet) Arimini flumen intra eadem nunc aluei latera non solùm non consistit, sed quotannis longè alia, amplioraq; qnin-

imò sæ-

imò ſæpè ſæpiùs Auguſtum pontem ipſe indignatus, extra S. Iuliani ſuburbia percurrens auguſtiſſimum alueum ſibi perquirit. demùm ſupputationem approbo: reſtat ſolùm portẽtũ illud animaduertere, quod neſcit Scipio an par aliud portentum penes Scriptores obtineat: quod ſcilicèt Arimini alueus, ſi ueræ eſsẽt Clementini rationes, modò ſexaginta tria milliaria latitudinis occuparet. Quid mirum hoc Scipioni? *Flumina, vbi in cauum, amplumq; locum fluxerint, lacum creant*, ait Cardanus *de ſubtilitate*; quarè hanc latitudinem non ſolũ dico non eſſe portentoſam, imò, ſi omnes cauſæ concurriſſent, futuram fuiſſe neceſſariam; nam ſi detur ſitus ex vtraq; parte æquè planus, ſi ripę fluminis terreę, nõ ſaxeę, ſi nullus artis humanæ adſit obex quin ad ripas aquę allidãtur, ſi frequens imbrium exceſſus, aluei latitudo tot annorum curſu nõ retardaretur. etenim cũ omnes cauſę prolatationis ponantur, cùmq; remotum ſit impediens prohibens, neceſſe eſt, vt ſequatur effectus. Padus mihi fidem facit, qui fractis aggeribus arte humana cõſtructis, quotquot circumiectos rigat campos, tot per multa milliaria breui temporis interuallo in alueum conuertit: inſuper addo, ſi coarctatio

aluei uiolenta eſt fluminibus, quia manu fit, & contrà curſum, inclinationemq; ipſorum tendit. Dilatatio, quæ accidit mole, impetu, ac virtute aquarum, cùm minor uis maiori cedat habeatq; cauſas in natura aquæ, naturalis erit, ac per conſequens, utì dixi, neceſſaria fluminibus. Non igitur falſæ ſubtractioni infirmã rationem ſuperſtruunt Ariminenſes.

Alia ratio adduci videtur ex Piſſatelli noſtri puſillitate, quem aſſerunt 15. millia paſſuum longum, ſeſquipertica latum, cùmq; pleniſſimus fluit, vni tantum molæ frumentariæ ſufficere. Alij dicunt tantùm ſex millia longum eſſe. Non eſt autem pro dignitate tãtarum Regionum exiguus limes; riuus potiùs, quàm flumen, qui non in mare, ſed in alium fluuium aquas demittit; cuius Pons nullus magnificus; At contrà Luſus altitudine, & copia aquarum, magnificentia olim põtium, quorum adhuc ruinæ indicant qui fuerint, & quanti. Hæc eſt itaq; alia ratio Ariminenſium, quorum ſi energiam in attollendo Luſum, in deprimendo Rubiconem attendamus, videbitur ea eſſe inter Piſſatellum, & Luſum ratio, quę inter Teleboam, & Gangem erit, cùm tamen Luſus longus vix ſit 25. millia paſſuum.

Sit hoc verum; hìc me ipſe oſtentare nolo; nunquàm mihi ſomnium cum Nilo, & Gange: paruus ſum, potiùs amnis, quàm flumen, ita me paruum faciunt, declarantq; Ariminẽſes. Porta in epiſt. ad Clementinum Hiſt. lib. 1. pag. 94. & 95. *dice dunque Lucano nel* 1. *lib.*

Iam gelidas Cæsar cursu superauerat Alpes,
Ingentesq; animo motus, bellumq; futurum
Cœperat, vt ventum est parui Rubiconis ad vndas.

Che per essere detto dal Poeta picciol Rubicone, & anche da Suetonio Ponticello, hà fatto credere all' Alberti, che fosse il Pisciatello. Doue è da considerare, che in rispetto à Ponti, & à fiumi passati da Cesare nella Francia, nella Fiãdra, e nella Germania, ogni fiume di quà dal Pò, gli poteua parer picciolo, & ogni ponte veramente ponticello: à che aggiongo, che il fiume Luso, allhora Rubicone sotto le mura di Bellaere corre stretto, e picciol ponte ci vuole, come anche hoggi si vede. Anzi non hà Lucano fauoleggiato di questo fiume; perche l' hà chiamato appunto qual'è, picciol fiume; e lo Spositore, cioè l'Ognibene sopra questo luogo, chiama questo fiume, AMNIS, che vale appunto piaceuole, e non gran fiume presso gli Autori, ancorche poi si troui anche posto in significato di fiume indistintamente; mà Lucano stesso ce lo dice spressamente, alcuni versi più oltre in soggiongendo:

Fonte cadit modico, paruisq; impellitur vndis
Puniceus Rubicon, cùm feruida canduit æstas.

[* Cumq;

[* Cùmq; Rubiconi per Poetam, Pontiq; per Suetonium parui nomen indatur, locum Alberto præbuit autumandi Pissatellum: vbi pōderandum offertur, pontibus, fluuijsq; Cæsari superatis in Gallia, Germanijsq; citrà Padum cuncta flumina, pontesq; longè inferiores uideri posse. Cui insuper addiderim Lusum fluuium iam Rubiconem angusto alueo ad Bellaeris mœnia, breuiq; ponte transmitti, vt & hodie videre est. Quin & Lucanus non Poeticis dictionibus, imò ipsi inhęrens ueritati amnem hunc sub *(parui)* nomine descripsit; eiusq; Commentator, nempe Omnibonus, in huius explicatione textus, Rubiconem dicit Amnem: quæ uox mitē nec permagnum fluuium sonat; licèt posteà indistinctè pro unoquoq; fluuio usurpetur. sed ipse id suggerit paulò inferiùs Poeta hæc afferens *]

Fonte cadit, &c.

At licèt paruus, non ità tamen pusillus, & breuis, vt in aures Cæsenatium ad instar Pissatelli possim penetrare. paruus quoq; & amnis dicitur Bononiensium Rhenus. Sil. Italic.

& parui Bononia Rheni.

Dio. lib. 46. describens locum, in quo, triumuiratus Octauij, Lepidi, & Antonij cōpositus:

in parua quadam insula eius amnis, qui Boniam præterfluit. qui nullus alius esse potest, inquit Cluuerius, quàm Rhenus: Sil. Ital. loco suprascripto, & Plin. lib. 16. cap. 36. Bononiensis cognominatus. de eodem Plutarchus in Cicerone: *Colloquuti soli sunt remotis arbitris tres dies iuxtà vrbem Bononiam; locusq; vbi cõuenerunt, pro castris erat amne cinctus.*

Nihilominùs Pissatello longè dissimillimus Rhenus Bononiæ, quinimo vbiq; mihi (prȩter famam) non similis, longèq; maior apparet; nam omni ex parte aquis, alueo, & ponte me ipse superatum habet.

Certè? si limitanei fluuij diuisarum Prouinciarum dignitati amplitudine ipsi sua respondere deberent, vix Padus esset par Galliæ, & Italiæ diuidendis; at non ex amplitudine, sed ex situ constituuntur limites.

Hȩc tamen ex parte verè dicerentur, si ratio limitanei fluuij (ut sibi fingit Scipio) Pissatello conueniret: nam Pissatellus est opus manufactum, non uerò flumen: ipsum enim in peruetustis statutis mandant Cȩsenates *cauari, & reaptari*; quæ uerba sonant, quem aliàs cauarunt, & aptarunt. igitur si *lectus* Pissatelli *cauatus*, & manufactus est, eundem pro limite Prouinciarum minimè inseruire posse concludendum est; parui enim momenti discrimen,

& uul-

& uulgaribus fossis, cęterisq; torrẽtibus haud dissimile non ad distinguendos, sed ad cõfundendos potiùs limites aptum esse uideri poterat. Sed disputaturi de situ, sinamus hac vice, Pissatellum sibi limitanei fluminis rationem usurpare; & quæramus utrùm aptior sit Lusi, an Pissatelli situs ad Galliam, & Italiam terminandam. Non nisi ad Claramontium recurro, qui prima parte Apparatus Hist. Cæsenę ex lib. 2. Hist. Polybij, ubi campi extremi totius Italiæ sub triangulari forma describuntur, nobis arma subministrabit. Polybius hunc triangulũ per loca extrinseca demonstrat: nam mare Sardoum, Massylia, pars Septentrionalis Alpium, Meridionalis Apennini, & latus deniq; Adriatici unà cum Sena sunt extra campos Galliæ, illiq; extrinseca. Cùm verò quæritur Lusi ne an Pissatelli situs constitutus sit in aptiori parte, ut Galliã ab Italia diuidat, quęstio est de termino, qui non sit extrinsecus, sed intrinsecus, pariterq; ultimus Galliæ; nam Rubico, qui terminat has Prouincias, ut Vibius Sequester testatur, Galliæ fluuius est; & quia terminat Galliam, in extrema Gallia situs esse debet.

Cùm verò eosdem campos æquè planos tã Lusus, quàm Pissatellus scindant; cùmq; ijdem

pars Gal-

pars Galliæ eſſe videantur, nullus ſanè limes intercedit, qui demonſtret eorumdem alterã partem ad Italiam, alteram uerò ad Galliam ſpectare, niſi Luſus, & Piſſatellus, qui ſunt in quæſtione: proptereà uterq; fluuius in Gallia eſſe uidetur. Vter uerò ſitus ſit in ultima Gallia, ut eam ab Italia ſeiungat, diligenter inueſtigare mihi opus erit, ut ſtatuamus utri datũ ſit hoc officium ab antiquis, has ſcilicèt Prouĩcias ab inuicem diuidendi, eo uidelicèt tempore, quo finis Galliæ, & Italię erat Rubicon.

In primis certum eſt Ariminum fluuium eſſe in Italia, & extrà Galliam: nam pręter authoritatem antiquorum ſcriptorum probatur à loco, ubi oritur, & per quem fluit. etenim omnia flumina, quę oriuntur à latere, & decliuio Apennini, quod meridiem ſpectat, ſeu in Mediterraneum, ſeu in Adriaticum fluant, Italiæ flumina ſunt: Ariminus uerò cùm oriatur ex eodem penè monte, unde Arnus, & Tyber, cùmq; fluat citrà terminos Rubiconis, nõ poteſt non eſſe fluuius Italiæ. Quemadmodum igitur fluuij, qui naſcuntur ex prędicto Apennini decliuio meridiem uersùs, ſunt in Italia, quia inter illius terminos & naſcuntur, & fluunt, ita qui ex eiuſdem Apennini cõtrario de-

rio de-

rio decliuio Septentrionem versùs originem habent, in Gallia erunt, quia intrà Gallię terminos fontem habent & curſum. Verum .n. uerò cum Piſſatellus iccircò ſit fluuius Galliæ, quia oritur ab Apennini latere Septentrionē ſpectante, & fluit per Galliæ campos, Luſus etiam ob eaſdem cauſas erit fluuius Galliæ; naſcitur .n. à latere Apennini, quod in Septē-trionem vergit, & ſcindit Galliæ campos, ſicuti Piſſatellus: ergo quemadmodum Piſſatellus eſt fluuius Galliæ, ita etiam Luſus.

Imò probabilius eſt, priùs conuenire Luſo rationem fluminis Galliæ, quàm Piſſatello; nā ſi conſideremus utriuſq; principium in ordine ad angulum trianguli, quem facit copulatio Alpium, & Apennini per lineę rectitudinem aſcendendo, priùs naſcitur Luſus ad prędictū angulū, quàm Piſſatellus, quantum ſcilicèt diſtat Strigaria à Perticaria.

Videamus modò uter ex his duobus fluminibus meliùs ſequatur rectitudinem, & ordinem lineæ Apennini; vt ubi deſinit, & deficit illius iugum, ibi fluuius Rubico gerendo uices Apennini claudat Galliam ad oram uſq; maritimam; quia ſine dubio hic erit ultimus Galliæ limes, hic verus Rubico.

Notum

Notum eſt, & colligitur ab Iconographia Italiæ, Apenninum flecti, & cubitum facere iuxtà Baltias, quę ad uertices, uulgò dicũtur Alpes, unde is curſum dirigit inter ortum hyemalem, & meridiem; habens à dextera Tyberim, quẽ incipit, & hìc illic multas, altiſſimasquè propagines relinquit. Nobis uerò, ut ueritatem indagemus huiuſce quęſtionis, ſtatuẽdum eſt, quisnam ſit limes Italiæ, & Galliæ à prædicto cubito, & flexione Apennini, ſaltem uſq; ad principium, uel Piſſatelli, uel Luſi. is limes, uel eſt Ariminus fluuius, uel Iſapis: ambo non longè a prędicta flexione oriuntur: uel aliquid medij. Non Ariminus, quia in Italia eſt; non Sapis, quia à nullo Scriptorum datum eſt ei tale munus: ergo debet aſſignari aliquid, quod inter hos duos fluuios intercedat. nam à principio Piſſatelli, & Luſi ad ſupradictum cubitum plus ſpatij interponitur, quàm ad eorumdem oſtium; unde ſi ad tollendas lites neceſſe fuit dare limitem his Prouincijs in ora maritima, in qua paruum ſoli ſpatium diſiungendum erat, neceſſe pariter erat ponere diſcrimen ubi multo plus terrę ſegregandũ fuit, quantum ſcilicèt extat à cubito Apennini ad illum uſq; locum, unde unus ex his duobus

fluuijs emanat, & præcipuè Piſſatellus; initiũ enim illius multo longius abeſt ab eodem: aliter hęc pars Galliæ nullum limitem habuiſſet. Sed inter Ariminum, & Iſapim intercedit iugum annexum paribus uerticibus prædictæ Apenninorum flexioni, quod tum dorſo, tum pinnis ſubinde decreſcentibus linea quaſi recta, & continuato tramite in orientem Solem tendens ad Terram S. Archangeli deſcendit, atq; ibi in aliquantulum cliuoſam planiciem ſpatians finit. igitur quamdiu hoc iugum durat, nec alius aſſignatur terminus per quē Gallia ab Italia diuidatur à cubito prædicto, uſq; ad principium, uel Piſſatelli, uel Luſi, tale iugum debet has Prouincias ab inuicem diſcriminare.

Supereſt, ut indagemus, uter ex his duobus fluuijs tam principio, quàm progreſſu, & fine ſit in ſitu magis apto ad ſequēdam prędictam Apenninorum lineam; is enim erit fluuius limitaneus harum Prouinciarum, quia cadens recto tramite ſupra baſim euadendo in mare triangulum, & terminum claudet. Sed hunc eſſe Luſum nullus certè ibit inficias; nam naſcitur à decliuio prædicti iugi iuxtà Perticariã, ubi bicipiti uertice maiores iugi pinnæ deſinunt.

nunt. nam quæ ſubinde ſequuntur longè minores, & clementiores apparent. igitur quoad principium, Luſus naſcitur iuxtà lineam Apenninorum ex ea parte, qua Septentrionē ſpectat, progreſſu deinde habēs à dextera (per ſimilitudinem enim res inanimæ ſitum habēt) quaſi fidum comitem eiuſdem iugi dorſum, quod ſemper introrſum ſequitur, & eò deſcēdens ubi iugum deſinit, hoc eſt ad S. Archangelum, uices proſequendi lineam gerere incipiendo, quicquid planitiei ſupereſt ſcindit, in mare deniq; erumpit, atq; triangulum claudit. Luſus igitur principio, progreſſu, ac fine eſt in ſitu numeris omnibus abſoluto, ut ſit fluuius limitaneus Galliæ, atq; Italiæ.

Non eſt iſta phantaſtica ſpeculatio, imaginarijsq; lineis fundata, ſed locis, de quibus agitur, adamuſſim accommodata; etenim non debemus res noſtris opinionibus, ſed noſtras ſententias rebus ipſis ſubijcere; cùm ueritas nihil aliud ſit, niſi conformitas intellectus cum re cognita.

Contra uerò Piſſatellus non ex dicto iugo, ſed ex una illius naſcitur propagine, ac propterea à linea recta diſiunctus multum ſpatij relinquit indiuiſum ſurſum ſuprà ipſi-

us caput

us caput, seù initium: frangit lineam, ac tandem non intrat in mare; atq; iccircò Galliam ab Italia non secernit, nec triangulum claudit.

Ex ipsamet enim pusillitate aquarum, & pontis contrà confirmatur nostrum hunc Rubiconem esse. Lucanus paruum, & exiguum Rubiconem describit. Suetonius ponticulum illi, non regium pontem tribuit. Iungitur alteri fluuio antequam in Mare erumpat: hoc ipsum Rubiconi tribuit Sabellicus.

Quæ hìc Cæsenates in Ariminenses recensent, contrà Pissatellum omnia sunt; ac certè contrà causam loquuntur suam. Lucani enim, Suetonijq; uerba applicantur Fluuio, non Torrēti, ac Riuulo: Sabellico autem refragatur authoritas antiquorum Scriptorum, uidelicèt Strabonis, & aliorum, qui in Mare effluere, non alteri fluuio iungi, Rubiconem asserunt.

Postremò arguunt, quoniam Rubiconem ex Alpibus, ex Apennino scilicèt oriri Lucanus, & Lucani expositores asserunt: at noster Pissatellus paulò suprà montem Cogorutiū nascitur, qui idcircò ob breuitatem cursus non plus aquarū aggregat, dum plenissimus fluit, quàm quanta satis sit ad vsū frumentariæ molę. At verò Rubico negotium fecit aquarū copia Cæsari transeunti, vnde Lucanus:

Tum vires præbebat hyems, atq; auxerat vndas.

proindè dicit equitatum oppositum vadum fecisse pediti:

Primus in obliquum Sonipes opponitur amnem
Excepturus aquas.

Certè non nisi Apenninum, vel saltem iam descriptũ meũ cursum, qui ad proximas Apennini Alpes fontem sumit, heìc intellexeris: Alpium pluuiales aquæ ad incrementum Pissatelli nihil facere potuissent: qui nec etiam ad medium cursum meum initium habet.

In recessu hinc Romam Clementis VIII. tanta aquæ copia fuit, vt non minus negotij tunc Pontifici, quàm olim Cæsari in transeundo attulerit; etiam si nunc multum curæ, & diligentiæ adhibuerit hæc Ciuitas, vt tanto Principi iter expeditum esset.

Hinc etiam ad tria milliaria circiter iuxtà Ariminum in itinere Romam Bernardini Spadæ, S. R. E. Cardinalis Amplissimi, cui splendidissimi gladij ex vtraq; parte acuti fulgor adaptatus Dei Ecclesiam vbiquè semper illustrandam, ac defendendam prę̃nũtiat, undecima mensis Iunij 1638. tanta aquarũ copia fuit, vt non minus negotij fosa molendini tunc Cardinali, quàm olim Pontifici in transitu attulerit Pissatellus. Sed hæc accessione Arimini fluuij euenere, sicuti ex adiuncto Sapis aquarum tunc Pissatellus excessit, nam, quemadmodum ex statutis tuis colligitur, *Isapis suas aquas potest impartiri Pissatello.*

At licet retorquere argumentum, efficaciq; ad hominem retorsione. Rubico est paruus, ponticulo constratus, ex Suetonio, & Lucano, & veteribus.

At Lu-

At Lusus non est paruus, sed magnus, & pontibus magnificis, & regijs instructus:

Ergo Lusus non est Rubico. Minor ex Ariminensibus.

Nunquàm hoc modo minorem efformarūt Ariminenses, qui Lusum paruum per se, sed magnum in comparationem Pissatelli prędicant, ut suprà multis locis est probatum.

Luso item, eo loci, vbi eum superauit Cęsar, in ora maritima ponticulum esse Ariminenses affirmant; pontem uerò ad Æmiliam uiā inibi magnificum extitisse non negant. Nonne ad libitum potuere Principes in famam Rubiconis peregrinum pontem posteritati prospectandum proponere? non ne hæc legimus in via Flaminia 30. à Foro Sempronij lapide Vrbinum versùs, in pariete Templi Sanctę Marię *del ponte* appellati? nam non procul abest pōs supra Metaurum fluuium stratus, unde saxum ipsum trāslatum esse posset alicui videri:

AETERNI IMPE
RATORES DIOCLE
TIANVS ET MAXI
MIANVS AVGVS
TI ET PERPETVI

CAESA-

CAESARES COSTANTIVS ET MAXIMIANVS PONTEM METAVRO

Quæ leges, quæ nam religio vetarunt, vt ſimili modo ſuper Rubiconem non potuiſſent Reges, uel ipſa Ariminenſis Republica Pontē conſtruere? neceſſitas ergo Rubiconi ſemper illum ſolum ponticulum, quò Cæſar pertranſijt, pro ſacramento, uel uoto conſeruare? aut ſcelus forſan, ſiue nefas in nobiliſſima præcipuè Italiæ uia pontem alium, eumq; diuerſum inſtituere?

At Porta eludere argumentum nititur, dicendo paruum à Lucano dici in comparationem Rheni, & Moſæ, & eiuſmodi fluminum, à quibus tum diſcedebat Cæſar. at frigida euaſio. Non ex Cæſaris perſona loquitur, ſed ex ſua Poeta, qui non (vt Cæſar) tum ex Gallia proficiſcebatur, vt offutias pateretur.

Loquitur quidem ex ſua Poeta, ſed ſententia & uerbis, quę ipſe Cæſar habuit, dum magnitudinem rei in mea paruitate cōmilitonibus ſuis indicauit: Suet. *Ac reputans quantum moliretur. conuerſus ad proximos, & etiā nunc* (inquit) *regredi poſſumus, quod ſi pon-*

ticulum

ticulum transierimus, omnia armis agenda erunt. Plutarchus in Cæsare: *Vt venit ad amnem, qui Galliam Cisalpinam à cætera Italia secernit, Rubico dicitur: & reputare ipse cœpit secum, cùm ad periculum accederet, & fluctuaret cœptorum mole, &c.* Nam debebat Lucanus tunc temporis personam, animiquè sensus Cæsaris induere, ne tam insignis Poeta ab imitatione recederet.

DECIMA RATIO.

Hæc in summa est. Cęsar non transiuit per Cæsenę Ciuitatem, dum Rauenna Ariminum contendit: Ergo iniuria Cæsenates sibi Rubiconem adsciscunt. totus est in antecedente probando (Cæsar tum non est per Ciuitatem Cæsenę profectus) in eius probatione duas integras chartas ponit. at aduersarium sibi fingit, &c.

Quis quis Epistolam Clementini insertam uiderit, legeritue, hanc ueritatem potest eruere. Porta enim nullo apparatu, nullaq; digressione, sed neq; etiam vllo argumento usus est, nequè Aduersarium sibi fingit in probando Cæsarem per Cæsenæ Ciuitatem transisse; at potiùs narrationibus Suetonij, & Plutarchi intēdit probare Rubiconem esse Lusum, non Pisſatellum; & ad hanc causam refert Historicos,

qui uiam

qui uiam Cæsaris maritimã fuisse demonstrãt, per quam etiam pergenti Rauenna Ariminũ in ora maritima Pissatellus nunquàm occurrit, ut latiùs demonstrauimus, & cuiq; liberum est inuestigare, tum deniq; sibi, suis oculis, suisq; manibus, si non mihi, credituro. At uerò paucis Portæ mentem aperiamus: Inquit ille initio Epistolæ. *Non hò voluto mancare alla seruitù, che tengo con V. S. di scriuerle in questo proposito ciò, che da qualche Scrittore honorato hò così incidentemente osseruato; E per rifarmi da questo capo, faccio questo supposito: che non il Pisciatello di Cesena, mà il fiume, che scorre alle mura di Bellaere, Castello della nostra giurisdittione, già delitie dei Malatesti, è il vero, & antico Rubicone. voglio prouarlo prima con l'autorità di Suetonio, e di Plutarco nella vita di Cesare. il primo de' quali dice. Cùm ergo sublatam Tribunorum intercessionem, &* reliqua vsq; in dictionibus *Iacta est alea. Fin quì Suetonio. mà Plutarco diligentissimo, e senza più Scrittore di maggior fama, che Suetonio, come che paia concorde del trouarsi Cesare in Rauenna, non lo dice però apertamente, se non quanto si ricappa dall'effetto, che soggionge. percioche dice; Quòd autem videret cœptorũ exor-*

dium, &

dium, & aggreßionem non magnam manum acquirere, & quæ ſequuntur vſq; ad illa *Ariminum ante lucem ingreditur, & occupatur*: ſequitur inde Porta: *da tutti queſti racconti non sò vedere io, che Ceſare faceſſe mai ſtrada verſo Ceſena, onde haueſſero quei Signori occaſione di rinouare l'Editto Romano ſul Piſciatello.*

neque enim nos hàc tranſiſſe Cæſarem dicimus.

Ad quid ergo erectio Edicti, in quo impropriè ſcriptum eſt.

Quis quis es, hìc ſiſtito.

Vexillum ſinito nec citra hunc amnen Rubiconẽ Signa, arma, ductum, cõmeatum, exercitumue traducito?

Ecquid Briſſij ad Pontificem Clementem viij. relatio. *Lo manifeſta l'Editto tanto principale, che anticamente poſero i Romani sù la riua, ouero ſopra il Ponte del fiumicello Rubicone nõ lontano da Ceſena più d'vn miglio, nel quale prohibiuano à chiunque foſſe il portare l'armi verſo Roma oltre quell' onde?*

VNDECIMA RATIO.

Cuius eſt ſumma. Cæſar ad ripam Rubiconis ſub Auroræ initio Rauennam peruenit; indè verò Ariminum antè

Solis ortum deuenit. Pissatellus abest Arimino duobus de viginti passuum millibus. Non potest ergo is esse Rubico; non enim ex tanta distantia potuisset Cæsar intra crepusculorum spatium Arimini Ciuitatem occupare.

Probat hęc Porta ex uerbis Suetonij,& Plutarchi: alter *ad lucem* duce reperto circa Rubiconem, alter uerò *ante lucem* Cæsarem Ariminum occupasse testatur; nempe considerat Porta uerba *ad lucem* quam diei lucem; crepusculinã, interpretatur: vna id Virgilij auctoritate satis habet confirmare, suggerit Scipio:

. . . . *fœlix in protinus illum*
Aequasset nocti ludum, lucemq; tulisset.

& *ante lucem*, idest ante Solis ortum, nempe, ut expressit Appianus de Bellis Ciuilib. lib. 2. *Ariminum prima luce occupat*: & expressiùs Lucanus lib. 1.

Vicinumq; minax inuadit Ariminum, & ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto.

& sic simul testimonia duorum Historicorum Porta coniungit ea ratione, ut utriusque dicti ueritas inconcussa sit seruanda.

At verò hæc lucis ad diurnam restrictio nullam obtinet necessitatem; siquidem lucis significatio ampla est, & Solarē nedum, verùm, & aliorum astrorum, & corporum hìc lucentium fulgorem significat; qua de re nemo sanus (arbitror) ambigeret: arctare itaq; lucis vocem ad diurnam est metaphora a genere ad speciem, &c. verùm quando res ipsa pro-

prietatem

prietatem non respuit, non est interpreti à proprietate recedendum; multo id minus cùm exigitur ex rerum, & verborū nexu (vt nunc) proprietas. In adductis siquidem Suetonij verbis sibi ex aduerso respondent *extinctis luminibus, & ad lucem*: at extincta lumina non nisi faces nostrates significāt. ergo ad lucem quoq; lumen humana factum ope importat.

Obtinet hæc *lucis* hoc loco ad diurnam restrictio necessitatem, tùm ex rerum, & uerborū nexu, atq; orationis parte, tum ex frequentissimo Suetonij usu, *ad lucē*, nōnisi diurnam intelligentis. facillimè hæc ad Suetonium excipiendum: lib. igitur 1. de Cæsaris luxuria in uarias Reginas. *Sed maximè Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucem sæpe protraxit*: Sabellicus exponit per integras noctes, non uerò usq; ad primum lucis radium. lib. 2. in Vita Augusti; de his, quæ ipse Octauius gerebat post cibum. *Si interruptum somnum recuperare (vt euenit) non posset, lectoribus, aut fabulatoribus accersitis resumebat, producebatq; vltra primam sæpè lucem*. Idem de xvij. præsagijs, per quę magna Octauij fœlicitas pręnosci potuit. *Infans adhuc, vt scriptum apud C. Drusum extat, repositus vespere in cunas à nutricula loco plano, postera luce non comparuit*. quia forsan cum laterna sublatus est; dixisset Scipio. Item lib. 4. de Caligulæ

ualetudine. *Ideòq; magna parte noctis, vigiliæ cubandiq; tædio, nunc thoro residens, nunc per longissimas porticus vagus, inuocare identidem, atq; expectare lucem consueuerat*. tunc temporis silices duriores, asperioresq; quàm anteà percussi, ac repercussi non ità facilè dabant ignem? De Sergio Galba lib. 7. de cibo & potu eiusdem. *Cibi plurimi traditur; quem tempore hyberno etiam ante lucem capere cõsueuerat*. cibum scilicèt capiebat antequam lychni accenderentur: ridiculè. lib. 8. de morte Othonis. *Arripuit duos pugiones, & explorata vtriusq; acie, cùm alterum puluino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quieuit; & circa lucem demum expergefactus vno se traiecit ictu infra læuam papillam*. vitam finiuit, dicendũ cum Scipione, Otho circa lucernam, uel eo tẽpore, quo circiter famuli solebant lucernas afferre: Obseruatione dignus Suetonius ipse, qui uerbum *lucis* ad diurnã, & Solarem semper refert; cùm tamen Astrorum, & corporum hìc fulgentium splendorem aliter exprimat; ueluti per lumina, ignem, & similia. In Cæsaris triumphis lib. 1. *ascenditq; Capitolium ad lumina quadraginta, Elephantis dextra, atq; sinistra Lychnuchos gestantibus*. In Caligula
lib. 4

lib. 4. de apparatu exercitus cōtrà Oceanum. *In indicium victoriæ altißimam turrem excitauit, ex qua, vt Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent.* Plura non addam; longum enim esset loca omnia heìc recensere. Ex rerum deinde, & uerborum nexu apertè constat hanc *lucis* uocem ad Solarem, & diurnam omnino reduci; in adductis siquidem Suetonij verbis sibi ex aduerso respondēt *post Solis occasum,* & *tandem ad lucem.* ex Plutarcho in Cæsarem *primis tenebris, & ante lucem*; necnon ex Appiano de Bellis Ciuil. lib. 2. *ipse sub vesperam, & prima luce.* Isaacus Casaubonus Animaduers. in Suet. lib. 1. ad hanc quæst. explicat: *lux à Sole est, & naturalis*: indè subiungit; *Quarè hìc etiam ad lucem non aliud est, quàm sub diei exortum, non vt quibusdam videtur, luminibus, quæ extincta fuerant, iterū accensis.* At si lux in hac historia pro lumine artificiali accipienda in sententia quorundam Commentatorum Suetonij, quos prosecutus fuit Scipio; *Ariminum* (ait Plutarchus) *ante lucem occupatum*, videtur significare illud captum fuisse antequam accenderentur faces, siue antequam è silice percusso emitterentur ignes; quod est absurdum. succurrit tamen

obie-

obiectioni Claramontius. Si de funalium luce Suetonium exponamus; ita enim & Cæsar ad lucem eorum poterit reperisse ducem, & deinde ad Rubiconem peruenisse, vt Suetonius, & ante lucem diurnam Ariminum occupasse, ut Plutarchus scribit; secùs qui fieri potest, vt ad lucem diurnam ad Rubiconem deuenerit, & tamen ante eam Ariminum occupauerit?

Hæc non foret conciliatio Scriptorum, sed dissidium; ac necessario ductu alter eorũ euaderet mendax. *Certè si Ariminum* (arguit Casaubonus) *cæpit Cæsar circa Auroram, non potest exactè verum esse, quod dixit Suetonius de reperto duce tantùm ad lucem*. idẽ est quod iacit Scipio. At, ut uidimus, in luce Suetonij non adsunt funalia, neq; Casaubonus & Scipio enuclearunt, vt optimè Porta, illa uerba *ad lucem* Suetonij propè Rubiconem, *&* *ante lucẽ* Plutarchi ad Vrbem Arimini; videlicèt *ad lucem* sub Auroræ initio, seu ad crepusculũ matutinum, idest *dubium tempus*, teste Varrone lib. 6. de ling. lat.) *noctis, an diei sit*. deinde ante lucem, scilicèt ante Solis ortum, hoc est prima luce, vt inquit Appianus.

Vt primum tenebris abiectis inalbabat
Dies.... Antiquus Ennius ex vj. *Annal.* Albescit autem mane dies, quia Sol suaptè natura albicans tenebras discutit, albamq; lucẽ

affert

affert mortalibus: ſic utiq; Matthius *in Mimiambis*.

Iam iam albeſcit Phœbus, & recentatur
Commune lumen omnibus, & voluptas.

Sic Virg: lib. 4. Æneid.

Regina è ſpeculis, vt primũ albeſcere lucẽ vidit.

Et Ferrarienſis Poeta C. 23.

Doppo vna lunga aſpettation, pur nacque
In Oriente il deſiato albore.

Lucanus ipſe exponit quod ſibi vult Porta.

Vicinumq; minax inuadit Ariminum: & ignes
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto:
Iamq; dies primos belli viſura tumultus
Exoritur, &c.

Quæ uerò erit neceſſitas, duo illa *ad lucem*, & *ante lucem*, primum ad lucem ope humana ſuſcitatum, alterum ad ſolare, uel diurnam referre? non ne hæc ſub diuerſis combinari poſſunt, ſalua hiſtoriæ antiqua fide? forſan uno contextu, ſeù uno eodemq; Authore *ad lucẽ*, & *ante lucem*, legitur, quod idcircò fuerit opportunum in ancipiti, duplicatoq; uerbo alter ad faces, alter uerò ad Solem explicare? minimè quidem. Suetonius circà Rubiconem indicat tempus *ad lucem*. Plutarchus illud Arimini reſeruat, ibiq; *ante lucem* manifeſtat:

quid

quid contrarij, dum uerba benè Scriptorum pensantur? ex ijs enim ipsummet Cæsaris factum, quoad substantiam referentibus licet eruere inter Rubiconem, & Ariminum proximam correlationem, & uicinitatem: tamen insequitur Claramontius.

Violenta sunt, quæ ad conciliandam repugnantiam retẽta sua ipsa explicatione Ariminensis Scriptor commẽtus est: non vacat omnia confutare; id vnũ considero quod ipse contendit, præpositionem (ad) significare propinquitatem, nõ tempus ipsum, *ad lucem* scilicèt significare prope lucem, non autem initium iam lucis: sed cum præpositio (ad) tempori apponitur id falsum frequenter erit, ad tempus enim venire non significat ante tempus. *Nos hìc te ad mensem Ianuarium expectamus*, non significat ante Ianuarium.

Ecquid Cesena, si *AD, ANTE* significat? Aldus in Scholijs Cõmentar. Iulij Cæsaris nũ. 6. in librum primum. *Ad Idus April.* ità se habet: *Vsitatius loquendi genus, AD, idest, ante diem; quod ab alijs quoq; obseruatum video.*

Tursellino de partic. lat. orat. fides non neganda: inquit ipse: *Præpositio (AD) pro vsq; ad sæpè tempus significat*; affertq; innumera exempla. Apud Iurisperitos habemus etiam præpositionem (*ad*) significare propinquitatem cum aliqua distantia l. *quidam hyberus .ff. de seruit.Vrb.præd.* vbi glos. Volpel. *de præposit. aduerb.* in dicti. *ad, n.* 1. Quod præcipuum in

capite

capite eruditiſſimus Vir conſiderat, ad ipſius pedes conſternatum deuoluitur. at illi ſufficit ſuimet Socratica auctoritas, quã Ariminenſibus offert;

ignoſcant mihi; nimia licentia in interpretandis auctoribus vtuntur.

Sibi uerò non conſulit, in falſa, & erronea identidem dilabendo: at ſequentibus præbe auditum.

Cæſaris celeritas, & diligentia non patitur, vt cum ab occaſu Solis, vt Porta, & Suetonius fatetur diſceſſerit Rauenna nocte hyberna, vt deinceps patebit, quæ tum maior erat horis 15. & triente, non niſi ad initium crepuſculi peruenerit; etiam ſi Luſus fuiſſet: nam vix is abeſt à Rauenna millia paſſuum viginti ſeptem, quod ſpatium ſeiuges hyemali etiam tempeſtate octo horis, & paucioribus conficiunt.

Notat Portam, ſimulq; Suetonium tanquàm falſa, ſeù uero nõ ſimilia referentes, ex duabus (ut mihi uidetur) ſuppoſitionibus: primò quòd uelociſſimum, ac continuò currentibus multiugis equis fuiſſet Cæſaris iter Rauenna Ariminum. ſecundò quòd illa ætate noctes Ianuariæ maiores extititerint horis quindecim & triente.

Primam probat codice ſuo, qui *multis*, non *mulis* habet.

Dico autem ſeiugibus potiùs, quàm quadriga Cæſarem

vectum, quod id verba Suetonij (*multis iunctis*) significat, licèt Beroaldus (*mulis*) legat: at codex meus (*multis*) habet, & non ineptè dum equos subintelligamus.

Sed fallit, quia in codicibus integris, legitimisq; (*mulis*) legitur, (*multis*) in nullo, nisi forsan in aliquibus triuialibus, & uitiatis (ut in codice Scipionis) nam è typis Basileæ, Parisiorum, Florentiæ, & emēdatioribus Lugduni, ac Venetiarum (*mulis*, non *multis*) cusum fuit. Sic legerunt præter Beroaldum Bernardinus Corius, Paulus Rubeus, Dionysius Athanasius, & Casaubonus. Et quidem mulæ, nam *mulæ viuere se ambulando*. Seneca ep. 87. ac *mula ad vehiculum*; ut & patet ex subsequentibus huius epist. *Quid ad rem pertinēt mulæ saginatæ unius omnes coloris? quid istæ vehicula cælata?* Lampridius in Commodo: *dedit & vehicula cum mulabus, & mulionibus, & iuncturis argenteis, itaut à conuiuio redirēt.* hæc Pamelius adnot. *in Tertull.* lib. 2. *ad vxorem* cap. 8. non abs re igitur Suetonius *post Solis occasum, mulis è proximo pistrino ad vehiculum iunctis, occultissimum iter modico comitatu ingressus est.*

Secunda uerò suppositio meliorem, clarioremq; desiderat explicationem: videndum .n.

est an tunc temporis mēsis Ianuarius correctus fuerit proprio loco repositus; nam uidetur ipsum Cæsarem nonnisi confectis bellis, actisq; triumphis annum disposuisse ex Suetonio, & alijs. non satis ergo de horis 15. & triente ex ingenio indicat Scipio; cum antea *dies paulatim labentes in diuersas incurrerint à temporibus suis tempestates*: ut apud Plutarchū in Cęsare.

At tertia sumptio in præsenti negotio falsa est, abesse scilicèt Pissatellum ab Arimino duobus de viginti millibus passuum: nam qua pergentes à Rauenna ad Ariminum illum transeunt, & qua tum transgressus est ipsum Cęsar, nunc decies circiter mille passus ab Arimino distat.

Ab ipsomet Claramontio, & Cæsenatibus pro Ariminensibus ad hæc habetur responsio. Cæsar Brissius in Relatione ad Clemētem viij. pag. 15. affirmat Pissatellum *nō lontano da Cesena più d'vn miglio*. Claramontius in principio Apparatus secundę partis ad Histor. Cęsen. pag. 17. ipsum propè Cæsenam bis mille circiter passus facit. siquidem è re nostra est detegere, quàm falsis vbiq; demonstrationibus Cæsenates utātur; cùm uerò describantur mille passus, uel bis mille circiter propè Cæsenam, sequitur ipsum Pissatellum abesse ab Arimino duobus de uiginti millibus passuum. Cæsena enim distat Arimino xx. mil. Qua uerò Cęsar pertransijt,

& qua pergentibus ab Arimino Rauennam, Pissatellus nunquàm occurrit; estq; ità perspicuum, & clarum, ut Cæcus ipse in Sabiniani amnem pedem inferre, non in Pissatellum, si illac transeat, fidem sit facturus. fauet his quod habet ipse Scipio in hoc apparatu Hist. Cęsenę pag. 23.

Vocatur hic *(idest Pissatellus)* Rico ab accolis vsq; scilicèt ad Flaminiam viam, & cum flumine Sauiniani iungitur.

Amnis ergo est Sabiniani, qui decies circiter mille passus, ab Arimino distat, cuius ostiũ in Arimin. Diœcesi: nihilq; idcircò ad Cęsenã: mos enim Geographorum est fluuios ex ostijs describere, Claramontij assertione: pag. 29. *in Apparatu 2. Cæsenæ Histor.* Pissatellus tributarium ostiũ habet in ditione Ariminensi, igitur erit quoq; Pissatellus Arimini. Hæc à Scipione sinistrè, confusèq; dicta nõ parum stomachi mihi, ijsq; inijcient, qui non assueti legerint.

Illud est palmare, Cæsarem pertransisse Rubiconem circà Martij finem: Porta aduersus Supplem. Chronicorũ Veruculi pag. 18. alibi id fuisse die 22. Martij videtur asserere. At longissimè à veritate abest; cùm Cæsar mẽse Ianuarij Rubiconem transierit, & Ariminum occupauerit, vt patens est ex Cõment. de bello Ciuili, & Epistolis Cicer. ad Atticum, & Epistolis Cæsaris, & Pompeij ibi insertis. miror in re tam obuia, & aperta hominem eruditum parum adeò vidisse. non nulla ex multis locis huc pertinentibus congeram.

Quibus

Quibus tamen Portæ dictum non improbatur; sed potiùs in ijs Scipio tuus secum seipsum uiderit preliantem. quis potuerit quæso ante emendatum annum precisè indicare Idus Ianuarias, & kal. Februar. cùm dies diebus se confuderint, haberenturq; hęc alio tempore, quàm Hyberno? sic legito apud Suetonium, in vita Cęsaris lib. 1. de ordinatione anni, & festorum dierum, &c.

Conuersus hinc ad ordinandum reip: statum, fastos correxit iampridem vitio pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neq; messium feriæ æstate, neq; vindemiarum autumno competerent: Annumq; ad cursum Solis accommodauit, vt trecentorum sexaginta quinque dierum esset, & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quoque anno intercaleretur: Quo autem magis in posterum ex Calendis Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem, ac Decembrem mensem interiecit duos alios; fuitq; is annns, quo hæc constituebantur, quindecim mensium cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat. Appianus Alex. de Bello Ciuil. lib. 2. *& annũ ad id ætatis inæqualẽ propter intercalares mẽses (nã ratione lunari vtebãtur) iuxtà Solis cursũ*

ordinauit,

ordinauit, authoribus Egyptijs.

Hęc uerò anni correctio post bellum ciuile, post deuictum, mortuumq; Pompeium. quā obrem uiderit Scipio, an in testimonium sint adducenda omnia illa exempla ab ipsomet reperta ineptiora ad singillatim tempus significandum.

Non poterat Porta ueriori methodo diem indigitare, qua Cæsar transgressus est Rubiconem, quàm tempus intercipiēdo à Lucano descriptum: Lucanusq; non poterat ipse pręcisū tempus demonstrare, nisi describeret Veris initium (poetico tamen more) lunarum ordine ad rei euidentiam, ampliioremquè metri modum; uidelicèt

Tum vires præbebat hyems: atq; auxerat vndas
Tertiam iam grauido pluuialis Cynthia cornu:
Et madidis Euri resolutæ flatibus Alpes.

Porta uerò aduersùs Supplementum Chronicorum Veruculi pag. 25.

Spone se medesimo il Poeta (e le più germane sposizioni de gli autori, sempre sono quelle stimate, che dalli stessi autori si raccogliono) perciòche per dare ad intēdere di quale stagione fauella col dire (luna terza, e piouosa) immediatamente soggionge.

Et madi-

Et madidis Euri reſoluta flatibus Alpes.

E non ſi può richiamare in dubbio, che gli Euri, venti Orientali, cominciano à ſpirare circa l'Equinozzio vernale à noi, e col fiato loro caldo, & humido, riſoluono, come ſi è detto, & inhumidiſcono l'aere, portando pioggie ſalubri. Tutta la ſcuola de gli Aſtrologi, conferma eſſere l' Euro vento Orientale (oltre ad Ariſtotele nelle Meteore, ne' Problemi, & altroue, onde Ouidio.

Eurus ad Aurorã Nabathæaq; regna receßit.

E Statio à due della Tebaide:

Qua latus Eoos Ephyres ſe vertit ad Euros.

Et vn'altro Poeta lo chiamò Indico:

Riphæus Boreas, aut Lybs, aut Indicus Eurus.

E queſto ſcioglimento nel principio della nuoua ſtagione inſegnò anche il Romano lirico nel primo del ſuo Cãzoniero, alla quarta, in dicẽdo.

Soluitur acris hyems grata vice veris, et Fauoni.

& inferiùs. *E che la Primauera, nella quale ſpirano queſti venti Euri, & Orientali ſia piouoſa, come la cantò Lucano, inſegnò à noue capi, e trentaſette particelle molto ſnocciolatamente Tolomeo.* Ac paulò poſt. *Et Ippocrate, al riferire del Cardano, alla ſpoſizione della trẽtanoueſima particella del ſudetto libro di Tolomeo, nel*

meo, nel lib. de Aere, & Aquis al ſecondo capo, diſſe: Ciuitates, expoſitæ Euro, ſunt ſimiles in qualitatibus his, quæ tempore verno procedunt. cioè humide. Si che appare, ch' ottimamente Lucano diſſe piouoſa la terza Luna dell' Anno dopò l' Equinozzio Vernale, humidi i fiati d' Euro, e sfaccitori delle neui Alpine: tutto à dimoſtrare la Stagione della Primauera, e non del Nouembre, che diſſe l' Autore, & à farſi intendere di qual tempo, e di quall' hora Ceſare partì da Rauenna, giunſe al Rubicone, e da queſto à Rimino.

Quàm ergò falſis propoſitionibus nititur ratio, quam ipſi pro Achille iactant? cum itaq; circiter xiij. diem Ianuarij tranſgreſſus ſit Rubiconem Cæſar, ex Plutarchi autem teſtimonio erat eo tempore (nondum anno emendato) ea die Solſtitium, nox in hac Regione fuit horarum 15. & m. 50. crepuſcula autem tũ horæ vnius, & minutorũ quinquaginta.

Vbìnam Plutarchus (nondum anno emẽdato) aſſerit Solſtitium eo tempore, ea die fuiſſe, qua Cæſar Rubiconem pertranſiuit? Nullibi ſanè. At adamuſſim quidem ad illam Portæ facit Cæſenatica opinio. cùm itaq; velit Scipio circiter 13. diem Ianuarij tranſitũ Cęſaris in Rubicone fuiſſe; Porta verò Lucanum ſecutus 22. diem Martij. Sed à die 13. Ianuarij vſq; ad 22. diẽ Martij, intercedunt dies 67.

& modò

&modò hi ad vnguem fuere, qui ad correctionem anni à Cæſare intercepti; ſicuti à Dione lib. 43. refertur his verbis. *annum Cæſar ad eũ, qui hodieq; obſeruatur, modum conſtituit, intercalatis ſeptem, ac ſexaginta (quamuis alij falsò plures perhibuerint) qui ad ſummam exactã requirebantur, diebus*. illa ergo, quæ menſe Ianuarij adnotabãtur (ijs adiectis, interpoſitisq;) in menſem Martium deuenere.

Conſiderent nunc Scriptores Ariminenſes, vtrùm Cæſarianæ celeritati adeò repugnaret decem circiter milliaria interuallo duarum horarum abſoluere, cùm Liuius lib. 27. ſcribat Philippum Macedonum Regem vno die milliaria ampliùs 60. contendiſſe, &c.

Repugnat equidem à Piſſatello Ariminum intrà crepuſculorum ſpatium peruenire: non ſunt enim decem circiter milliaria; ſed duo de viginti, ut ſuprà demonſtrauimus, & cunctis patet. Noto Viri perpetuam (ut libet) in rebus diſcrepantiam; crepuſculum namq; dilatat ad duas horas, iterq; Cæſena Ariminum reſtringit ad circitèr tantùm duodecim millia paſſuum.

Genus hoc arguendi, dum ſimul teſtimonia duorum Hiſtoricorum coniungimus ea ratione, vt vtriuſq; dicti veritas inconcuſſa ſit ſeruanda non eſſe vſq;quaq; firmum, &c.

Firmiora ergo, quæ ex Scriptoribus antiquę fidei ſimul

dei ſimul conciliantur, vel conciliari poſſunt, ſententijs euertere, ſenſu auertere, uerbis peruertere, vt in diſſidia ueritas euoluatur, perpetuòq; vaga oppugnetur?

Exemplis hoc confirmo. Hirtius in Commentarijs alloquutionem Cæſaris ad milites, qua dignitatem illis ſuam commendauit, Rauennæ factam eſſe dicit. At Suetonius Arimini coràm Tribunis Plebis eiectis, quos nondum adfuiſſe indicat Hirtius. Plutarchus dicit nocte, quę præceſſit Rubiconis tranſitum, viſum eſſe Cęſari, ſe cum matre coire: at Suetonius idem ſomnium alio tempore, & loco refert.

Commendatio dignitatis Cæſari anæ non ſemel in allocutionibus (ut falsò ſuſpicatur Scipio) ſed ſæpius eſt facta, & repetita; ita ex Suetonij apertis uerbis lib. 1. *Nam cum in alloquendo, exhortandoq́; ſæpius digitum leuæ manus oſtentans affirmaret, ſe ad ſatisfaciendū omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, &c. Sæpius*, & *ſemel* ſunt contraria.

Plutarchus uerò minimè ſibi certam fidem arrogauit de turpi Cæſaris ſomnio ea nocte habito, quæ præceſſit Rubiconis tranſitum; at vulgum authorem dedit, retulitq; relata: nēpe: *dicitur nocte, quæ tranſitum* Rubiconis *anteceſſit nefarium habuiſſe ſomnium, &c.* Sufficiunt duo hæc ad confutandam tui Scriptoris ſententiam, qui non eſſe admittendam huiuſmodi religio-

religionem diuersorum Historicorum dicta componendi perpetuò (cùm possumus) ac tuendi, affirmat.

DVODECIMA RATIO.

Noto in eo duo solùm. superuacaneum existimo leuitatis notam sæpius repetitam, qua nullo discrimine cæco impetu in Portam fertur Scipio, eidem Scipioni inferre. Satis uidetur Portam non uiuere, quem uiuentem secùs ipse Scipio est allocutus: In Apologia pro Antitychone suo aduersus Io: *K*eplerum hæc habet in Præfationis initio:

Post diuturnam expectationem libri à Io: Keplero aduersùs Antitychonem meum scripti, de quo pluribus anteà mẽsibus audieram, tandem studio, & authoritate amplissimi Viri Traiani Guiscardi, Montisferrati pro Serenissimo Duce Mantuæ Magni Cancellarij per Malatestam Portã Ariminensem præclaræ eruditionis, & doctrinæ Virum, mihiq; amicissimum in manus meas peruenit, &c.

Primùm, scilicet repeto repugnantiam inter arguentis dicta: in eo enim argumento concedit Rubiconem ibi à Plinio dictum esse Lusum: at postea in supplemento fatetur à Plinio Lusum non Rubiconem, sed Plusam vocatum.

Quia uana repetitio, ad ea, quæ supra dixi pag. 45. & 46. ire ne graueris: non arbitraberis sanè prima verba à posterioribus propelli.

Secundum, quod in censuram cadit, est id viri dictum. Ciuitatem quamq; à Geographis duobus fluminibus definiri exemplo Cæsenæ, quæ a Strabone tum Isapi, tum Rubicone determinatur: at fallax est argumentum pęnes Logicos ex particulari vniuersale colligere.

Patet hanc fuisse inductionem à Porta, qui arbitratus est, te, Cæsena, hoc modo dignosci à Strabone; sicuti Geographorum mos est cum amnibus Ciuitates ponere; & quia de te inter antiquos rara mentio, idcircò hęc necessaria ad Isapim, & propè Rubiconē indicatio, ut ab ipsa amnium notitia demonstrareris: & hæc est in sensu Portæ inductio, quæ fit pluriū particularium, ut inde uniuersale colligatur, videturq; optimum genus argumentationis. Sed iam vidimus, te minimè Ciuitatem ibi à Strabone commemorari, sed in serie fluuiorū Senam, uel Cæsenam eo modo, quo suprà declarauimus.

Interim autem satis sit Ariminensibus Ariminum offerre, quod ab eodem Strabone nonnisi flumine Arimino determinatur. *Habet autem* (inquit) *Ariminum Portum, & eiusdem nominis Amnem*.

Videamus tamen quantum fidei Claramōtio adhiberi oporteat, de Ciuitate Arimini tā absurde sentienti, ac tam liberè absurda prædicanti.

Quænam ergo celebritas Arimino tribuitur à Strabo-

à Strabone, cùm lib. v. eam collocet inter celeberrimas Vrbes; *inter has* (inquit ille) *&* *Ariminum sunt Parma, Mutina, Bononia*; si tantùm flumen, & portum ipsa habuisset?

Quid uerò *amplam Vrbem* in Cæsare, *& magnam* in Pompeio dixerit Plutarchus? Quid Appianus Bellor. Ciuil. lib. 4. inter Italiæ præcipuas recenserit, quam noua eò Colonia à Triumuiris, C. Octauio, M. Antonio, & M. Lepido, destinaretur? Ad quid Zosimus lib. v. quum Alaricus Gothorum Rex, circa annum Christi 357. in Italiam uenisset, *Vrbem Flaminiae magnam* dictauerit? Procopiusq; de bello Italico contra Gothos lib. 2. pag. mihi 543: Vrbem Ariminum tanta existimatione dignã, propalauerit? An non legimus: CIVIVM SPLENDIDIDISSIMVS ORDO ARIMINENSIVM multiplici antiquitate lapidum Arimini, & alibi, ex quibus unũ appono Ferrarię in Ædibus olim Franc: Girardini expositũ?

C. VALIO
POLYCARPO
ORNAMENTA. DECVRIO
NATVS. INLVSTRATVS. A
SPLENDIDIDISSIMO, OR
DINE.

DINE. ARIMIN. PATRON
VII. VICORVM. ITEM. COL
LEGIOR. FABR. CENT
DENDR. COLON. ARIM. &c.

Nonne euidentiſſimè patet Ariminum Vrbem in ampliorem ſitum, longeq́; maiorem quàm his temporibus olim extitiſſe? probat uetuſtas Lapidum, demonſtrantq́; ipſi adhuc quanta fuerit dignitas, & amplitudo Vrbis, quam modo reſpicio non ſine mœrore in ſuimet quaſi compendium redactam. Diſtributa enim fuit Vrbs in vij. pręcipuos Vicos; ut ex eiſdem inſcriptionibus perclarè diſpicitur, quarum complures memorantur VICANI VICORVM VII. ex quibus III etiam in diuerſis inſculpta nomina uiſuntur. Integra pono monumenta, quęſo tibi ne, Cęſena, ſit tędio.

I.

L. SEPTIMIO
LIBERALI
VI VIR. AVG.
VICANI VICI GERMALI OB
MERITA EIVS QVOT DECVRION
ET VICANIS VICOR. VII. SING

IN

IN ANNOS XIII IN PERPET. REI
ET IN EAM REM FVNDOS XXI
OBLIGARI IVSSIT QVORVM
PATREM VI LEGIS FLAC. NOMIN
DEDVCTAM AB TVTORIBVS
SEPTIMIAE PRISCAE MATRIS
SVAE LEPIDIAE SEPTIMINA
POPVLO CONCESSIT.

II

M. VETTIO M. F
ANI VALENTI
IMP. CAESARIS NERV
TRAIANI OPT. AVG. GER
DACICI PART. II VIR. QVINQ
PRAEF. FLAMINI AVGVRI
PATRONO COLONIAE
VICANI VICI AVENTIN
OPTIMO CIVI
PATRONO SVO.

III

C. MEMMIO
C. F. AN
MARIANO
FLAM. DIVI CLAVD
II VIR.

II VIR. III VIR
CVRATORI AEDIVM
Q. ALIM. ADARICAM
VICAN. VIC. VELAB
PATRON OB MERT. EIVS
CVIVS DEDICAT. SINGVL
N VIII. DED
L. D. D. D.

Hęc in lapidibus inuentis propè Portam S. Andreę. GERMALVS, uerò AVENTINVS, & VELABRVM, partes erant Vrbis Romæ. Ad huius igitur (ut innuit Cluuerius) exemplum Ariminenses suam quoq; Vrbem in VII. parteis diuisisse uidentur.

Ex duodecim Colonijs, quas Liuius Drusus Tribunus pleb. deduxit sine onere pensionis, Ariminum fuit. De alijs enim statutum erat, ut singulæ populo Romano pensionem penderent. Duodecim igitur Colonię (ut Ioannes Tislinus explicat in Orationem Cic. pro A. Cecinna) quasi per excellentiam nominabantur, quòd pręter cęteras à pensione essent exēptæ. Sunt hæc Ciceronis uerba. *Silla ipse ita tulit de Ciuitate, ut non sustulerit eorum nexa, atq; haereditates. Iubet enim eodem iure esse, quo*

se, quo

ſe, quo fuerint Ariminenſes. Quos, quis ignorat, duodecim Coloniarum (iure) fuiſſe: & à populo Romano hæreditates capere potuiſſe. Si uerò Ariminenſes tantùm Portum, & Flumen habuiſſent, ad quid ipſius Ciceronis mœrens teſtimonium? *Et quò alacrior redderetur exercitus propoſitis victoriæ præmijs, præter alia donatiua promiſſæ ſunt eis Coloniæ XVIII. Italicarum vrbium tàm opibus, quàm agri bonitate, ac aedificiorum pulchritudine praecellentiũ: quarum vrbana, ac ruſtica praedia non ſecùs, quam bello capta, diuiderentur. Inter has eminebant, Capua, Rhegium, Venuſia, Beneuentum, Nuceria, Ariminũ, Vibo Valentia: atq; ita pulcherrima Italiae pars militibus adſcripta eſt.*

Non ne verè ſomnia ſunt Scipionis, cùm ipſe te, Cęſenam, Senam auctoritate Liuij, atq; Galliæ Regiam fecerit? Quid tuus Claramontius, cùm Ariminum totius Galliæ caput, ac Principem in ipſo Liuio ſine vitris cõſpiciet? quod, ut fiat apertius, eiuſdem Liuij verba ſubtexam. Secundũ lib. Decadis quartę hic auctor ita inchoat.

Conſules, Praetoresq; cùm Idibus Martijs Magiſtratum inijſſent, Prouincias ſortiti ſunt.

L. Lentulo Italia, P. Iulio Macedonia, Praetoribus L. Quintio Vrbana, C. Bebio Ariminũ, L. Valerio Sicilia, L. Iulio Sardinia euenit.

Huic ſententiæ licèt Bononienſis Deſcriptor Italiæ minùs ſubſcribat, ſed potiùs Blondum Foroliuienſem carpat, tanquam non intelligentem Liuii dicendi uſum, nomen Vrbis pro ipſa Prouincia uſurpantis ſæpiùs: errore tamen non paruo deceptus eſt, non uidens eundem Liuium lib. octauo Decadis tertię hãc dubitationem diluiſſe penitùs dicẽdo. *Tum Praetoriae Prouinciæ in ſortem coniectae, Vrbana Gneo Seruilio obtigit: Ariminum (ita Galliam appellabant) Spurio Lucretio, Sicilia Lucio Aemilio, Gneo Octauio Sardinia.* quibus uerbis nonne apertiſſimè enuntiat, Gallię Prouinciam Ariminum appellatum fuiſſe?

Antonius Auguſtinus Epiſcopus Ilerdenſis, qui & Archiepiſcopus Tarraconenſis fuit ex lib. de familijs Romanorum in Lucretia familia hæc adnotauit. *SP. Lucretium Aedilem Plebis creatum Praetorẽ in an. DXLIIX. Ariminum, ſiue Galliam ei Prouinciam obtigiſſe, necnon alterum SP. Lucretium Praetorem Hiſpaniam ulteriorem anno DXXCI. Prouinciam obtinuiſſe.* Quæ Arimini Prouincia

deinde

deinde tractu temporis in Pentapolim conuersa est: Damasus Papa *Gaudentium Sanctũ cum Legatione direxit Ariminum Pentapolim.* ut legitur in antiquo codice M. S. asseruato apud Nob. Archiconfraternitatem S. Hieronymi Ariminen. *de vita S. Gaudentij*. Extat vulgata illa totius ferè Italiæ confirmatio donationis, quam Sedi Apostolicę à Carolo Magno D. Petro, ac successoribus olim pręstitam, recepit Ioannes xij. ab Othone 1. Imperatore, de uerbo ad uerbũ relatã à Posseuino in Hist. Mãtuæ, & à Baronio tomo x. sub anno 962. in ipsaq; Cæsar habet *Pentapolim*, uidelicèt, *Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Auximum, Hæsum, Forum Sempronij, Montem Feltri, Vrbinum, & Territorium Balnense, Calles, Luceolos, & Eugubium: cum omnibus finibus, & territorijs ad easdem Ciuitates pertinentibus*. In Diplomate uerò Leonis falsò Viij. (quippe qui Antipapa extitit) quo dicitur concessum Imperatori Regnum Italię, *Pentapolis* uice, *Ducatus Arimini* scriptus legitur his uerbis. *Ducatum Arimini, Concã, Montemferetrum, Montem Carpineum, seù Olympicum, Castrum ex forij, Bobium, Eugubium, Vrbinum, Forum Sempronij, Callum, & Seno-*

& Senogalliam, Anconam, Auximanum, Besam, &c.

Ex his conijcitur, quid sit Ariminū, quidue fuerit; licèt præ nimia eius vetustate multa multis ætatibus obscura recondantur; quum præcipuè eius initium, seù à quo sumpserit exordium, adhuc Ariminenses lateat. Multoties enim Ariminum Colonia deducta, non autem tum condita. *Non ipsas tunc demum Ciuitates, idest Vrbes, condiderunt; sed Colonias tantùm deduxerunt*. exponit Phil. Cluuerius; sequiturq; lib. 3. pag. 98. Hist. Cæsen. ipse Claramont. non ergo à Romanis condita; neq; etiam certò à Comitibus Herculis, à quo (ut opinio est Catonis) cognomē habet. Probat enī Cato à cognomine; quòd ei uidebatur sufficiens argumentum. Ariminum enim Arabicè, est id quod *Leo*, siuè *Hercules ipse numerans festinantes*, scilicèt ad expeditionem contrà tyrannos Italiæ. *Sed Cato, ac quidam, quia nō habent aliud* (inquit Annius) *ad latinam originem recurrunt, quasi priùs fuerit latina lingua, quàm nobilis, & antiquissima barbara; & Oppida splēdidissimæ antiquitatis, aut nouitia, aut græcula faciunt, & quidem falsò*. Alia recentissima, absurdaq; Petri Leonis Casellæ

de primis

de primis Italiæ Colonijs opinio fuit: ait enim *Ariminum ad maris littus dexterũ, & ea vrbs nobilis, de qua varij quidem varia, vox certè sonat exaltatam mœnibus, & turribus, Mino duce, Coloniam. Minus itaq; siue à minoritate nascendi; nam vltimo loco genitos, ab ipso natali,* Principios *dictos, & regnantes diximus Cranum, & Cranam, vel à minoritate staturæ, vel à minandi officio, &c.* Nequè iccircò affirmandum, ab Vmbris, ut & Rauennã, Arimini Vrbẽ fuisse ædificatã, nã expresse scribit Strabo: *Ariminum Vmbrorum est Colonia*, Vmbrorum uerò gens, teste Plinio lib. 3. cap. 14. *antiquißima Italiæ existimatur, vt quos Ombrios à Græcis putent dictos, quòd inundatione terrarum imbribus superfuissent.* Hinc etiam Herodotus lib. 1. antiquiores eos facit Etruscis. Ergo indubitatum ante Diluuium extitisse Ariminum, quod post aquas Vmbri, idest Noe, uel eius filij deduxerunt Coloniam. Verùm, ut hæc fortunæ bona, quæ maxima fuerunt, non omittam, Augustus ille, qui Deus habebatur inter homines, post Romam adeò in hanc Vrbem apertæ beneficentiæ, & amoris desiderio flagrauit, nihil ut magis optare uideretur, quàm ut hanc omni ho-

norum, &

norum, & bonorum genere, excoleret, atq; exornaret. Hinc igitur in ueteri quadam inſcriptione uocatur COLONIA AVGVSTA. nempe PATRONO COL. AVG. ARIMIN. Hincq; à noſtris Ciuibus ſignata numiſmata, quæ huiuſmodi formæ non pauca è noſtro ſolo effoſſa, circumferuntur.

Sunt Boues ſignum deductæ Coloniæ: teſte enim antiquiſſimo Varrone, *iunctis bobus Tauro, & Vacca interiore aratro circumagebant ſulcum. Hoc faciebant religionis cauſa, die auſpicato, vt foſſa, & muro eſſet munita. Terram, vndè excalpſerant, foſſam vocabant, & introrſum factum murum: poſtea quod fiebat orbis, Vrbs.* Plutarchus item in vita Romuli hęc reliquit. *Deindè in figuram circuli circumſcripſit Vrbem. Ipſe autem Princeps condēdae nouæ vrbis, aratro, vomere æreo præfixo,*

fixo, iunctisq; sexu dispare bobus, ipse boues agens, fixis terminis profundum circumducit sulcum, &c. Hoc idem significant bouis, & vaccę capita in media luce ex utraq; parte Arcus Augusti.

Ex XXVIII. Colonijs ab ipso Cęsare in Italia deductis, hanc prę cæteris muro perpetuo muniuit: ex antiqua inscriptione.

IMP. CAESAR DIVI IVL. F. AVG. PONT. MAX. COS. XIII. TRIB. POT. XXVII. PP. MVRVM DEDIT CVRANTE L. TVRNO SECVNDO APRONIANI PRÆF. VRBIS F.

ACTEIO V. C. CORECTORE FLAMI. ET PICOENI.

Cùm verò uias omnes sternendas decreuisset, uiros qui triumphum egerant, operi præposuit, ipse autem sibi Flaminiam desumpsit, cui ad honorem signata numismata, fuerūtq; statuæ equestres, & arcus superimpositis statuis; ut Dio, & antiquitatis monumenta confirmant. Suet. lib. 2. cap. 3. *Quò autem,* inquit, *faciliùs vndiq; vrbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triūphalibus viris, ex manubiali pecunia*

sternen-

sternendas distribuit. Dio lib. 53. *Anno eo, quẽ supra demonstrauimus, cùm videret Augustus vias extra Vrbem aliquandiù neglectas difficilia itinera exhibere, reliquas patrum quibusdã proprijs sumptibus reficiendas mandauit. Flaminiam, quoniam ea ducturus erat exercitum, ipse procurauit; estq́; ea statim instaurata; ac ob id statuæ Augusti sunt super aras in Ponte Tiberis, & Arimini positæ.* Ad Dionis autem locũ mirificè faciũt hęc duo numismata: in primi una parte Augusti imago signata est, adscripto titulo S.P.Q.R. CAES. AVGVSTO. In altera suprà pontem arcus impressus est, & super arcum triumphalis currus cum inscriptione, QVOD VIAE MVN. SVNT. hoc est, quòd uię munitę sunt. In secundi prima parte eiusdem Augusti imago signata, ut suprà adduximus, ex aduerso autem duo Arcus, super quos statuę equestres, & trophęa militaria; litteris ijsdem QVOD VIAE MVN. SVNT.

Alia mul-

Alia multa prætereo, ne volumen faciam: Verùm è re nata, cursimq; hæc dicta sunt.

Portum Arimini præcipuè recenset Strabo, quia præcipuus ille quidem, & singularis erat in hac ora maritima: non aderat tum consimilis pro mercatura, & nauigijs tutissima statio; nondumq; Traianus Portum Anconæ instituerat. Hunc verò fabrica marmorea condecorauit Sempronius Sophus, quo & Appio Cæci filio Consulibus Ariminũ missi Coloni. *Velleius Paterculus lib.* 1. Annus hic fuit ab Vrbe Roma condita 485. ante natum Iesũ 268. Hunc tamen ijsdem marmoribus expoliauit Sigismundus Pandulphus Malatesta non alio iure, quàm genio (non VOTO dicam) Templum construendi, quod veriùs expiraret gentilitatis famam, quàm Christianitatis honorẽ: Sic nomini suo illud deuouerat ãbitio, per quã illi submouere lapides è Portu, multaq; alia delere patria monumenta, quibus vetustas olim commisit Stylographiam, ingrato licuit.

At benè Strabo rem viatoribus, exterisq; notissimam, uel potiùs quod cuiusq; interest notatu dignum, ad omnium famam exposuit. *Habet enim* (inquit) *Ariminum Portum.*

DECIMA TERTIA RATIO.

Succedunt aliæ duæ (pace eorum dixerim) ridiculæ rationes. erit ergo decima tertia, quam Scriptor ducit ex venditione Vgonis Maltaleonis Malatestæ facta. Venditionis sunt verba. *Ego Vgo Maltaleonis do tibi præsenti in Christi nomine Malatesta emptori pro te, & tuis Hæredibus titulo meræ venditionis, concedo tibi quicquid habeo, vel de cætero habere spero in Castro Scorticatæ, & in eius Curia, & insuper quicquid habeo inter flumen Mariculæ, & flumen Rubiconis à littore Maris, vsq; ad Castrum Soliani: & hæc omnia precio centum aureorum, & decem insuper librarum.* Argumẽtum indè elicit: si Rubico esset Pissatellus noster, tantum agri tam exiguo pretio nullo vnquam tempore par esse potuisse; idcircò intra Lusi flumen restringendam venditionem. proindè ei flumini Rubiconis nomen assignandum. Et potuit supina adeò interpretatio in animum docti Viri surripere? quasi Vgo vendiderit quæcunq; inter duo flumina Ariminum, & Rubiconem continerentur: non autem, quæ solũ in eo tractu possideret ipse, cùm tamen apertè in verbis exscriptis legatur, quicquid habeo, non verò quicquid iacet. Adhuc verò potest ne is sibi persuadere quicquid inter Lusum, & Ariminum fluuium continetur posse pretio centum circiter aureorum, vt iusto, liceri? Solum Oppidum S. Archangeli, quod in eo tractu continetur, quanto pluris valet? Nollem virum grauem pro amore positionis, & Patriæ adeò hallucinari.

Porta aduers. Supplem. pag. 14. probat Vgonem non vendidisse bona ultrà Lusum, & Solianum, scilicèt usq; ad Pissatellum; quarè dicit. *& è verißimo, che trà la Marecchia, e Luso allhora Rubicone non entra altro fiume, e la vendita è di quanto si restringeua trà i sopranominati*

minati duoi confini dal lito del mare ſino à Sogliano [* Et certo certius,citràq; omne dubiũ eſt , interuallum quod inter Maridam, Luſumq; tum Rubiconem intercedit, nullo alio flumine diſterminari; venaliſq; contractus totum id, quod ijs duobus fluminibus, mari, & Soliani caſtro definiebatur,comprehendit *] ergo non ultrà, quia *incluſio vnius, eſt excluſio alterius* uulgata regula. At ſi Vgo habuiſſet, uendidiſſetq; à flumine Mariculæ uſq; ad Piſſatellum, quod ſpatium eſt duorum de uiginti millia paſſuum, equidem, ut Porta innuit, *troppo altro prezzo ſarebbe corſo*. [* certè aliud pretium maiori ſumma foret numeratũ *] quæ uerba ſonant tacitum relatiuum, & tacitam comparationem, nempe argumentatur Porta à minori ad maius, & à ueriſimilitudine: ueriſimile namq; eſt Vgonem uendidiſſe quicquid haberet inter Mariculam,& Luſum pro ſcutis centum, &c. quia minus eſt, quàm protendi dictum uenditionis ſpatium ad Piſſatellũ; ſicutì inueriſimile uidetur, quod Vgo uendiderit uſq; ad Piſſatellũ, quod eſt maius. At Vgo non habuit bona ad Piſſatellũ,& ſi habuit nõ uendidit, cũ enucleatè cõſtet uendidiſſe q̃dquid haberet in re,uel in ſpe ex Caſtro

Scorticatę,& in eius curia,& insuper quicquid haberet inter flumen Mariculæ, & flumē Rubiconis à littore Maris, usq; ad Castrum Soliani. Pissatellus non decurrit à littore maris usq; ad castrum Soliani, sed Lusus: Pissatellus etiā nunquam aquas deposuit in Mare, sed iungitur alteri fluuio antequam in Mare errumpat: ergo Pissatellus non est uerè ipse Rubicon.

Insuper agit Claramontius in pretium, an sit exiguum, an iustum, *solum Oppidum Sancti Archangeli, quanto pluris valet?* (ex Chyrographo non habetur, quod bona fuerint allodialia, feudalia, siuè mixta) omnia hęc recēsita extrà rem; quia nunquam Porta somniauit quærere, an contractus prædictę venditionis rescindi possit ex lęsione iniusti pretij iux. tex. in l. 2. C. *de rescindenda vend.* sola intentio Portæ fuit probare Pissatellum non esse inter Mariculam, Lusum, & Solianum, & consequenter non esse Rubiconem, sed Rubiconē esse Lusum, cùm ipse solus sit inter Mariculā, & Solianum. At præterea vndenam Scipio desumpsit, Portam huiusmodi interpretationē supinam habuisse, *Quasi Vgo vendiderit quæcumq; inter duo flumina Ariminum, & Rubiconem continerentur?* cùm sint adducta pręcisa

Instrumenti verba, ad quæ relata non secus ipse referens sentit, uideturq; non ulterius dicere, nec cogitare, quàm quod uerè in relato ipso continetur l. *asse toto* .ff. *de hared. instituẽd*, decis. 397. n. 3. p. prim. *recent*. & quod uerba sunt intelligenda secundùm subiectam materiam, & non cauillanda l. *si vno*. ff. *locat*. cum similibus; & non debere trahi ad sensum non extraneum glos. *fin*. in cap. *in intelligenda, de verb. significat*. Insulsa sanè cõclusio. *Quasi Vgo vendiderit*, *&c*. sunt etenim omnia hæc per Claramontiũ adulterata ad decipiẽdos Lectores, ad illosq; trahendos in eius falsã opinionẽ.

At neq; longe ab hac nota abest Ratio xiiij. quam elicit ex versu Frizolij de se dicentis. *Non infimus accola Plusæ*. Natus is siquidem est in Frizolij pago, quem Lusus alluit. interpretatur Ariminensis Scriptor sensum Frizolij esse, etiã si in eo humili loco esset ortus, tamen eo quòd Plusa sit Rubico fluuius celebris, se quoq; eius celebritatis esse participẽ.

Hæc Porta in Epist. ad Clementinum pag. 93.

E questo disse molto nobilmente il dottißimo Sig. Lorenzo Frizzoli già Canonico di questa Cathedrale, e poi tanto stimato dalla felice mem. di Gregorio xiij. il quale descriuendo la villa di Frizzole bagnata dal fiume Luso, antico Rubicone, disse, Non infimus accola Plusæ, *volendo alludere, che se bene era nato in quella villa,*

non era

non era però nato in luogo abietto per la fama del Rubicone antico, hoggi Luſo, come famoſa diuenne la villa del Chiurlo per la battaglia ſeguita frà Baiazette Ottomano, e Selim ſuo figliuolo, la doue prima era oſcuriſsima: Sò bene, che ſi ſono viſti alterati in queſto luogo i verſi del Frizzoli, facendoſi dire: non vilis accola Apprusæ, *da cui non sà, che per la ſillaba falſa, il verſo non può dire* Apprusæ, *mà* Pluſæ.

[* Hoc elegantiſſimè innuit eruditiſſimus Laurentius Frizzolus priùs inter huius Cathedralis Canonicos conſpicuus, dein in exiſtimatione Gregorij xiij. magnam habens partem, qui carminibus Frizzoli rus Luſo irriguum celebrans cecinit: *Non infimus accola Pluſæ*: tacitè inferens ſe licèt ruri, non tamen humili, obſcuroq; loco progenitum, vt potè ex inclyto Rubicone patria ſibi famam vindicante: quod itidem Pago Chiurli priùs omnimodę famæ experti ex Baiazetti, Selimq; eius filij Othomannorum pręlio contigit. Nec ignoro Frizzoli carmina inſciorū cenſurā paſſa, ꝓ veris ſuꝑiùs relatis adulterina hęc uerba,

Non vilis accola Appruſæ, repoſita geſtaſſe, nec Cenſor nouit ex ſyllabæ numero vitioſa eſſe verba *]

At oportet excitare manes Frizolij, & ab eo tam reconditum sensum haurire.

Lazarum tamen resuscitatum quęsierunt Iudęi interficere: si nihil eorum, quę audimus, & quæ uidemus certi est, nihil proindè nobis miraculi loco erit.

Frizzolus Mons dicitur, vno tanto milliario distans à Soliano: ob quam uicinitatem Laurentius Frizzolus, Solianensis è Patria appellatus: cognomen uerò Frizzoli è pago, in quo natus, sibi ipse desumpserat. At satis iam demonstratum, satisq; dictum de Soliano, ad illa uerba *à flumine Rubiconis vsq; ad Castrũ Soliani* descriptum esse Lusum, non Pissatellum, qui nullo modo Soliani Castro adaptari potest.

Nam si laudem ex Rubicone quæreret, ne valde reprehẽdendus esset, qui nomen Rubiconis vnde laus tota promanasset, reticuisset, & in ignobile nomen Plusæ commutasset.

Hæc conclusio adamussim in Cæsenatium censuram, & reprehensionem cadit, qui vniuersi ex Rubicone laudem quærunt, & tamen nomen Rubiconis, unde laus tota promanat, perpetuò reticuerũt, ac in ridiculum, ignominiosumq; nomen *Pissadelli* commutarunt; hęc ediscimus ex statutis perãtiquis, ex annalibus

uetustis,

vetuſtis, ſcriptisq; omnibus Ciuitatis Cæſenę; in his ſemper *Piſſadellum* habebis.

XV. RATIO.

Exciderat demùm alia Ariminenſium ratio, quam ex Arioſti auctoritate deducunt, qui celebrans Geneuram Malateſtam tum Arimini Principem, eam illi virtutem tribuit, vt Cæſarem pacatura fuiſſet, ne Romæ bellum inferret, libertatemq; Patriæ opprimeret ſi ea tempeſtate vixiſſet.

Se à quell'etade ella in Arimin' era,
Quando ſuperbo de la Gallia doma
Ceſar fù in dubbio s'oltre la riuiera
Doueapaßando inimicarſi Roma,
Crederò, che piegata ogni bandiera,
E ſcarca di trofei la ricca ſoma,
Tolto hauria leggi, e patti à voglia d'eſſa;
Ne forſe hauria la libertade oppreſſa.

Quoniam verò meminit hæſitationem Cęſaris in Rubiconis Ripa, colligunt indè fuiſſe in ditione Arimini Rubiconem; ſecùs ab re Arioſtum ibi loquutum. At quæ vis quæſo, quę neceſſitas rationis?

Hìc ex Arioſto vim argumenti eludit Scipio tuus uel diſſimulans ipſe, uel non aduertens in conditionali Poetæ Portam non inſiſtere, ut potè qui totum robur collocet non in hæſitatione, ſed in tranſmeatione fluminis, cui Cæſar non ſe commiſiſſet, ne Genebriæ ditioni uim inferre uideretur, ad quã Rubiconis dominium

minium ſpectare præclarè demonſtrat · idq; non ineptè colligitur à Porta in Epiſtola ad Clementinum pag. 103. Hiſt. *Che ſe di Rimino non foſſe ſtato il Rubicone, mà di Ceſena, ſarebbe ſtato vn ſpropoſito il voler lodare quella Signora dà queſta atione di Ceſare.* [* Ab re enim fuiſſet Heroinę illi encomium quærere ab hoc Cæſaris facinore, ſi, non Ariminenſis, atquì Cæſenas foret Rubicon *]

Cur etiam ſi in ripa Anemonis anceps pariter fuiſſet Cęſar, non tamen poſſet eam vim tribuere formæ, & virtuti ægregiæ illius Hęroinæ, qua Cæſaris ferociam ſedaſſet, & in gratiam cum patria reddidiſſet?

Quid Anemon ad Ariminenſem Genebriā? & ſi Cęſar ibi ſubſtitiſſet, quì Arioſtus ad uenerationē Genebrię id tranſtuliſſet? Rubicon uerò, cùm illius eſſet actionis, optimè pati poteſt argumentum. Præterquam quòd (ut uidimus) correlationem, & annexionem habent Rubicon, & Ariminum inter ſe adeò commixtam, mutuamq; propter non ordinariā uicinitatē, atq; proximitatem, ut quæ genericè in Cæſaris rebellionem de uno referuntur, eadem in altero prædicentur, & indiſcriminatim iſta actio Arimino, & Rubiconi tribuatur. do exēpla: Sidonius epiſtolar. lib. 1. epiſt. v. *Hinc Ariminum, Fanumq; perueni: illud Iuliana*

Y rebellio-

rebellione memorabile: hoc Asdrubaliano funere infectum. & tamen non Arimini, ſed meas ad undas initium habuit Cæſaris rebellio: quia ille tunc primùm ſuæ prouinciæ fines egreſſus, ait Dio Rom. Hiſt. lib. 41. Iulius Cæſar Scaliger Ariminenſem Vrbem de ſe ipſa loquentem ſic per proſopopęiam inducit:

Priſca fui quondam ciuilis meta furoris:
Sed non fortunæ meta futura fui.
Non tunc arma togæ, non ceßit laurea linguæ;
Cæſaris eſt facere, haud ſub Cicerone loqui.

Ludouicus Tingolus nunc Patriæ ſplendor, qui ſociali fœdere Aganippęas vndas meis ſuauiſſimè immiſcet, Alphonſo Littæ Præſuli inſigni, Ariminenſem Vrbem tunc temporis fœliciſſimè moderanti, ſic olim Diſtichon litauit.

Ne ſperne imperiū parui Rubiconis ad vndas;
Tibridis hinc Cæſar ſceptra ſuperba tulit.

Iis ſubſcribit de Symbolis Heroicis è Societ. Ieſu ornatiſſimus ſcriptor Sylueſter Petra Sancta Romanus lib. 3. *Coniicio id etiã, quia cum pollicitationibus magnis Cæſar milites ſuos adhortaretur, vt Arimini tranſirent Rubiconem,*

& cum

& cum digito exserto, surrectoq; promissis fidem faceret.

Prætereà non quærimus hìc, cuiusnam fuerit Rubico: sed quinam fuerit.

Ab re quæsitum: Porta enim non eò tendit, ut inquirat quinam fuerit Rubicon, sed cuiusnã fuerit. Eius uerba iterum do: *Che se di Rimino non fosse stato il Rubicone, mà di Cesena, sarebbe stato vn sproposito, il voler lodare quella Signora da questa attione di Cesare*. Epilogum postea inijt; *Da quanto adunq; hò fin quì ragionato, non posso raccogliere, senon che l' antico Rubicone è sempre detto vicino à Rimino, e Rimino presso al Rubicone, e che Cesena non ci hà che fare:* & deindè subsequitur, *e parmi poter conchiudere, che l' Alberti, li Signori Cesenati, e chi tien con loro pensiero, che il Pissatello fosse il Rubicone, sono errati, e non quelli, che dissero fosse la Plusa, hoggi Luso.*

Memini nunc Scriptores rursùs Ariminenses ex auctoritate Lucani interpretum asserere fuisse quondam in Portu Arimini Crustam marmoream, in qua scripta erat hæc iussio.

Hoc Clementinus Histor. lib. 1. pag. 81. *E finalmente gli Espositori di Lucano pongono, che nel Porto di Rimino intagliata in marmo staua questa Inscrittione.*

Bernardinus Corius de Vitis Cęsarum à Iulio usq; ad Federicum Ænobarbum, in uita Iulij hæc etiam reponit. *Nel Ponte di Arimino erano in marmo sculpite queste lettere à dimostrare, che qualunq; contrafacesse à tal Editto Senatorio saria iudicato inimico della Republ.*

Si hoc dicunt, vt ibi Rubiconem esse colligant, erit Ariminus, in cuius ostio est Arimini portus, non Lusus Rubico.

Erit Ariminus eodem modo, quo Pissatellus Palatium Cæsenę, cuius muro insertum est.

Hìc licèt vnda breui Gallorum terminus olim,
Ausoniæq; fuit, puniceus Rubicon.

vel Cesaula, siuè Cęsis pertransiens Cęsenam.

Si verò velint aliud esse illud Edictum ab eo, quod in Rubiconis ripa, oportebat ibi, non ad Rubiconem finiri Galliā.

Equidem uolunt, aliud esse Edictum ab eo, quod Cæsenates in ripa Pissatelli extollunt. uerum namq; Edictum, siue meliùs Romani Senatus Decretum non generale, cuiq; uidelicèt viro, sed solūmodò Cęsari indictū fuit. hanc aperit Dionis clauis eburneam portam lib. XLI. Histor. Rom,

Decreuerunt præterea, vti Cæsar imperium successoribus traderet, & ante certam diē exercitus dimitteret: si non fecisset, hostem habendū,

ac contra Patriam egiſſe iudicandum. Cæſar cùm hæc cognouiſſet, Ariminum perrexit, tunc primùm ſuæ Prouinciæ fines egreſſus.

Hoc eſt Decretum in Cæſarem, & hæc eſt eiuſmet Cæſaris tranſgreſſio: nil aliud in antiquis reperies. Clementinus hæc non ignorãs, non Edictum, ſed Inſcriptionem notauit, quæ Arimini extabat in monumentum Rubiconis, & tranſitũ Cæſaris: at ex his licet haurire cur Maiores noſtri (cognito errore) inſcriptionẽ illam neglexerint, quam pro uero Edicto ſibi Cæſena curioſè aſſumpſit. Teneant ergo illi Columellam erectam, illiq; impoſium tremendum Edictum ad perpetuam memoriam mira cura conſeruent. Interim cum lapide lapis conferatur, ac ad honoris additamentũ Epitaphiũ illuc aſportetur, quod apud Solonã Vrbem Dalmatiæ in Hiſtrionem feſtiuiſſimũ ludit.

ADESTO MIHI, ET FAVETE, EDICTOQVE HVIC VOS SVBSCRIBITE, ET OBSIGNATE. SI QVIS VESICAM ONVSTAM SENSERIT, DOMVM SVAM ONVS HOC REPORTET IN CLOACAM, SI VERO FESTINVS FVERIT CITERIOR, VEL VLTERIOR HOC LOCO PRO RELIGIONE SE EVACVET. QVI NON PARVERIT, HÆC MVLCTA ILLI ESTO, TESTE ALTERO, VT CAREAT. CANES QVOQVE, CÆSI FVSTIBVS, EDICTVM HOC SENTIANT.

FINIS.

175

SERIES NOTABILIVM.

A.

B

C

Cæsenates

D

E

F

G

H

I

L

M

N

P

DE Mandato Reuerendiſſimi Patris Magiſtri Auguſtini Ferrarij Inquiſitoris Generalis Arimini, Piſauri, Fani, &c. Librum, cui Titulus eſt, Ariminenſis Rubicon in Cæſenam Claramontij Authore Iacobo Villanio I. P. D. perlegi. Nihil in eo offendi, quod aures piorum offendat, nihil contrà fidem, nihilq; contrà bonos mores deprehendi; ideòq; vt Typis mandetur dignum cenſeo, & hac mea ſubſcriptione firmo. Ex Ædibus noſtris S. Antonij de Padua Ciuitatis Arimini die 16. Decembris 1641.

D. Carolus Curicus Clericus Regul. S. Officij Conſultor.

Imprimatur. Fr Auguſtinus de Corrigio Inquiſitor Arimini, &c.

EGO Hieronymus Ruſca è Societate Ieſu iuſſu Illuſtriſſimi, ac Reuerendiſſimi D. Angeli Cæſij Ariminenſis Epiſcopi legi librum, qui inſcribitur, Ariminenſis Rubicon in Cęſenam Claramontij, Authore Iacobo Villanio I. P. D. cùmq; in eo nihil contrà Catholicam fidem, aut bonos mores, inuenerim, dignum cenſeo, qui Typis mandetur. In quor. fidem præſentes litteras mea manu ſubſcripſi anno 1641. die 10. Decemb.

Hieronymus Ruſca è Societ. Ieſu.

Imprimat. Claudius Angelinus Vicarius Gen.

Errata sic corrigito.

8. l. 2	Clauis	Clanis
13. l. 26.	Quo	Quod
17. l. 12.	quòd	quod
ead. l, 18.	cum amnibus, & Aprusa	cum amnibus Arimino, & Aprusa
47. l. 6.	vocitatum.quæ	vocitatum dixerint,
49. l. 5.	locum, legem	locum, & legem
61. l. 3.	ambo	amabo
63. l. 22.	cactris	castris
71. l. 20.	familia Gallia	famula Galla
76. l. 8.	VX.	XV.
102. l. 9.	octauo	septimo
142. l. 17.	Tertiam iam	Tertia iam
152. l. 5.	Mert.	Merit.
20. l. 20.	Hęc illi confirmat	Hæc ille: Confirmat
56. l. 15.	manuducto	manuducti
60. l. 18.	momenti firmata	momenti vi firmata
78. l. ult.	sit	sint
86. l. 1.	Pisę	Pisis

Lusi nomina 13
plaga 171.
Magol. prolugo. 101
[illegible] fluv. [illegible] 121
Via Rocco 34
Haura. monte. Roma
[illegible] Lauron [illegible]
[illegible] Aurea. 36
Apruga [illegible] plaga
167 — p. 39.
Lupo plaga [illegible] 43.
Abr. oval. 44
Apruga [illegible] 45.
[illegible] unda 120
[illegible] nomina 57. 164
Casa [illegible] 13. 68
De [illegible] fluvio
nulla [illegible] p. 101
[illegible] maggior
fiume 97.
Brige 99
[illegible]
100

16